

Välttävää vuorovaikutusta

Vuorovaikutusta käsitteistävät metaforat äidinkielen ja kirjallisuuden kirjoitustaidon kokeessa

Miska Törmänen
Pro gradu -tutkielma
Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Toukokuu 2026

Pro gradu -tutkielma

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Miska Törmänen

Välttävää vuorovaikutusta – Vuorovaikutusta käsitteistävät metaforat äidinkielen ja kirjallisuuden kirjoitustaidon kokeessa

Sivumäärä: 81

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen, miten välttävän pistemäärän (20 p) saaneissa äidinkielen ja kirjallisuuden kirjoitustaidon kokeen vastauksissa esiintyvissä metaforissa käsitteistetään vuorovaikutusta. Tutkielmani aineisto koostuu autenttiossa koetilanteessa mukana olleesta aineistosta sekä 40 kirjoitustaidon kokeen vastauksesta kevään 2025 koekerralta. Olen saanut aineistooni erillisen tutkimusluvan Ylioppilastutkintolautakunnalta.

Tarkastelen, millaisia käsitteistyksiä aineiston ontologisissa metaforissa ja rakennemetaforissa esiintyy. Tutkimukseni teoreettisena viitekehysenä toimii kognitiivinen kielentutkimus. Tutkielmani nojaa pitkälti Lakoffin ja Johnsonin (1980) kognitiivisen metaforateoriaan ja käsitteistämiseen (Evans 2007). Käsitteistämällä viitataan kognitiivisessa viitekehysessä merkityksenmuodostumisen prosesseihin, joihin yksilön aiempi ja nykyinen tieto- ja kokemus pohja vaikuttavat. Kyse on maailmanjäsenyyksistä, jotka tuodaan ilmi kielen avulla. Kognitiivista semantiikkaa täydentää kieli- ja tekstitaitoihin keskittyvä koululais- ja lukiolaistutkimus.

Menetelmäni on laadullinen sisältöpohjainen analyysi. Olen ensiksi erotellut aineistosta kaikki sellaiset lauseet, jossa vuorovaikutusta hahmotetaan jonkin toisen käsitteen lähdealueen kautta. Tämän jälkeen olen käynyt systemaattisesti läpi kaikki sekä koetilanteessa mukana olleessa aineistossa että varsinaisessa aineistossa esiintyneet metaforat, joita on 130, ja luokitellut metaforat erillisiin ryhmiin lähdealueiden perusteella. Tämän jälkeen olen analysoinut metaforat lähdealueittain ja kuvannut, millaisia käsitteistyksiä vuorovaikutuksesta metaforissa esiintyy.

Tutkimukseni keskeisimpinä tuloksina on, että välttävän pistemäärän saaneissa kirjoitustaidon kokeen vastauksissa esiintyy monipuolisesti erilaisia metaforia sekä käsitteistyksiä. Aineistossa esiintyy Lakoffin ja Johnsonin (1980) kuvausmallin mukaisia metaforia, mutta metaforat ja käsitteistykset ovat paikoitellen vaikeatulkintaisia vastauksissa esiintyvän puutteellisen kielentämisen taidon vuoksi. Esimerkiksi verbien *harjoitella* ja *harjoittaa* välinen ero ei vaikuta olevan vastauksissa selvä. Vaikka vastauksissa ilmenevät metaforat ovat monipuolisia, ne jäävät usein merkitykseltään hyvin avoimiksi ja lukijan on vaikea hahmottaa niiden merkitystä, kuten esimerkissä *ihminen menettää vuorovaikutuksensa muihin ihmisiin ja muuhun maailmaan*. Metaforien epäselvyyden vuoksi myös niistä ilmiäyviä käsitteistyksiä on ollut haastellista analysoida.

Tulokseni asettuvat sujuvasti osaksi lukiolaisten äidinkielen taitojen tutkimusta: aineistostani esiin nousevat kielentämisiongelmat osoittavat puutteita Makkonen-Craigin (2011) kuvaamissa kieliopillisessa ja kognitiivisessa kompetenssissa. Tutkimukseni valottaa, millaista on myös kirjoitustaidon kokeen arviointikriteereissä kuvattu puutteellinen ajatusten kielentämisen kyky.

Avainsanat: vuorovaikutus, käsitteistäminen, metaforat, kognitiivinen semantiikka, äidinkielen opetus, äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskoe, kirjoitustaidon koe

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	6
1.2	Aiempi tutkimus	8
1.3	Tutkimuksen tavoitteet ja rakenne	11
2	Äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskoe	13
2.1	Äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskoe kirjoitustaidon näkökulmasta	13
2.2	Äidinkielellä kirjoittaminen ja kirjoittamisen kompetenssit	15
2.3	Vuorovaikutus lukion opetussuunnitelman perusteissa	17
3	Kognitiivinen kielentutkimus	19
3.1	Kognitiivinen kielentutkimus ja kognitiivinen semantiikka	19
3.2	Käsitteistäminen	20
3.3	Kognitiivinen metaforateoria	22
4	Aineisto ja metodit	24
4.1	Kirjoitustaidon kokeen vastaukset ja koeaineisto	24
4.2	Tutkimuksen metodit	26
4.3	Tekoälyn hyödyntäminen tutkielmassa	28
5	Vuorovaikutuksen käsitteistäminen kirjoitustaidon kokeessa	30
5.1	Vuorovaikutuksen käsitteistäminen ontologisina metaforina	30
5.1.1	Ontologisten metaforien jakauma Abitti- ja YTL-aineistossa	30
5.1.2	VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI	30
5.1.3	VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE	36
5.1.4	VUOROVAIKUTUS ON VÄLINE	40
5.1.5	VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ	43
5.1.6	VUOROVAIKUTUS ON PROSESSI	46
5.1.7	VUOROVAIKUTUS ON KONE/RAKENNUS	48
5.2	Vuorovaikutuksen käsitteistäminen rakenteellisina metaforina	50
5.2.1	Rakenteellisten metaforien jakauma Abitti- ja YTL-aineistossa	50
5.2.2	VUOROVAIKUTUS ON TAITO	50
5.2.3	VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ	54
5.2.4	VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI	57

5.2.5	VUOROVAIKUTUS ON TARVE	61
5.2.6	VUOROVAIKUTUS ON SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ	63
5.2.7	VUOROVAIKUTUS ON TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ/LAUTAPELI/HARRASTUS	65
6	Päätäntö	67
6.1	Kokoavasti	67
6.2	Tiivistys tuloksista	68
6.3	Lopuksi	74
	Lähteet	77

Rakkaan ystäväni

Jonatan Emil Mikael Åkessonin muistolle

23.7.2001–14.11.2025

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tässä pro gradu -tutkielmassa¹ tarkastelen vuorovaikutusta käsitteistäviä metaforia äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskokeessa. Käsitteistäminen on kognitiiviseen semantiikkaan kuuluva ilmiö ja siinä on kyse puhujan tekemästä tulkinnasta jostakin tilanteesta, jonka hän kielentää valitsemallaan tavalla (Huumo 2025, 58 < Langacker 1987, 134–146). Kyse on kuvattavan tilanteen jäsenyyksestä, jossa puhuja valitsee, mitä ylipäättään haluaa kuvata ja kuinka tarkasti, mitkä tilanteen osallistujista etualaistuvat ja mitkä jäävät taka-alalle. Tilanteen kuvaaminen eli kielentäminen voi tapahtua joko kielikohtaisesti konventionaalisella tavalla tai sitten puhujan itse valitsemalla tavalla. Asiointilat ja tapahtumat voisi kuitenkin aina kielentää myös toisin. Huumo (2025, 58) havainnollistaa käsitteistämistä esimerkillä siitä, kielennetäänkö Heikin ja Jaanan välinen auton ostaminen Heikin näkökulmasta (*Heikki osti auton Jaanalta*) vai Jaanan näkökulmasta (*Jaana myi auton Heikille*). Käsitteistysten välinen ero syntyy siitä, kenen näkökulmasta tilanne kuvataan ja mitä osallistujia nostetaan huomion kohteeksi ja mitä ei (Huumo 2025, 58). Eri näkökulmista käsin voitaisiin valita myös jokin muu kuin *myydä*-verbi. Jos käsitteistäjän tulkinnan mukaan kaupanteko tapahtuisi Jaanan kannalta epäedullisella tavalla, voisi tilanteen kuvata esimerkiksi seuraavasti *Heikki riisti auton Jaanalta*. Käsitteistämiseen liittyy tilanteeseen osallistuvien ja näkökulman lisäksi myös tarkastelujärjestys ja tarkasteluetäisyys (Huumo 2025, 58). Esimerkiksi *Jaanan* voisi puhujan käsitteistyksestä riippuen kuvata myös *äidiksi*, *siskoksi*, *naapurin tädiksi* tai *kaveriksi*.

Tutkielmani kannalta kiinnostavaa on, millaisin metaforin kirjoittajat vuorovaikutusta käsitteistävät ja millaiseksi vuorovaikutus näissä metaforissa käsitteistyy. Metaforassa on kyse käsitteellisestä ajattelusta. Lakoffin ja Johnsonin (1980, 3–7) mukaan koko käsitteellinen järjestelmämme, jonka kautta ajattelemme ja toimimme, on pohjimmiltaan metaforinen.

Tähän järjestelmään on mahdollista päästä käsiksi tarkastelemalla kieltä, jonka kautta voidaan ymmärtää, millaisesta käsitteellisestä järjestelmästä on kyse. Metaforassa yhtä käsitettä

¹ Kiitos Sulo Vierulalle, jota ilman tässä painajaismaisessa vuodessa ei olisi ollut minkäänlaista valoa eikä tästä pro gradu -tutkielmasta olisi koskaan tullut valmista. Kiitos myös Urho Kunnas, kun pallottelit metaforakategorioita ja niiden välisiä eroja kanssani silloin, kun sitä en yksin olisi pystynyt tekemään.

hahmotetaan toisen käsitteen kautta perustuen käsitteiden väliseen samankaltaisuuteen, kuten esimerkiksi *Heikki tarjosi Jaanalle taloudellisen pelastusrenkaan*, jossa *Jaanan* taloudellinen tilanne muistuttaa vedenvaraan joutumista. Ilman pelastusrengasta eli Heikin rahallista tukea Jaana ei välttämättä selviäisi taloudellisesta ahdingosta. Kyse ei ole vain siitä, että esimerkiksi taloudellisesta tilanteesta puhuttaisiin vedenvaraan joutumisen termein, vaan siitä, että pyrimme hahmottamaan erinäisiä talouteen liittyviä ilmiöitä vaaratilanteiden kaltaisiksi. Taloudellinen ahdinko muistuttaa vedenvaraan joutumista. Kummassakin selviytyminen on epävarmaa, usein siihen tarvitaan jonkun toisen apua ja ilman apua seuraukset voivat olla kohtalokkaat.

Metaforisissa ilmauksissa useille eri käsitteille voidaan hahmottaa samankaltaisuutta. Lakoff ja Johnson (1980, 4) havainnollistavat tällaista käsitteiden välistä samankaltaisuutta käsittemetaforalla ARGUMENTOINTI ON SOTAA, jossa argumentoinnista voidaan puhua ja sitä voidaan hahmottaa sodankäynnin tavoin: *Jaana puolusti väitteitään viimeiseen asti*. Mahdollista on myös hahmottaa ja puhua argumentoinnista esimerkiksi TANSSINA: *Jaanan argumentit olivat näyttäviä ja rytmitetty juuri oikein*. Käsitteistyksessä on kyse siitä, millaisen näkökulman puhuja kuvattaviin tilanteisiin valitsee. Aineistoni kohdalla kiinnostavaa yhtäältä on, millaisia metaforia kirjoitustaidon vastauksissa esiintyy, mutta myös se, millaisia käsitteistyksiä kirjoittajat ovat valinneet kuvattaviksi metaforissa ja kuinka onnistuneita nämä kuvaukset ovat.

Aineistoni koostuu yhtäältä autenttisessa koetilanteessa mukana olleesta aineistosta, joita kirjoittajien on ollut pakko tekstissään hyödyntää, sekä varsinaisista kirjoitustaidon koevastauksista. Koetilanteessa mukana ollut aineisto, jatkossa Abitti-aineisto, koostuu yhteensä kahdeksasta eri tekstistä, mutta olen karsinut näistä kaksi tekstiä pois, sillä niissä vuorovaikutusta ei ole käsitelty ilmiönä. Varsinainen aineisto, jatkossa YTL-aineisto, koostuu 40 kirjoitustaidon vastauksesta, jotka ovat saaneet välttävän pistemäärän, eli 20 pistettä, kun maksimipistemäärä on ollut 60 pistettä.

Kirjoitustaidon vastausten tarkasteleminen on kiinnostavaa, sillä kirjoittajat ovat ehtineet kasvattamaan mahdollisimman paljon tieto- ja kokemuspohjaansa sekä harjoittelemaan erilaisten tekstien kirjoittamista. Kirjoittajat ovat saaneet myös kirjoitustaidoistaan ja kielenhallinnastaan palautetta ja pystyneet kehittämään näitä taitoja lukiovuosiensa aikana. Kirjoitustaidon koe on taitojen kehitymisprosessin viimeinen taidonnäyte, joka mittaa

kirjoittajan kirjallista ilmaisukykyä sekä taitoa kielentää ajatuksia ja hallita asiakokonaisuuksia (YTL 2025a).

Kirjoitustaidon kokeessa aineistojen ymmärtäminen, hyödyntäminen ja ymmärryksen osoittaminen normatiivisesti hyväksyttävien kielellisin keinoin on keskeistä. Aiheesta kuin aiheesta onnistuneesti kirjoittaminen edellyttää kokelaalta ensinnäkin kykyä rajata laajaa aihetta omaan käsittelyyn sopivaksi. Näkökulman rajaamisen jälkeen kokelaalta odotetaan kykyä hahmottaa ilmiöön liittyviä käsitteitä, käyttää sopivia käsitteitä ja näiden avulla kehystää oma pohdinta tai kannanotto aineistojen avulla yhtenäiseksi tekstiksi (YTL 2025a).

Erinomaisen pistemäärän (60) saaneen vastauksen arviointikriteereissä mainitaan esimerkiksi: ”Teksti osoittaa erinomaista laajan ja yhtenäisen tekstin rakentamisen taitoa, kirjoitetun yleiskielen hallintaa ja kykyä kielentää ajatuksia” ja ”Valittujen aineistojen sisältö, tavoite ja lajipiirteet on ymmärretty, ja aineistoja on hyödynnetty onnistuneesti.” (YTL 2025c).

Välttävän pistemäärän (20) saaneen kirjoitustaidon vastauksen arviointikriteerien kohdalla kokelaan vastauksessa on puutteita edellä mainituissa taidoissa. Välttävän pistemäärään saaneen kirjoitustaidon vastauksen kokonaiskuvan kohdalla todetaan, että vastaus ”osoittaa välttävää laajan ja yhtenäisen tekstin rakentamisen taitoa sekä puutteellista kirjoitetun yleiskielen hallintaa ja kykyä kielentää ajatuksia” (YTL 2025c). Vaikuttaa siis siltä, että välttävän pistemäärän saaneissa teksteissä on ajatusten kielentämisen kanssa ongelmia, mikä on kiinnostavaa, sillä kielentäminen on osa käsitteistämistä: asiaintilasta tehty käsitteistys ilmenee juuri kielennöksessä eli siinä, millaiseen kielelliseen muotoon kirjoittaja ajatuksensa laittaa.

1.2 Aiempi tutkimus

Käsitteistämistä kognitiivisessa fennistiikassa on tarkastelu runsaasti. Ojutkangas (2005) on esimerkiksi tarkastellut, miten kieltä käytetään tilan käsitteistämiseen viittauskehysten ja akseleiden avulla. Hän tarkastelee erityisesti suomen grammeja *edessä*, *takana*, ja *päällä* tai *yllä* ja sitä, millaisia näkökulmia näillä kuvatuista asiaintiloista paljastuu. Ojutkangas (2005, 526) nostaa aiemman tutkimuksen perusteella esiin kolme viittauskehystä: relatiivinen, luontainen ja absoluuttinen viittauskehys (ks. Svorou 1993 & Levinson 1996).

Viittauskehykset eroavat toisistaan sen perusteella, onko näkökulma olion ulkopuolella (relatiivinen), oliokeskeinen (luontainen) vai perustuuko se ympäristön tarjoamaan pysyvään suuntaan (absoluuttinen). Ojutkangas (2005, 526) erottaa viittauskehysten lisäksi kolme perusakselia: vertikaalinen eli ylhäällä–alhaalla-akseli, frontaalinen eli edessä–takana-akseli

ja lateraalinen eli vasen–oikea-akseli. Tarkastelussaan Ojutkangas (2005, 546) huomaa esimerkiksi, että tarkastelun kohteena olevat grammit sijoittuvat eri akseleille, mutta viittauskehykset ovat sumearajaisia ja pyrkivät myös limittymään. Vaikka en tässä tutkielmassani varsinaisesti keskity tarkastelemaan tilasuhteita tai grammeja, oletan, että aineistossani esiintyy jonkin verran sellaisia metaforisia ilmaisuja, joiden hahmottamisessa viittauskehykset ja akselit voivat olla hyödyksi.

Huumo (2025) on tarkastellut hiljattain verbien paikallissijarektioita ja niiden semanttista motivoitumista. Rektio viittaa kahden kielellisen jäsenen väliseen kieliopilliseen suhteeseen, joka tässä yhteydessä tarkoittaa sitä, että verbi määrää laajennuksensa tiettyyn sijamuotoon. Huumon (2025, 157–158) mukaan rektioiden tuottavat päänaivaa suomen kielen oppijoille, sillä verbin merkityksestä ei aina pysty suoraan päättämään, mihin sijamuotoon sen kanssa esiintyvä laajennus määräytyy. Verbirektioiden eivät aina motivoitu paikallissijojen yleisten semanttisten tehtävien perusteella, vaan verbirektioiden taustalla vaikuttavat toisinaan käsitteistykset, joiden pohja on metaforisuudessa, fiktiivisessä liikkeessä ja voimadynamiikassa (Huumo 2025, 157). Huumo (2025, 185) huomaa tarkastelussaan, että käsitteistykset vaikuttavat verbirektioiden valintaan ja toisinaan rektioita motivoivat käsitteistykset saattavat olla keskenään ristiriidassa. Suurin osa Huumon (2025) paikallissijoihin liittyvistä rektiokäsitteistyksistä on metaforisia, ja arvelen, että näistä käsitteistyksistä on hyötyä myös aineistoni metaforien tarkastelussa, vaikka en ensisijaisesti keskity tarkastelussani vuorovaikutusta sisältävien lauseiden sijapäätteisiin.

Kognitiivisen metaforateorian puitteissa pro gradu -tutkielmia on fennistiikassa tehty runsaasti. Hiljattain metaforia ovat tarkastelleet esimerkiksi Pietilä (2024), joka on tarkastellut taloustieteellisten merkitysten metaforisoimista ja sitä, minkälaisiin elämäntilanteisiin sijoittaminen rinnastetaan. Katajaniemi (2026) on tarkastellut, millaisia metaforia esiintyy pääministeri Petteri Orpon lausunnissa ja pitämässä puheissa. Viime vuonna rikollisen elämän metaforia omaelämäkertateoksessa on tarkastellut (Vakkala 2025). Hän tarkastelee, millaisia käsitteitä rikollisessa omaelämäkerrassa esiintyy, millaisilla kielenaineilla näitä metaforia kuvataan ja millaisena rikollinen elämä metaforien kautta käsitteistetään.

Tarkastelussaan Vakkala (2025) huomaa rikollisen elämän näyttäytyvän prosessina ja kokemusten kuvaamiseen käytettävän sekä konventionaalisia, kuten ELÄMÄ ON MATKA-metforaa, sekä myös monipuolisemmin muita metaforia. Rikollisen elämän metaforien

lähdealueina esiintyy vaihtelevasti erilaisia asioita, kuten kehollista kokemusta, väkivaltaa, tunteita, mutta myös luontoa, syömistä ja kulttuuria (Vakkala 2025).

Aiempaa tutkimusta, jossa teoreettisena viitekehyksenä toimisi kognitiivinen kielentutkimus ja aineistona ylioppilaskirjoitukset, ei kuitenkaan juuri ole tehty. Nuorten menestyminen äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskokeessa on kuitenkin ollut toistuvasti huolen aiheena. Viime vuosina on havaittu, että eri lukioiden välisistä tuloserosta ylioppilaskokeissa suuri osuus selittyy sillä, mitä opiskelijat osaavat jo lukioon tullessaan, varsinkin äidinkielen osalta (Harjunen ym. 2019, 25). Vuosina 2022–2025 toteutetussa yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämishankkeessa on havaittu, että äidinkielen painoarvo on jatkossa jonkin verran suurempi ja sillä on keskeinen rooli koko opintopolun ajan (Yliopistovalinnat 2025).

Kauppinen ym. (2011, 8) ovat todenneet, että suomalaisten lukiolaisten äidinkielen taidoista ja niihin liittyvistä kysymyksistä ei juurikaan ole julkaistua tutkimustietoa. Havainto synnytti taannoin tutkimushankkeen, jonka pohjalta Kauppinen ym. (2011, 8) keräsivät yhteen hajallaan olevaa tutkimustietoa lukiolaisten äidinkielen taidoista esimerkiksi opinnäytteistä ja muista puheenvuoroista. Hankkeessa selvitettiin esimerkiksi mitä oppilaat kouluissa lukevat, mitkä tekstit ovat heille tuttuja, millainen työskentelykulttuuri kouluissa ja luokkahuoneessa tukee äidinkielen oppimista, ja millaista osaamista ylioppilastutkinnon äidinkielen koe edellyttää ja kuinka tekstilajien normien hallinta näkyy eritasoisilla kirjoittajilla. Eräänä hankkeen lopputuloksena oli esimerkiksi, että kirjoitusprosessissa saatu palaute ja opettajan tuki on elimellinen osa kirjoittamisen harjoittelua, mutta se ei aina näytä sujuvan odotuksenmukaisesti. Avoimeksi jäi kysymys siitä, onko tällaiseen kirjoittamisen harjoitteluun käytettävissä riittäväksi resursseja, onko palautteen keskustelukulttuuri aidosti prosessia tukeva ja keskittyykö opettajan palaute opiskelijan kannalta relevantteihin seikkoihin (Kauppinen & Makkonen-Craig. 2011, 465).

Tuoreempi alan julkaisu on Pajusen ja Hongon (2021) tutkimushankkeesta laadittu kokoomateos. Hankkeessa tutkittiin peruskoululaisten ja nuorten aikuisten kielenhallintaa ja sen kehittymistä varhaislapsuudesta myöhempään aikaan. Näitä tarkasteltiin esimerkiksi tutkimalla kirjoittajien teksteissä esiintyvien rakenteiden kompleksisuutta, liiketilojen suunnan ja väylän kielentämistä sekä kirjoittamisen tarkkuutta ja sen kehittymistä ikävuosittain (Pajunen & Honko, toim. 2021). Tutkimuksessa hyödynnettiin useita aineistoja: mukana oli esimerkiksi ns. unelmakorpus, jossa eri-ikäiset kirjoittajat laativat tekstin

unelmiensa päivästä. Tämän lisäksi mukana oli kuvanselitystehtäviä, kielentämistehtäviä videosarjojen ja kuvasarjojen avulla sekä erilaisia määritelmätestejä (Pajunen & Honko 2021, 28–29). Tutkimustuloksina olivat esimerkiksi havainto siitä, että kehityksellinen trendi kirjoittamisessa etenee konkreettisesta abstraktimpaan suuntaan, mikä näkyy siinä, että lauseet ja lausekkeet pitenevät, sanasto monipuolistuu ja tekstien sanamäärä kasvaa (Pajunen & Vainio 2011, 410–411). Tutkielmalleni kiinnostavin anti on kielen rakenteen hallintaan peruskoululaisilla ja nuorilla aikuisilla keskittyvä luku, jossa kuvataan esimerkiksi kielen kehittyvän konkreettisesta abstraktimpaan suuntaan.

Viime vuosina tutkimusta lukiolaisten kirjoitustaidoista on tehty toistaiseksi vähän. Rauste (2018) on tarkastellut englannin kielen vaikutusta lukiolaisten kirjoitettuun suomeen kieleen. Tutkimuksen tuloksena oli, että englannin kielen vaikutus näkyy lukiolaisten kirjoitetuissa teksteissä esimerkiksi lainasanoissa, toisen persoonan yleistävässä käytössä ja englannista peräisin olevissa normipoikkeamissa. Tammi (2024) tarkasteli pro gradussaan, miten lukiolaiset hyödyntävät ja käsittelevät saamaansa palautetta kirjoitusprosessien aikana. Tutkimuksessa selvisi, että palautteen suhteuttaminen omaan päätöksentekoon ja tekstin ohjepituuteen oli haasteellista, ja taitavillakin kirjoittajilla epävarmuus nousee esiin kirjoitusprosessin aikana (Tammi 2024). Viimeisimpänä lukiolaisten pilkuttamista on tutkinut Kantola (2025). Pro gradussaan Kantola vertaili lukiolaisten pilkun käyttämistä yleiskielen norminmukaiseen käyttöön ja selvitti, mitkä seikat mahdollisesti vaikuttavat norminvastaiseen pilkutukseen. Kantolan (2025) keskeisimpänä tuloksena on, että tyypillisimmät pilkkuun liittyvät virheet ovat pysyneet samana aineistosta ja vuodesta toiseen.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja rakenne

Tässä tutkielmassa olen kiinnostunut välttävän pistemäärän saaneista kirjoitustaidon vastauksista. On kiinnostavaa tarkastella, millaisia käsitteistyksiä välttävän pistemäärän saaneissa teksteissä ilmenee. Välttävien pisteiden arviointikriteerien kohdalla mainitut pulmat ajatusten kielentämisessä sekä aineistojen ymmärtämisessä ovat tutkielmani kannalta ensisijaisia; olen kiinnostunut siitä, miten kokelaat käsittävät ylioppilaskirjoituksissa annetun teeman ja siihen liittyvät aineistot ja miten he sen pohjalta pystyvät rakentamaan yhtenäisen tekstin. Hypoteesini on, että vastausteksteistä ilmenevät metaforat ja käsitteistykset ovat jossain määrin epäselviä ja vaikeasti hahmotettavissa, mikä vaikuttaa vastaustekstien saamaan pistemäärään.

Tutkielmani sijoittuu kognitiivisen kielentutkimuksen kentälle, tarkemmin kognitiivisen semantiikan alle. Kognitiivisessa semantiikassa korostetaan puhujan tekemän käsitteistyksen roolia kielellisen ilmauksen muodostamisessa. Käsitteistys on ”ilmaistavasta tilanteesta tehty tulkinta” (Huomo & Sivonen 2020, 39). Langackerin (2008, 44–45) mukaan jokainen tulkitsee merkityksiä omasta näkökulmastaan ja tähän näkökulmaan vaikuttaa (puhujan) sosiokulttuurinen tausta. Näin ollen se, miten kielenkäyttäjät jotain ilmiötä tai tilannetta tulkitsee ja sittemmin kielellisesti kuvaa, nousee kognitiivisessa semantiikassa keskiöön. Langackerin (2008, 44–45) mukaan kielenkäyttäjällä täytyy olla jonkinlainen peruskäsitys käsitteen merkityksestä, sillä merkitystä ei voi käsitteistää tyhjästä. Etelämäki ym. (2009, 163) täydentävät edellistä toteamalla: ”Kaikkien havaintojen kielelliset jäsennykset ovat jonkun käsitteistämiä.” Näin ollen se, miten vuorovaikutus kielellisesti kuvataan, paljastaa perustavanlaatuisia käsityksiä kokelaiden käsitteen hahmottamis- ja ymmärtämisprosesseista.

Varsinaiset tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Millaisia metaforia välttävän pistemäärän saaneissa kirjoitustaidon vastauksissa esiintyy?
- Miten välttävän pistemäärän saaneissa kirjoitustaidon vastauksissa käsitteistetään vuorovaikutusta?
- Miten kognitiivinen metaforateoria soveltuu kuvaamaan käsitteistämistä ylioppilaskirjoituksissa?

Tutkielmani etenee niin, että luvussa 2 valotan kirjoitustaidon kokeen luonnetta ja arviointikriteerejä sekä kirjoittamiseen liittyviä kompetensseja. Tarkastelen lisäksi luvussa 2 vuorovaikutusta lukion opetussuunnitelman perusteissa. Luvussa 3 avaan kognitiivista kielentutkimusta, käsitteistämistä sekä kognitiivista metaforateoriaa. Luvussa 4 esittelen aineistoni ja siihen tekemäni rajaukset sekä hyödyntämäni metodin. Luvussa 5.1 käsittelen ontologisia metaforia ja niissä ilmeneviä käsitteistyksiä ja luvussa 5.2. rakenteellisia metaforia ja niissä ilmeneviä käsitteistyksiä. Luvussa 6 valotan tutkimustuloksiani sekä päätelmiäni sekä kytken ne laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

2 Äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskoe

2.1 Äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskoe kirjoitustaidon näkökulmasta

Nykyinen äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskoe on kaksiosainen. Osat suoritetaan eri päivinä. Ensimmäinen osa on lukutaidon koe, joka puolestaan jakautuu kahteen osioon: ensimmäinen osio käsittelee asia- ja mediatekstejä ja toinen osio fiktiivisiä tekstejä. Toinen osa on kirjoitustaidon koe. Kirjoitustaidon kokeen teemana on äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen osaamisalueeseen tai laaja-alaiseen osaamiseen liittyvä laajempi ilmiö ja 5–7 siihen kohdistuvaa aihetta, joiden joukosta kokelas valitsee yhden (YTL 2025a). Aiheet ovat usein laajoja, sivuavat yhteiskunnallisia ilmiöitä ja pohjautuvat lukion opetussuunnitelmissa määriteltyihin oppiaineen sisältöihin. Aiheen tuntemisen lisäksi kokelaan odotetaan kykenevän jäsentämään ja ymmärtämään monimutkaisia ilmiöitä, kuten huumoria, kielitaitoa tai tekoälyä, ja ilmaisemaan niistä omaäänisiä perusteltuja mielipiteitä kokeeseen valikoitujen vaihtelevien aineistojen avulla. Yhtäältä kokelaalla tulee siis olla jo entuudestaan hankittua tietoa ilmiöistä mutta toisaalta taitoa ymmärtää ja pohtia laajemmin myös aihetta käsitteleviä aineistoja. Kokelaan on kyettävä rakentamaan omien tietojen ja aineistojen pohjalta omaääninen ja yhtenäinen tekstikokonaisuus.²

Kirjoitustaidon kokeen arviointikriteereissä kuvataan päämäärä, johon kokelaiden tulisi vastauksessaan pyrkiä. Osaaminen on arviointikriteereissä jaettu viiteen eri osa-alueeseen: kokonaiskuvaan kirjoitustaidosta, näkökulma-, sisältö- ja aineistovalintoihin, aineistojen käyttöön, tekstin rakenteeseen sekä kieleen ja tyyliin (YTL 2025a). Näiden osalta on kuvattu, minkälaisen pistemäärän milläkin osaamisella on mahdollista saada. Alin pistemäärä on 0 pistettä ja maksimipistemäärä 60 pistettä. Arviointikriteerit kuvataan kymmenen pisteen välein.

² Kirjoitustaidon kokeessa kirjoitetaan yksi pohtiva tai kantaa ottava teksti, jossa hyödynnetään vähintään kahta annetuista aineistoista. Tekstin sopiva pituus on noin 6 000 merkkiä. Kokeen enimmäispistemäärä on 60 pistettä. Ohjeet ovat seuraavat: Tutustu aiheisiin (1–5) ja aineistoihin (A–H). Valitse yksi aiheista (1–5) ja vähintään kaksi aiheeseen sopivaa aineistoa (A–H). Rajaa näkökulmasi ja tarkastele aihetta hyödyntämällä tietojasi, näkemyksiäsi ja valitsemiasi aineistoja. Älä laita otsikoksesi annettua aihetta, vaan otsikoi tekstisi itse. Kirjoita tekstisi siten, että lukija voi ymmärtää sen, vaikka ei tunnekaan aineistoja. Viittaa aineistoihin tarkoituksenmukaisella tavalla. Kirjoita tekstisi valitsemasi aiheen kohdalle varattuun tilaan. Vastaustilaan ei liitetä kuvakaappauksia. Älä jätä muiden aiheiden vastaustiloihin mitään merkintöjä. Jos kirjoitat vastauksesi aluksi LibreOffice-ohjelmalla, muista tallentaa luonnoksia usein ja siirtää valmis teksti lopuksi vastaustilaan. Kiinnitä huomiota siihen, että kappalejako erottuu selkeästi.

Arviointikriteerit toimivat vertailupintana, jonka kautta vastauksissa ilmennettyä osaamista voidaan pisteyttää ja johon vastausten puutteet voidaan suhteuttaa (ks. kuva 1). Useimmiten arviointikriteereitä on esitelty kokelaille äidinkielen ja kirjallisuuden opintojaksojen aikana. Arviointikriteerit löytyvät myös vapaasti verkosta (YTL 2025c). Kokelaan tulisi täten kirjoituksiin osallistuessaan ymmärtää, miten kirjoitustaidon vastaus rakennetaan.

Kuva 1. YTL:n kirjoitustaidon kokeen 60 pisteen arviointikriteerit (YTL 2025c).

	Kokonaiskuva kirjoitustaidosta	Näkökulma-, sisältö- ja aineistovalinnat	Aineistojen käyttö	Tekstin rakenne	Kieli ja tyyli
60 p.	Erinomainen Teksti osoittaa erinomaista laajan ja yhtenäisen tekstin rakentamisen taitoa, kirjoitetun yleiskielen hallintaa ja kykyä kielentää ajatuksia.	Teksti täyttää erinomaisesti tehtävänannon ja pohtivan tai kantaa ottavan tekstin odotukset. Näkökulma on selkeä, perusteltu ja oivaltava. Sisältövalinnat osoittavat itsenäistä ajattelua, asiantuntemusta ja luovuutta. Aineistovalinnat ovat osuvia ja tukevat erinomaisesti tekstin näkökulmaa ja tavoitetta.	Valittujen aineistojen sisältö, tavoite ja lajipiirteet on ymmärretty, ja aineistoja on hyödynnetty onnistuneesti. Keskustelu aineistojen kanssa on luontevaa ja oivaltavaa. Oma ääni ja aineistojen äänet erottuvat selvästi toisistaan. Viittaukset aineistoon ovat luontevia ja selkeitä. Pohdinta on asiantuntevaa ja näkökulmia avaavaa. Oma näkemys tai kanta tulee selkeästi esiin ja on vakuuttavasti perusteltu.	Tekstin rakenne on hallittu ja johdonmukainen. Tekstiä on helppo seurata, ja siirtymät asiasta toiseen ovat selkeitä ja luontevia. Jaksotus on toimiva, ja kappaleet sidostuvat luontevasti toisiinsa. Tekstin aloitus ja lopetus ovat osuvia. Otsikko vastaa valittua näkökulmaa ja on sekä tyyliään että sisältönsä osuva.	Viesti välittyy erinomaisesti. Lause- ja virkerakenteet ovat taitavia. Kirjoitetun yleiskielen normien hallinta on moitteetonta, mutta yksittäiset pintatason lipsahdukset ovat mahdollisia. Sanasto on monipuolista, ja tyyli tekstin tavoitteen ja tekstilajin kannalta onnistunutta.

Mitä enemmän vastauksessa on puutteita edellä kuvatuissa viidessä osa-alueessa, sitä vähemmän kirjoitustaidon vastauksesta on mahdollista saada pisteitä. Pisteytyskäytännöissä jokainen eri osa-alue pisteytetään erikseen. On siis mahdollista, että esimerkiksi aineistojen käytön osalta vastaus ylittää esimerkiksi tyydyttäviin pisteisiin, kun taas esimerkiksi kielen ja tyylin osalta kokelas ylittää heikkoihin pisteisiin.

Välttävän pistemäärän saaneissa vastauksissa on puutteita. Tämän tutkielman kannalta kiinnostavinta on kokonaiskuvan arviointikriteereissä mainittu ”välttävä kyky kielentää ajatuksia” (ks. kuva 2). Se liittyy olennaisesti kielen ja tyylin osa-alueeseen: kirjoitustaidon koe edellyttää laajaa yleiskielen hallintaa ja normitetun yleiskielen tuntemista. Mikäli kirjoittaja ei kykene sanoittamaan ajatuksiaan edellä kuvatulla tavalla, on usein vaikeaa saada kiinni tekstin takana olevista ajattelun prosesseista. Tekstin kieliasulla on näin ollen suuri merkitys siihen, kuinka hyvin kirjoittaja onnistuu välittämään lukijalle ajatuksiaan.

Kuva 2. YTL:n kirjoitustaidon kokeen 20 pisteen arviointikriteerit (YTL 2025c).

	Kokonaiskuva kirjoitustaidosta	Näkökulma-, sisältö- ja aineistovalinnat	Aineistojen käyttö	Tekstin rakenne	Kieli ja tyyli
20 p.	Välttävä Teksti osoittaa välttävää laajan ja yhtenäisen tekstin rakentamisen taitoa sekä puutteellista kirjoitetun yleiskielen hallintaa ja kykyä kielentää ajatuksia.	Teksti täyttää välttävästi tehtävänannon ja pohtivan tai kantaa ottavan tekstin odotukset. Näkökulma on epäselvä, suppea tai hajanainen. Sisältö on pinnallinen, niukka tai rönsyilevä. Tekstissä on asiavirheitä. Aineistovalinnat ovat summittaisia tai yksipuolisia eivätkä tue erityisen hyvin tekstin näkökulmaa ja tavoitetta.	Valittujen aineistojen ymmärtämisessä on pulmia. Tekstillä on yhteys valittuihin aineistoihin, mutta keskustelu niiden kanssa on niukkaa, mekaanista tai selostavaa. Oma ääni ja aineistojen äänet sekoittuvat, ja viittaukset aineistoon ovat kömpelöitä tai puutteellisia. Pohdintaa on vähän, tai se on pinnallista. Oma näkemys tai kanta ei tule selkeästi esiin, tai väitteet ovat paikoin perustelemattomia.	Teksti muodostaa jonkinlaisen kokonaisuuden, mutta on paikoitellen rakenteeltaan epämääräinen tai jäsentymätön. Pää- ja sivuasiat eivät erotu toisistaan. Jaksotuksessa voi olla ongelmia, ja kappaleiden välinen sidoksisuus on heikko. Kappaleiden rakenne ei aina toimi. Aloitus ja lopetus eivät ole erityisen onnistuneita. Otsikon ja tekstin suhde on väljä tai epäselvä.	Viestin välittymisessä voi olla paikoitellen pulmia. Lause- ja virkerakenteet ovat yksipuolisia, tai niissä voi olla selkeitä puutteita. Yleiskielen normien hallinta horjuu, ja virheitä on monenlaisia. Sananvalinnat eivät ole aina osuvia, ja tyyli on haparoivaa.

On kiinnostavaa tarkastella sitä, mikä selittää kokelaiden välttävän pistemäärän kirjoitustaidon kokeessa. 60 pisteen vastauksen kohdalla kuvatut osa-alueet ja niiden tavoitteet ovat kaikille kokelaille tuttuja ja niitä on harjoiteltu koko lukiotaipaleen ajan. Jokaisella lukion äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla kirjoitetaan vähintään yksi lukutaidon ja yksi kirjoitustaidon vastaus, mistä yleensä kokelaille annetaan joko vertaispalautetta tai sitten yksilöllistä palautetta suoraan opettajalta. Ajatusten kielentämiseen, kokonaiskuvan hallitsemiseen, näkökulman rajaamiseen ja aineistojen hyödyntämiseen on siis virittäyditty koko lukion äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärän ajan.

2.2 Äidinkielellä kirjoittaminen ja kirjoittamisen kompetenssit

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS 2014, 22) nimittää taitoa tuottaa ja ymmärtää tekstejä, niiden sujuvaa lukemista ja tulkintaa ja arvottamista yhteisesti monilukutaidoksi, joka on perusopetuksen yksi laaja-alaisen osaamisen alue. Monilukutaidossa on kyse laaja-alaisesta käsityksestä teksteistä: tekstit ovat auditiivisia, sanallisia, kuvallisia, numeerisia ja kinesteettisten symbolijärjestelmien sekä näiden yhdistelmien avulla ilmaistua tietoa (POPS 2014, 22). Tekstejä voidaan tulkita ja tuottaa esimerkiksi kirjoitetussa, puhutussa, painetussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Kyse ei siis ole pelkästä luku- tai kirjoitustaidosta vaan laaja-alaisista tekstitaidoista (Sulkunen & Luukka 2014, 2).

Monilukutaito läpäisee koko suomalaisen koululaitoksen: erilaisten tekstien lukeminen, ymmärtäminen, arvottaminen ja tuottaminen ovat läsnä miltei kaikissa oppiaineissa ja opetuksessa jossain muodossa. Kirjoittamisen perustaidot opitaan ja opetetaan jo peruskoulun aikana (Routarinne & Juvonen 2020, 126). Lukion opetussuunnitelman perusteet jatkaa aiemmin peruskoulussa hankitun monilukutaidon vahvistamista (LOPS 2019, 58). Lukio-

opetuksen tavoitteena on vahvistaa monilukutaitoa niin, että erilaisten tieteellisten ja taiteellisten tekstien ymmärtäminen vahvistuu ja opiskelija motivoituu tutkimaan, tulkitsemaan ja tuottamaan tekstejä (LOPS 2019, 58). LOPSissa painotetaan vielä lukio-opetuksen tähtäävän siihen, että opiskelija tottuu myös arvioimaan tekstien ja saamansa tiedon luotettavuutta. Kyse on siis varsin moninaisesta joukosta erinäisiä lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä taitoja, jotka osittain limittyvät.

Ymmärtääkseen, mistä äidinkielellä kirjoittamisessa ja kirjoitustaidossa on kyse, Makkonen-Craig (2011) tarkastelee äidinkielellä kirjoittamisen kompetensseja äidinkielen vanhan esseen kokeen määräyksissä. On syytä huomata, että äidinkielen esseekoe on sittemmin korvautunut kirjoitustaidon kokeella, mutta näen, että kompetenssien avulla on edelleen mahdollista hahmottaa ja tarkastella kirjoittajien monipuolista osaamista yksityiskohtaisemmin. Ne myös paljastavat konkreettisesti sen, mihin esimerkiksi kirjoitustaidon arviointikriteereissä välttävän pistemäärän kohdalla mainittu ajatusten puutteellisen kielentämisen taito voi viitata.

Kompetenssilla Makkonen-Craig (2011, 63) viittaa yksilön abstraktiin tietoon, intuitiiviseen kielikykyyn ja -tajuun, empiirisesti hankittavaan ja käytännön kokemuksista muodostuvaan osaamiseen. Kompetensseja on mahdollista harjoitella, opettaa ja myös arvioida. Hän jaottelee äidinkielen kompetenssit kuuteen: kieliopilliseen kompetenssiin, motoriseen ja visuaaliseen kompetenssiin, diskurssikompetenssiin, kognitiiviseen kompetenssiin, tekstuaaliseen kompetenssiin sekä sosiaaliseen kompetenssiin (Makkonen-Craig 2011, 65–74).

Näistä käsitteistämisen kannalta keskeisimpiä ovat kieliopillinen kompetenssi sekä kognitiivinen kompetenssi. Kieliopilliseen kompetenssiin kuuluu kielioppirakenteiden sekä erinäisten ilmaisujen korrektius sekä idiomaattisuus (Makkonen-Craig 2011, 65). Metaforien kohdalla kieliopillinen kompetenssi tulee näkyviin esimerkiksi siinä, millaisia konventionaalisia metaforia kirjoittaja hyödyntää, ja siinä, millaisia metaforia hän pystyy itse tuottamaan. Osatakseen käyttää tiettyjä ilmaisuja kirjoittajan on hallittava riittävä määrä sanastoa ja pystyttävä erottamaan eri ilmaisujen välisiä merkityseroja. Samoin käsitellessään vuorovaikutusta kirjoittajan on ensinnäkin kyettävä hahmottamaan sen merkitys ja pystyttävä hyödyntämään sen alle kuuluvia alakäsitteitä onnistuneesti kuvaillessaan sitä ja esittäessään siitä omia ajatuksiaan. Sekä metaforissa että vuorovaikutuksen käsittelyssä keskeistä on siis se, että kirjoittajalla on taito tunnistaa ja ymmärtää erilaisia merkityksiä sekä käsitellä näitä merkityksiä sopivalla käsitteistöllä. Riittävän sanastonhallinnan yhteyttä kirjoitustaitoon tukee myös Pajusen ja Hongon tutkimus (2021, 61), jossa he osoittavat, että hyvän luku- ja

kirjoitustaidon keskeinen taustatekijä on hyvä sanastonhallinta. Heidän mukaansa ” – vahvat sanastotaidot ovat yhteydessä paitsi hyviin tekstitaitoihin ja niiden edelleen kehittymiseen, myös hyvään koulumenestykseen ja opintopolulla etenemiseen” (Pajunen & Honko 2021, 64).

Kognitiivinen kompetenssi puolestaan tarkoittaa kykyä ”keksiä, esittää ja jäsentää ideoita ja ajatuksia ja kykyä nähdä yhteyksiä ajatusten välillä”. Kognitiiviseen kompetenssiin kuuluu ajatusten käsittelyn syvällisyys ja abstraktiotaso (Makkonen-Craig 2021, 69). Keskeistä on omien ideoiden keksiminen annetusta aiheesta ja ideoiden erottaminen aineistosta esiin nouseviin ideoihin. Kognitiivinen kompetenssi näkyy kirjoitustaidon kokeen arviointikriteereissä, joissa esimerkiksi aineiston hyödyntämisen kohdalla todetaan, että erinomaisen pistemäärän saaneissa vastauksissa oma ja aineistojen ääni erottuvat selkeästi toisistaan. Erinomaisen pistemäärän kohdalla todetaan sisällön osoittavan itsenäistä ajattelua, asiantuntemusta ja luovuutta sekä pohdinnan olevan asiantuntevaa ja näkökulmia avaavaa (ks. kuva 1).

Vuorovaikutusta käsitellessään kirjoittajan on siis tunnettava käsillä oleva ilmiö ja siihen liittyvät käsitteet, kyettävä muodostamaan ilmiöstä omintakeisia ja perusteltuja ajatuksia ja kielennettävä konventionaalisiin ja norminmukaisiin tavoin. Kyky abstraktiin ajatteluun ja ilmiöiden välisten suhteen hahmottamiseen, jotta voi pohtia eri käsitteiden merkityksiä ja niiden samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia, on myös metaforien hyödyntämisessä ja muodostamisessa perusedellytys. Kirjoittajan on myös tunnistettava, miten suomen kielessä useimmiten tiettyjä ilmiöitä kuvataan ja osattava hyödyntää tätä tietouttaan ajatusten kielentämisprosessissa.

2.3 Vuorovaikutus lukion opetussuunnitelman perusteissa

Lukion opetussuunnitelman perusteet (2019) päivittyi viimeisen kerran vuonna 2025, ja uusi opetussuunnitelma astui voimaan elokuusta 2025 alkaen. Aineistonani toimivat koevastaukset ovat peräisin keväältä 2025 ja koevastausten kirjoittajat ovat opiskelleet vielä edellisen opetussuunnitelman ollessa voimassa, joten tarkastelen tässä yhteydessä tietoisesti vanhentunutta versiota opetussuunnitelmasta.

Vuorovaikutus on yksi kuudesta laaja-alaisen osaamisen tavoitteista lukion opetussuunnitelman perusteissa (LOPS 2019, 36). Vuorovaikutukseen laaja-alaisena tavoitteena kuuluvat tunne- ja empatiataidot, sosiaaliset taidot sekä kielitietoisuus ja rakentava viestintä. Näitä kaikkia lukio-opetuksen oppiaineissa pyritään vahvistamaan ja opettamaan.

Vuorovaikutus nimetään myös suomen kielen ja kirjallisuuden oppimäärän tavoitteeksi. Opiskelijan tulee pystyä tavoitteelliseen, oikeudenmukaiseen ja eettiseen vuorovaikutukseen erilaisissa tilanteissa sekä analysoimaan, arvioimaan ja kehittämään omaa vuorovaikutusosaamistaan (LOPS 2019, 41). Lisäksi painotetaan opiskelijan kykyä analysoida ja arvioida erilaisia vuorovaikutussuhteita ja -tilanteita, erinäisiä vuorovaikutuksen ilmiöitä sekä taitoja ja niihin liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Tekstien analysoimis- ja tulkintataitojen opettaminen alkaa jo ensimmäisestä moduulista (LOPS 2019, 41). Varsinainen vuorovaikutuksen oma opintokokonaisuus on moduulissa ÄI3, jonka keskeisenä sisältönä ovat kyky reflektoida omaa vuorovaikutusosaamistaan, kyky antaa ja vastaanottaa palautetta sekä kyky tavoitteellisesti ja rakentavasti osallistua vuorovaikutukseen. Moduuli korostaa vuorovaikutuksen analysoimistaidon kartuttamista, kieltä ja nonverbaalista viestintää sekä erinäisiä ryhmäviestinnän ilmiöitä. Moduulissa käsitellään myös kielen kytkeytymistä identiteettiin sekä kielessä esiintyvää tilanteista vaihtelua (LOPS 2019, 44).

Vuorovaikutusosaamisen kartuttaminen on läsnä jokaisessa moduulissa, mutta seuraava varsinainen vuorovaikutukseen keskittyvä moduuli on ÄI7, jonka keskeisenä sisältönä on esimerkiksi esiintyminen, puheenvuoron rakentaminen ja esittäminen yksin ja ryhmässä, jännityksen käsitteleminen, vuorovaikutustaidot ja eettiset kysymykset erinäisissä viestintäkanavissa sekä puhuttujen ja audiovisuaalisten tekstien analysoiminen ja arvioiminen (LOPS 2019, 45).

ÄI3 ja ÄI7 ovat kaikille oppimäärää opiskeleville opiskelijoille pakollisia moduuleja, joiden suorittaminen on edellytys ylioppilaskirjoituksiin osallistumiselle. Vapaaehtoisista moduuleista ÄI9 jatkaa vuorovaikutusosaamisen kartuttamista. Keskeisinä sisältöinä siinä ovat vuorovaikutustaitojen monipuolistaminen, kannanottaminen vakuuttavasti ja argumentoiden, erilaiset vuorovaikutussuhteet ja tilanteet, niiden ja mahdollisten ongelmien analysointi, dialoginen ja rakentava vuorovaikutus sekä vuorovaikutuksen etiikka (LOPS 2019, 46).

Pelkästään vuorovaikutukseen keskitytään kahden pakollisen moduulin verran. Vaikka vuorovaikutus ei LOPSin (2019) mukaan ole jokaisen moduulin keskeisimpänä sisältönä, monissa opintojaksoissa sivutaan jotain vuorovaikutuksen osa-aluetta, kuten analysointitaitoa, kirjoittamistaitoa ja etiikkaa. Vuorovaikutuksen rooli on suomen kielen ja kirjallisuuden oppimäärässä varsin keskeinen.

3 Kognitiivinen kielentutkimus

3.1 Kognitiivinen kielentutkimus ja kognitiivinen semantiikka

Kognitiivinen kielentutkimus on lähestymistapa, jossa kielen ilmiöitä tutkitaan keskittymällä erityisesti tiedollisiin prosesseihin. Sen pioneereina ja keskeisinä tutkijoina pidetään Ronald W. Langackeria, George Lakoffia sekä Leonard Talmya. Fennistiikassa keskeisiä kognitiivisia kielentutkijoita ovat esimerkiksi Pentti Leino (esim. 1993), Tuomas Huumo (esim. 2003) sekä Jari Sivonen (esim. 2005). Kognitiivinen kielentutkimuksen painopiste on kielen rakenteen kuvaamisessa sekä kuvaamiseen soveltuvien analyysimallien kehittämisessä. Taustalla on ajatus siitä, ettei kieli ole muusta kognitiosta riippumaton ja erillinen järjestelmä (Leino 1993, 12). Kognitiivinen kielentutkimus ei ole yksi yhtenäinen koulukunta eikä siihen sisälly yhtä vallitsevaa metodologiaa, teoriaa tai kuvausmallia kielestä (Onikki 2005, 89). Kyseessä on enemminkin monenkirjava tutkimuskenttä, jolle on tyypillistä monenlaisten kuvausmallien ja ajattelutapojen paralleelisuus (Huomo & Sivonen 2010, 20).

Kognitiivisen kielentutkimuksen alle kuuluvan kognitiivisen semantiikan pioneerina pidetään Leonard Talmya (2000). Kognitiivisessa semantiikassa tutkimuskohteeksi nousee kokemuksen, käsitejärjestelmän ja kielen koodaamaan semanttisen systeemin välinen suhde (Evans 2007, 26). Kognitiivisessa semantiikassa fokus on kognition ja kielen koodaaman semanttisen järjestelmän välisessä suhteessa (Evans & Green 2006, 27). Keskiössä on merkitys, jota kaikki muut kielen ainekset palvelevat. Kielellinen merkitys on erinäisten muotojen tuottama seuraus ja kielen tehtävänä on välittää merkityksiä erilaisin symbolein.

Evansin ja Greenin (2006, 48) mukaan kognitiivinen kielentutkimus erottautuu muista kielitieteellisistä lähestymistavoista korostamalla merkityksen roolia. Kognitiivinen kielentutkimus hylkää Leinin (1993, 21) mukaan ajatuksen kieliopin autonomisuudesta ja lähtee siitä, että kielen rakenne ei ole ihmisen muista kognitiosta riippumaton. Keskeinen lähtökohta on täten tarkastella merkitystä sen kannalta, kuinka maailma ilmenee ihmisen tietoisuudessa (Onikki 2005, 88). Se, mitä ja miten ihminen havaintojaan ja maailmaa kielentää, paljastaa jotain tämän kognitiivista prosesseista. Kognitiivinen kielentutkimus on Onikki-Rantajääskön (2010, 45) mukaan siten osittain fenomenologinen: keskeistä on, miten maailma ja kieli ilmenevät ihmiselle kielen kautta ja miten ihmismieli ja kulttuuri suhteuttavat olemassaoloon maailmaan kielen avulla.

Kognitiivisessa kielentutkimuksessa kielellistä merkitystä on mielekästä tarkastella nimenomaan ihmismielen ilmiönä, erottamattomassa yhteydessä ihmisen kognitioon: toisin sanoen kielenkäyttäjän luoma kuva maailmasta ja kokemuksista heijastuu kielellisiin ilmauksiin (ks. esim. Onikki 2005, 89; Onikki-Rantajääskö 2010: 47–48).

3.2 Käsitteistäminen

Käsitteistäminen (eng. *conceptualization*) on kognitiivisen kielentutkimuksen alle kuuluva käsite, jossa on yhtäältä kyse kielenkäyttäjän tulkinnasta siitä tilanteesta, jota hän kielellisellä ilmauksella kuvaa, toisaalta kieleen vakiintuneista tavoista tulkita ja kuvata jotain tilannetta. (Langacker 2008, 14–15; 43–45). Langackerin (2008, 43–45) mukaan kielenkäytössä ei kiennetä vain varsinaista puheenaihetta vaan myös laajasti puhujan omaa tietopohjaa ja arviointia puhetilanteessa läsnä olevan toisen henkilön intentioista. Langackerin (1999, 49) mukaan käsitteistyksessä ei ole kyse vain kielestä vaan kokonaisvaltaisesta käsitteellisen tason tulkinnasta, jossa havaintokehän tarjoamista virikkeistä jotkut kiinnittävät käsitteistäjän huomiota toisia virikkeitä voimakkaammin. Eri tavoin käsitteistetyt kielelliset ilmaisut jäsentävät asiointiloja eri tavoin. Tutkielmani kannalta eri käsitteistykset näkyvät esimerkiksi siinä, käsitteistetäänkö vuorovaikutus itsenäiseksi ja ihmisestä riippumattomaksi toimijaksi, esimerkiksi *Vuorovaikutus rakentaa olennaisen ja tärkeän luottamuksen lääkärin ja potilaan välille* vai ihmisen toiminnasta riippuvaiseksi asiaksi, esimerkiksi *Vuorovaikutuksella luodaan tärkeyttä läheisille*.

Kognitiivisessa kielentutkimuksessa käsitteistämällä tarkoitetaan kielenkäyttäjän tekemää tulkintaa tilanteesta, jota hän kielellä kuvaa. Kyse on merkityksen muodostumisprosessista, johon kieli osallistuu. Kielelliset yksiköt eivät sellaisenaan kannaa merkitystä, vaan ne osallistuvat merkityksen muodostumiseen käsitteellisellä tasolla (Evans 2007, 38). Ojutkangas (2005, 526) täsmentää, että käsitteistys on kuvattavan tilanteen jäsenitys, jossa puhuja valitsee kuvauksen tarkkuuden, tilanteen ensisijaisen ja toissijaisen osallistujan, osallistujien välisen suhteen laadun sekä näkökulman, josta tilanne kuvataan. Myös puhujan sisäinen tieto- ja kokemuspohja vaikuttavat kuvauksiin, joita maailmasta tehdään. Kieliopin konventionaaliset mielikuvat heijastavat puhujan kykyä hahmottaa ja rakentaa asiointila erilaisten vaihtoehtojen mukaan (Leino 1993, 51). Vaikka maailma voidaan konstruoida eri tavoin, kielen yksiköt edustavat kognitiivisia rutiineja, joiden mukaan se yleensä käsitteistetään.

Eri kielellisten ilmaisujen merkitysten dynaamisuudella on suuri painoarvo käsitteistyksessä. Langacker (2008, 46–47) alleviivaa käsitteiden dynaamista luonnetta: kielellisten ilmaisujen merkityksistä neuvotellaan ja ne saavat eri merkityksiä erilaisissa konteksteissa. Valitessaan kielellistä ilmaisua käsitteistäjä (eng. *conceptualizer*) valitsee tilanteesta sopivan mielikuvarakenteen ja välittää sen vastaanottajalle, joka tulkitsee ilmaisua käsitteistyksen kautta (mt., 101–102). On siis mahdollista esimerkiksi nimittää samaa henkilöä *äidiksi*, *siskoksi*, *Marittaksi*, *ystäväksi* tai *kollegaksi* puhujasta, tilanteesta ja vastaanottajasta riippuen.

Käsitteistyksessä keskeinen osatekijä on myös ihmisen ensyklopediseksi rakentunut sisäinen tieto- ja kokemusverkko (Surakka 2019, 49 < Evans 2012). Onikki-Rantajääskö (2010, 47) täsmentää tätä toteamalla, että kielellisen ilmauksen merkitys nähdään hahmona, joka voidaan tulkita vain vasten maailmantiedon muodostamaa taustaa. Jokainen kielellinen merkityshahmo edellyttää taustan, joka hahmottuu merkityksen osaksi. Merkitystausta on yhtäältä yksilöllinen, toisaalta myös jaettu, jotta kommunikaatio voi onnistua. Leino (1993, 48) havainnollistaa tätä esimerkillä viikonpäivistä: viikonpäivä *tiistai* saa merkityksensä merkitystaastaan *viikkoa* vasten.

Tutkielmani kannalta kirjoitustaidon vastauksissa ilmenevät käsitteistyksen ovat keskeisiä, sillä käsitteistyksen avulla on mahdollista ymmärtää, miten kirjoitustaidon arviointikriteereissä kuvattu välttävä ajatusten kielentämisen taito konkretisoituu. Välttävä ajatusten kielentämisen taito voi johtua siitä, että käsitteistäjän ja vastaanottajan ensyklopedisessä tieto- ja kokemusverkossa on eroavaisuuksia: se, mikä kirjoittajan mielestä on rakenteellisesti ja merkityksellisesti ymmärrettävää, ei välttämättä ole sitä vastaanottajan mielestä. Kyse voi mahdollisesti olla myös siitä, että käsitteistyksen ovat konventionaalisia ja siten sekä käsitteistäjälle ja vastaanottajalle yhteisiä, mutta käsitteistäjän puutteet kielentämistaidoissa aiheuttavat epäselvyyksiä, jolloin käsitteistystä on vaikea ymmärtää. Toisaalta on mahdollista, että käsitteistyksen ovat puutteellisia siitä syystä, että käsitteistäjän ensyklopedinen tieto- ja kokemusverkko ei ole riittävän kattava. Aiemmin mainittua Lakoffin ja Johnsonin (1980, 3) käsitteistystä ARGUMENTOINTI ON SOTAA voi olla vaikea hahmottaa, ymmärtää ja itse tuottaa, mikäli sodankäynti ei ole käsitteenä tai termistönä tuttu. Tästä syystä ylioppilaskirjoituksiin valmentuvia usein kehoitetaan välttämään kompleksisia rakenteita, koska on mahdollista, että he yrittävät käyttää jotakin rakennetta, vaikka he eivät hahmota sen todellista merkitystä (Pajunen & Vainio 2021, 411).

3.3 Kognitiivinen metaforateoria

1980-luvulla kehitetty kognitiivinen metaforateoria korostaa kielen ja ajattelun metaforallisuutta ihmisen toiminnassa ja käsitteiden muodostuksessa. Keskeisenä käsitealueen ilmiönä Lakoff ja Johnson (1980) mainitsevat *käsittemetaforan*, jossa on kyse siitä, että jonkin käsitealueen käsitettä hahmotetaan toisen käsitealueen käsitteen avulla. Lakoff ja Johnson (1980, 6) mainitsevat esimerkiksi käsittemetaforan ARGUMENTOINTI ON SOTAA, jossa abstraktia argumentoinnin käsitettä hahmotetaan konkreettisen sodankäynnin termein. Kyse on kahdesta erillisestä käsitealueesta, joista abstraktimpaa käsitettä pyritään hahmottamaan ja ymmärtämään konkreettisemmän käsitteen, sodankäynnin tavoin, kuten kuvitteellisissa esimerkeissä *Hänen argumenttinsa ammuttiin nopeasti alas* tai *Vastapuoli ei kestänyt enää kolmatta argumenttia*. Käsittemetaforilla on vaikutusta ei vain siihen, miten ilmiöistä keskustellaan vaan myös siihen, miten ne hahmotetaan ja käsitetään. Argumentointia voisi Lakoffin ja Johnsonin (1980, 5) mukaan hahmottaa ja käsittää esimerkiksi käsittemetaforan ARGUMENTOINTI ON TANSSIA avulla. Tällöin olisi mahdollista todeta esimerkiksi *Pekka esitti argumenttinsa juuri oikeassa tahdissa*. Vakiintunut tapa kuitenkin vaikuttaisi olevan puhua argumentoinnista ikään kuin sodankäyntinä. Muita tunnettuja käsittemetaphoria ovat esimerkiksi AIKA ON RAHAA ja AIKA ON RAJALLINEN RESURSSI (Lakoff & Johnson 1980, 7–8).

Lakoff ja Johnson (1980) jaottelevat metaforia kolmeen pääluokkaan: suuntametaforiin, ontologisiin metaforiin ja rakennemetaforiin. Pääluokat eroavat toisistaan lähdealueiden kautta. Suuntametaforissa kohdealuetta hahmotetaan jonkin spatiaalisen rakenteen kautta, ontologisissa metaforissa kohdealuetta hahmotetaan puolestaan konkreettisten ominaisuuksien kautta ja rakennemetaforissa kahdella eri käsitteellä mielletään olevan keskenään rakenteellisia samankaltaisuuksia. Rakennemetaforissa on kyse laajemman skeeman aktivoitumisesta, kun esimerkiksi vuorovaikutusta hahmotetaan taidoksi. Kyse on taidon skeemaan kytkeytyvien rakenneosien, kuten taidon harjoittelijan, harjoiteltavan taidon, lähtöpisteen ja loppupisteen aktivoitumisesta. Metaforien pääluokkien väliset erot eivät kuitenkaan ole selkeät ja myös aineistossani esimerkiksi ontologiset ja rakennemetaforat limittyvät keskenään varsin usein.

Ontologisille metaforille on ominaista se, että jokin abstrakti tai vaikeasti hahmotettava asia tai ilmiö käsitetään konkreettisten asioiden ominaisuuksien kautta (Lakoff ja Johnson 1980, 25). Abstraktille tai vaikeasti hahmotettavalla asialle annetaan selkeä hahmo, jonka kautta sitä on helpompi käsittää. Näin tapahtuu esimerkiksi lauseessa *Taivas itkee hiljaa*. Kuten

Ojutkangas (2000, 3) toteaa, ihmisen kokemusmaailmaa lähimpänä olevat käsitteet ovat saavutettavampia, ja ihmisen kielenkäytön taustalla oleva näkökulma on ihmiskeskeinen. Näin ollen sääilmiöiden käsitteistäminen sen kautta, että taivas personifioidaan ihmisen kaltaiseksi itkeväksi olennoksi, ja sade hahmotetaan taivaan kyynelinä, on antroposentrisestä näkökulmasta ihmiselle helpompi käsitteistää. Itku on ihmiselle luontainen reaktio, kuten sataminen on varsin luontainen luonnonilmiö. Itkemisessä ja satamisessa on molemmissa kyse siitä, että ylhäältä peräisin oleva neste valuu alaspäin, sitä on vaikeaa ihmisen itse hallita ja kokemus molemmista on varsin arkipäiväinen.

Lakoff ja Johnson (1980, 14) toteavat rakenteellisen metaforan (*structural metaphor*) perustuvan kahden eri käsitealueen käsitteen väliseen samanlaisuuteen. Kahdella eri käsitteellä hahmotetaan olevan samankaltaisia ominaisuuksia, minkä takia niistä voidaan puhua samoja kielellisiä aineksia käyttäen. Kohdealue hahmottuu lähdealueen avulla. Käsittemetфора ja rakennemetфора ovat osittain päällekkäisiä käsitteitä: kyse on molemmista, kun kahden eri käsitteen välillä ymmärretään olevan jonkinlainen vastaavuus. Rakennemetforat perustuvat eri käsitteiden välisiin yhteyksiin. Lakoff ja Johnson (1980) puhuvat lähde- ja kohdealueista, mutta Moore käyttää käsitteitä lähdekehys ja kohdekehys (ks. tarkemmin näiden eroista Kövecses 2010). Moore (2014, 6–7) kiteyttää, että yllä mainitun kaltaisissa käsittemetforissa lähdekehyksestä, VÄITTELYSTÄ, voidaan puhua SOTA-kohdekehyyksen termein: argumentteja voi *puolustaa*, *ampua alas*, *suojata* tai väittelyssä voi esimerkiksi *hyökätä vastapuolta vastaan*, mutta kuten Moore täsmentää (mt., 6–7) lähde- ja kohdekehyyksen kääntäminen toisinpäin ei aina ole mielekäästä: sotimista ei usein kuvata argumentoinnin termein.

Analyysissani on mukana Lakoffilta ja Johnsonilta (1980) tuttuja ontologisia ja rakenteellisia metaforakategorioita, mutta myös itse kehittämiäni uusia kategorioita, joiden avulla tarkennan Lakoffin ja Johnsonin kategorioita. Suuntametforat eivät ole analyysissani oma erillinen kategoriansa, sillä niitä esiintyy verrattain vähän. Käsitteelen ne joko ontologisten metaforien tai rakennemetforien yhteydessä. Esittelen aineistoni ontologisten metaforien ja rakennemetforien lähdealueet tarkemmin luvussa 4.

4 Aineisto ja metodit

4.1 Kirjoitustaidon kokeen vastaukset ja koeaineisto

Pro graduni aineistona toimivat kevään 2025 kirjoitustaidon koevastaukset. Nimitän näitä kirjoitustaidon vastauksia jatkossa YTL-aineistoksi. Aineisto on toimitettu tutkielmaani varten siten, ettei koevastauksissa ole ollut mukana minkäänlaisia tunnistetietoja esimerkiksi kirjoittajan kokeen suorituspaikasta, iästä tai sukupuolesta. Hallussani on ollut vain aihe, josta kokelas on tekstinsä kirjoittanut sekä vastausteksti.

Vuoden 2025 keväällä äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskokeeseen ilmoittautui 27 949 kirjoittajaa, joista Ylioppilastutkintolautakunnalta saamani tutkimuslupa käsittää yhteensä 40 satunnaisotannalla valikoitua kirjoitustaidon vastausta. Ennen aineiston toimittamista olen esittänyt Ylioppilastutkintolautakunnalle muutamia toiveita aineiston suhteen. Tutkielmani kannalta keskeisin valikointikriteeri on ollut, että koevastaus on saanut kirjoitustaidon arviointikriteereissä mainitut välttävät pisteet (YTL 2025c). Toiseksi keskeisin kriteeri on ollut, että aineistoon on valikoitu vain sellaisia koevastauksia, jotka ovat peräisin kirjoittajan ensimmäiseltä kirjoituskerralta. Tärkeätä on ollut, että kirjoittajat ovat olleet vastaustekstiä kirjoittaessaan samalla viivalla muiden kanssa, eikä kenelläkään ole ollut mahdollisesti aikaisempien suorituskertojen kautta syntyneitä etua esimerkiksi kokeen rakenteen tuntemisessa. Olen edelleen pyytänyt, että aineistoon valikoidaan ainoastaan oppivelvollisuutta suorittavien päivälukiolaisten koevastauksia, jotta kaikilla kokelailla olisi mahdollisimman yhtenäinen koulutustausta. Aikuislukion opiskelijoilla tai tutkinnon täydentäjillä voisi olla jo pidemmälle karttuneita tietoja ja taitoja, jotka voisivat vinouttaa tutkimustuloksiani. Vielä olen vaatinut, että aineistoon ei valikoida suomi toisena kielenä-oppimäärän kokeen vastauksia, sillä keskityn tutkielmassani pelkästään suomea ensikielensä opiskelevien kokelaiden kirjoitustaitoihin.

Näin tutkimusaineistooni on valikoitu 40 yllä mainitut kriteerit täyttävää kirjoitustaidon kokeen vastaustekstiä kevään 2025 kirjoituskerralta. Olen rajannut neljä vastausta käsittelyni ulkopuolelle siitä syystä, että niissä vuorovaikutusta ei ole käsitelty ilmiönä, eikä vastauksissa ole esiintynyt metaforia, joissa vuorovaikutusta hahmotettaisiin jonkin toisen käsitteen lähdealueen kautta.

Kirjoitustaidon vastaukset ovat henkilökohtaisia ja tekijänoikeuden alle kuuluvia koesuorituksia, joihin kokelaat voivat kirjoittaa periaatteessa mitä tahansa omasta elämästään

ja kokemuksistaan, jopa hyvin henkilökohtaisiakin asioita. Aineiston käyttämistä varten olen allekirjoittanut sitoumuslomakkeen ja sen yhteydessä lupautunut vaalimaan kirjoittajien, sensoreiden ja koulujen opettajien anonymiteettia. Sen takia käsittelen niitä erityisen varovasti: säilytän aineistoa digitaalisessa muodossa niin, etteivät ulkopuoliset pääse siihen käsiksi. Aineistostani ei ole olemassa fyysistä kopiota, vaan se on olemassa ainoastaan Excelissä ja Nvivossa. Tietokoneeni on salasanasuojattu ja ajantasaisesti tietosuojattu. Käsittelen aineistoani sellaisissa ympäristöissä, joissa ulkopuoliset eivät pysty näkemään sitä. Tutkielman valmistumisen jälkeen hävitän käytössäni olleen aineiston tietoturvallisesti kaikista käytössäni olleista analysointiohjelmista.

Analysoimani esimerkit ovat yksittäisiä lauseita kustakin vastauksesta, jotta tutkielman lukijalle ei pääse syntyään kokonaiskuvaa tekstin kirjoittajasta. Esimerkeissä on mukana vain keksimäni juokseva numero, jota käytän viitattaessa koevastauksiin, sekä kirjoitustaidon vastauksen aihe. Mikäli koevastauksissa on ollut spesifejä tunnistetietoja, esimerkiksi kirjoittaja on puhunut sukulaisistaan, työpaikoistaan tai asuinseudustaan nimillä, olen jättänyt ne käsittelyni ulkopuolelle. Ainoa maininta konkreettisesta työpaikasta on esimerkissä 5, jonka päätin analysoida siksi, että kyse on yleisestä maailmanlaajuisesta organisaatiosta, eikä kirjoittaja täsmentänyt, missä päin maailmaa kyseinen työpaikka sijaitsee.

Jos koevastauksia julkaistaisiin avoimesti, voisi joku tuleva abiturientti opetella kokeen vastaustekniikkaa suorien mallivastausten pohjalta, mikä asettaisi eri vuosina kokeen tekevät eriarvoiseen asemaan. Olen saanut aineistoni täysin anonymisoituna: aineistossa on ollut mukana vain juokseva numero sekä kokelaiden kirjoittama teksti. Minulla ei ole mitään tietoa kokelaista: en tiedä sukupuolta, asuinpaikkaa, lukiota tai etu- ja sukunimiä.

Kirjoitustaidon vastausten lisäksi aineistonani on toiminut kirjoitustaidon kokeessa mukana ollut koeaineisto, jatkossa Abitti-aineisto, sillä arvelen, että jotkin koevastauksissa esiintyvät metaforat ja käsitteistykset voivat olla peräisin Abitti-aineistosta, vaikka aineistojen referoiminen tai plagioiminen ei ole suotavaa. Kirjoitustaidon arviointikriteereissä aineiston ja oman äänen sekoittuminen sallitaan tyydyttävään pistemäärään asti: sitä korkeammat pistemäärät edellyttävät, että kokelaan oma ääni ja aineistot ovat selkeästi toisistaan erilliset (YTL 2025c).

Kevään 2025 koeaineisto on muodostunut yhteensä kahdeksasta eri koeaineistosta. Abitti-aineiston tekstilajit ovat olleet: tiedejuttu (1), kolumni (1), artikkeli (3), essee (1), blogiteksti (1) ja sketsivideo (1). Kokeen ohjeistuksensa on, että kokelaan tulee hyödyntää

vastauksessaan vähintään kahta eri aineistoa. Videosketsin ja esseen olen rajannut tarkasteluni ulkopuolelle, sillä niissä ei ole suoraan käsitelty vuorovaikutusta ilmiönä. Näihin aineistoihin viittaaminen on ollut vastauksissa myös vähäistä. Näin ollen Abitti-aineisto koostuu yhteensä kuudesta eri tekstistä.

Kumpaakaan aineistoa ei ole entuudestaan morfologisesti tai lauseopillisesti koodattu, vaan olen siirtänyt kummankin aineiston manuaalisesti erilliseen analysointiohjelmaan, jossa olen pystynyt tarkastelemaan aineistoa varsin yksityiskohtaisesti sen kohtuullisen koon vuoksi. Kohtuullisen koon ansiosta ja laadullisen tarkastelun avulla olen pystynyt esittämään varsin yksityiskohtaisen kuvauksen siitä, millaisia metaforia välttävän pistemäärän saaneissa teksteissä esiintyy ja miten niissä käsitteistetään vuorovaikutusta.

4.2 Tutkimuksen metodit

Tutkielmassani hyödyntämäni metodi on aineistopohjainen laadullinen sisältöanalyysi, joka tarkoittaa sitä, että olen etukäteen hahmotellut metaforia varten pääkategoriat, ontologiset ja rakennemetaforat, ja alakategoriat, jotka ovat tutkimuksen edetessä tarkentuneet. Tämän jälkeen olen koodannut aineistoissa esiintyvät *vuorovaikutuksen* tai *vuorovaikuttamisen* sisältävät lauseosumat omiin kategorioihinsa sen perusteella, onko kyse ollut ontologisesta vai rakenteellisesta metaforasta, ja edelleen sen perusteella, miltä lähdealueelta merkitystä vuorovaikutukselle hahmotetaan. Olen rajannut tarkasteluni ulkopuolelle *vuorovaikutus-*määriteosan sisältävät yhdyssanat, kuten *vuorovaikutustaito*, *vuorovaikutusosaaminen*, *vuorovaikutustapa*, *vuorovaikutuspreferenssi*, sillä olen halunnut keskittää tarkasteluni nimenomaisesti tapauksiin, joissa on kyse siitä, että *vuorovaikutukselle* tai *vuorovaikuttamiselle* siirtyy jonkin toisen käsitealueen merkitys. Tämän lisäksi sellaiset lauseosumat, joissa kirjoittaja pohtii vuorovaikutuksen merkitystä, uhkia, mahdollisuuksia, vahvuuksia, heikkouksia ja preferenssejä sisältävät lauseosumat olen rajannut tarkasteluni ulkopuolelle, sillä olen halunnut kohdistaa tarkasteluni nimenomaisesti *vuorovaikutukseen*.

Koodaaminen tarkoittaa sitä, että aineiston esiintymille annetaan joukko niiden ominaisuuksista kertovia nimilappuja sen mukaan, mitkä asiat esiintymissä ovat kiinnostavia. Laadullisen aineistopohjaisen kielentutkimuksen etu on se, että se voi tarvittaessa joustaa tutkimuksen etenemisen ja tutkijan uteliaisuuden mukana. (Luodonpää-Manni ja Ojutkangas 2020, 430).

Olen käynyt systemaattisesti läpi Abitti-aineiston kuusi tekstiä sekä YTL-aineiston 36 kirjoitustaidon vastausta ja etsinyt sieltä metaforia, joissa *vuorovaikutusta* hahmotetaan jonkin toisen käsitealueen kautta. Metaforien analysoimisessa olen hyödyntänyt pitkälti Lakoffin ja Johnssonin (1980) jaottelua ontologisiin ja rakennemetaforiin, vaikka raja näiden kahden välillä ei olekaan täysin selvä. Käsittelyssäni on mukana myös aineistosta poimimiani muita metaforia, jotka läsnäolollaan tukevat 'vuorovaikutuksen' metaforista käsitteistystä.

Ontologisiin metaforiin olen luokitellut sellaisia metaforia, joissa jotakin ilmiötä on kuvattu itsenäisenä tai tarkkarajaisena objektina tai oliona, ja sen on voinut määritellä. Ontologisten metaforien lähdealueina ovat toimineet AINE/ESINE, ENTITEETTI, KONE, PROSESSI, RAKENNUS, SÄILIÖ, TAPAHTUMA ja VÄLINE.

Rakennemetaforiin olen luokitellut sellaiset metaforat, joissa lähdealueena on toiminut jokin laajempi kehys, jonka kautta kohdealuetta on pyritty hahmottamaan. Rakennemetaforissa vuorovaikutus on ensiksi usein ontologisoitu jonkin toisen käsitteen lähdealueen kautta, jotta sitä on ollut mahdollista käsitellä. Rakennemetaforissa olen soveltanut omaa laboratoriokoettani kokeilemalla, voiko lähde- ja kohdealueesta käyttää samoja kuvaavia verbejä: esimerkiksi metaforassa AIKA ON RAHAA sekä ajasta että rahasta voidaan puhua yhteneväisesti: *Aika/raha kuuluu nopeasti, Aika/raha on tiukilla ja Mummo tarvitsi lisää aikaa/rahaa viikonloppua varten*. Mikäli koe on tuottanut myönteisen vastauksen, eli sekä lähde- että kohdealueesta on voitu puhua samalla tavalla, on metafora luokiteltu rakennemetaforiin. Rakennemetaforien lähdealueina ovat toimineet HARRASTUS, PELI, RESURSSI, SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ, TAITO, TARVE, TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ ja TEHTÄVÄ.

Metafora-analyysi on edennyt pitkälti verbivetoisesti, eli sen, mikä metafora kussakin lauseosumassa esiintyy, olen pitkälti päätellyt verbin ja sen argumenttirakenteen perusteella. Mikäli verbi ei ole luonut selkeää merkityskehystä, olen tarkastellut lauseessa esiintyviä muita jäseniä. Olen lihavoanut esimerkeistä käsitteistykseen kannalta olennaisimmat ainekset. Kaikki esimerkit ovat sellaisenaan peräisin varsinaisesta aineistosta, enkä ole korjannut niissä mahdollisesti esiintyviä kirjoitusvirheitä, koska ne voivat olennaisesti vaikuttaa merkitykseen.

Käsiteltyjen esimerkkien määrä eroaa aineistojen todellisten osumien määristä. Olen valikoinut aineistosta sellaiset esimerkit, joissa esiintyvät käsitteistykset eroavat merkittävästi toisistaan. Tämän lisäksi YTL-aineiston metaforissa on esiintynyt runsaasti samanlaisia käsitteistyksiä, joista olen käsitellyt edustavimman yhden kerran. Myös Abitti-aineistossa on esiintynyt samankaltaisia käsitteistyksiä, joista olen käsitellyt edustavimman. Myös sellaiset

YTL-aineiston osumat, jotka ovat olleet suoraan Abitti-aineistosta lainattuja tai referoituja, ovat jääneet tarkasteluni ulkopuolelle, sillä olen halunnut keskittää tarkasteluni siihen, millaisia metaforia ja käsitteistyksiä välttävän pistemäärän saaneissa kirjoitustaidon vastauksissa esiintyy.

Aineistosta löytämäni metaforat ovat jakautuneet niin, että Abitti-aineisto käsittää yhteensä 7 ontologista metaforaa ja 6 rakennemetaforaa eli yhteensä 13 metaforaa, joista olen analysoinut 6 ontologista ja 5 rakennemetaforaa. YTL-aineisto käsittää kokonaisuudessaan 117 metaforaa, joista 68 on ontologisia metaforia ja 49 rakennemetaforia. YTL-aineistossa analysoitujen ontologisten metaforien määrä on 35 ja analysoitujen rakennemetaforien määrä on 24 eli yhteensä 59.

4.3 Tekoälyn hyödyntäminen tutkielmassa

Kaikki tutkielmaan kirjoitettu teksti on itse kirjoittamaani. Tutkielmaa työstäessäni olen kuitenkin hyödyntänyt Turun yliopiston lisenssialaista Microsoft Copilot-tekoälykielimallia. Perusteena tekoälyn hyödyntämiseen toimii Turun yliopiston vararehtori Björnin tekoälyä koskeva linjaus (2023), jonka mukaan tekoälyä voi käyttää opiskelun tukena. Björnin (2023) mukaan kyse on työkalusta, jota opiskelijat tulevat todennäköisesti hyödyntämään myös opiskelujen jälkeen.

Tekoälyn hyödyntämisessä olen perehtynyt sen eettisyyteen ja akateemisesti kestävään käyttöön. En ole esimerkiksi syöttänyt mitään alkuperäisestä aineistosta suoraan tekoälyyn, sillä aineistoni on tarkasti salattu ja tarkoitettu vain tutkielman tekijän ja työryhmän luettavaksi. Epäselvissä kohdissa olen syöttänyt tekoälyyn itse keksimiäni esimerkkilauseita, joissa on ollut piirteitä niistä metaforista, joita autenttiossa aineistossani ilmenee. Niitä ei ole kuitenkaan voinut yhdistää millään tavoin autenttiseen aineistooni, sillä itse keksimieni lauseiden aiheet, subjektit ja rakenteet ovat olleet tarkoituksellisesti muunneltuja.

Useimmiten olen esittänyt tekoälylle oman tulkintani jostakin itse keksimäni lauseen metaforasta ja konsultoinut tekoälyä, onko tulkintani valitsemani teoreettisen viitekehyksen sisällä perusteltu ratkaisu. Vastauksen saatuaani olen erikseen tarkistanut hyödyntämistäni lähdeoteista, onko vastaus teorian kanssa millään tavalla yhteensopiva. Tekoäly on toisinaan tarjonnut hyödyllisiä vihjeitä metaforisten kategorioiden välisistä eroavaisuuksista sekä neuvoja, mistä teoksista esimerkiksi voisi löytää lisää tietoa metaforien kategorisoimisesta valitsemani teoreettisen viitekehyksen hengessä. Täten tekoäly on toiminut

pallotteluapuna metaforien kategorisoimisessa ja hahmottamisessa, mutta en luonnollisesti ole sokeasti luottanut ja uskonut sen tuottamaan tietoon varmistamatta tiedon paikkansapitävyyttä.

Olen hyödyntänyt tekoälyä pedagogisesti selkiyttämään joitain kognitiiviseen kielentutkimukseen liittyviä teoriakohtia. Olen pyytänyt tekoälyä yksinkertaistamaan ja havainnollistamaan teoriakohtia konkreettisin esimerkein oman ymmärtämiseni tukemiseksi ja jälkikäteen varmistanut useasta eri lähdeteoksesta, että tekoälyn tieto ei ole ollut niiden kanssa ristiriidassa. Toisinaan olen myös kysynyt tekoälyltä, mistä teoksesta jotain spesifiä tietoa kannattaa etsiä, kun jotain tiettyä teosta ei ole ollut saatavilla. Joskus tekoäly on tuottanut järkeviä vastauksia, mutta useimmiten sen tarjoama tieto on ollut valheellista, mikä on selvinnyt, kun olen tarkistanut, löytyykö tieto tekoälyn mainitsemasta lähdeteoksesta.

Olen suhtautunut tekoälyn tarjoamaan tietoon kriittisesti sekä varmistanut aina, että tekoälyn tarjoama tieto on aidosti ollut paikannettavissa sen mainitsemissa teoksissa. Mikäli tieto ei ole ollut selkeästi paikannettavissa alkuperäisteoksissa, en ole sitä hyödyntänyt.

5 Vuorovaikutuksen käsitteistäminen kirjoitustaidon kokeessa

5.1 Vuorovaikutuksen käsitteistäminen ontologisina metaforina

5.1.1 Ontologisten metaforien jakauma Abitti- ja YTL-aineistossa

Abitti-aineistossa esiintyneiden ontologisten metaforien todellinen määrä on 7 ja käsitelty määrä on 6. Yksi Abitti-aineiston metafora on jätetty käsittelemättä ENTITEETTI-metaforyhmästä, sillä se on ollut lähes identtinen toisen metaforan kanssa. YTL-aineistossa esiintyneiden ontologisten metaforien todellinen määrä on 68 ja käsiteltyjen metaforien määrä on 35. Toiston välttämiseksi metaforien käsitelty määrä on pienempi kuin todellinen määrä, sillä metaforyhmissä on esiintynyt runsaasti miltei identtisiä metaforia. Alla olevassa taulukossa olen järjestänyt metaforyhmit lähdealueittain yleisyyssjärjestykseen (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Ontologisten metaforien jakauma Abitti- ja YTL-aineistossa.

Ontologisten metaforien lähdealueet Abitti-aineistossa		Ontologisten metaforien lähdealueet YTL-aineistossa	
ENTITEETTI	4	VÄLINE	27
AINE/ESINE	1	AINE/ESINE	14
VÄLINE	1	ENTITEETTI	10
SÄILIÖ	1	SÄILIÖ	6
		PROSESSI	6
		KONE	3
		RAKENNUS	3

5.1.2 VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI

Abitti-aineiston yleisin ontologinen metaforyhmä koostuu metaforista, joissa lähdealueena toimii jokin ENTITEETTI eli selkeäraja ja identifioitava kokonaisuus (Lakoff & Johnson 1980, 25–26). Metaforyhmässä *vuorovaikutusta* hahmotetaan jonkin elollisen tai elottoman olion, eliön tai ominaisuuksia sisältävän kokonaisuuden kautta. Joissakin tapauksissa ENTITEETILLE hahmottuu inhimillisen toimijan piirteitä, jolloin kyse on TOIMIJASTA, mutta käsittelen ne Lakoffin ja Johnsonin (1980) kuvauksen mukaisesti ENTITEETTEINÄ (ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Abitti-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI

Esimerkit	Käsitteistys
1) Vuorovaikutus vaatii aikaa (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ
2) ”Jos yritämme saada paljon aikaan ohittaen aikaa vievän vuorovaikutuksen , koko tunti voi mennä hukkaan”, Kykyri sanoo. (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ
3) Kykyri korostaa tutkijoiden vastuuta tiedon jakamisessa, sillä tutkijoilla on paljon tietoa siitä, miten vuorovaikutus tuo hyvinvointia perheisiin ja muihin yhteisöihin . (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ, PERHEET JA YHTEISÖT OVAT SÄILIÖITÄ

Esimerkeissä 1–3 *vuorovaikutuksen* kuvataan *vaativan aikaa*, *vievän aikaa*, ja *tuovan hyvinvointia perheisiin ja muihin yhteisöihin*. Transitiiiviset verbit *vaatia*, *viedä* ja *tuoda* edellyttävät objektin läsnäoloa, johon verbin vaikutus kohdistuu. Transitiiivisten verbien yhteydessä subjekti viittaa usein elolliseen toimijaan (ks. Helasvuo & Huumo 2010).

Ajan vaatiminen esimerkissä 1 on kiinnostavaa, sillä *vuorovaikutus* hahmottuu siinä jonkinlaisena agentiivisena tekijänä, joka *vaatii*. *Aika* hahmottuu esimerkissä ikään kuin RESURSSINA, jota *vuorovaikutus vaatii* toimiakseen. Siten esimerkkilause lähestyy AIKA ON RESURSSI-metaforaa, jossa *vaatia*-verbin merkitys hahmottuu lähelle *edellyttämistä*. *Vuorovaikutus vaatii aikaa* samalla tavalla kuin *auto vaatii polttoainetta*: ilman mainittua resurssia, kumpikaan ei toimi. *Ajan vaatiminen* tekee *vuorovaikutuksesta* ENTITEETIN, joka yhtäältä voi vaatia erinäisiä asioita, mutta toisaalta, kuten *auto*, myös *vuorovaikutus* hahmottuu myös vaatimansa resurssin kuluttajaksi. *Vuorovaikutus* on lauseessa semanttiselta rooliltaan RESURSSIN KULUTTAJA. *Vuorovaikutus* hahmottuu esimerkklauseessa 1 elollisuutta sisältäväksi toimijaksi. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ.

Esimerkissä 2 *vuorovaikutus vie aikaa*. *Aika* hahmottuu resurssin kaltaisena aineksena kuten esimerkissä 1. *Aika* näyttäytyy jonkinlaisena *vuorovaikutuksen* ominaisuutena: *vuorovaikutus* ei toimi ilman aikaa. *Viedä*-verbin konkreettisessa merkityksessä heijastuu jonkin asian kuljettaminen tilanteen kannalta kauemmas tai pois (KS 2026 s.v. *viedä*), kuten *Matti vei kirjeen postiin*. Lauseen kannalta *viedä*-verbin merkitys lähenee *kuluttamista* tai *ottamista*, kuten esimerkissä *Projektin vei kaiken työaikani* (= projekti kulutti sitä työstävän työajan

loppuun). Lauseen objektina toimii *aika*, joka kytkee *kuluttamisen* abstraktille tasolle. *Vuorovaikutus* korostuu lauseessa *kuluttajana*, joka *kuluttaa aikaa*. Semanttiselta rooliltaan *vuorovaikutus* hahmottuu lauseessa RESURSSIN KULUTTAJAKSI. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ.

Esimerkissä 3 puolestaan *vuorovaikutuksen* kuvataan tuovan *hyvinvointia perheisiin ja muihin yhteisöihin*. *Tuoda*-verbi viittaa konkreettisesti 'kuljettamiseen' (KS 2026, s.v. *tuoda*), jolloin *hyvinvointi* hahmottuu konkreettisena AINEENA tai ESINEENÄ, jota voidaan 'kuljettaa'.

Kiinnostavaa on, että *tuoda*-verbin rektiona toimivat illatiivin sijapäänteen sisältävät *perheisiin ja yhteisöihin* hahmottaa *perheet ja yhteisöt* SÄILIÖIKSI, jonka sisään *hyvinvointia tuodaan* (vrt. *Mikko toi kahvia taloon*). Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ ja PERHEET JA YHTEISÖT OVAT SÄILIÖITÄ.

YTL-aineistossa VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI -metafora on kolmanneksi yleisin. Näissä metaforissa *vuorovaikutus* saa jonkin tarkkarajaisen ja identifioitavan ENTITEETIN ominaisuuksia. YTL-aineistossa vuorovaikutus käsitteistetään Abitti-aineiston tavoin agenttiiviseksi tekijäksi. YTL-aineistossa esiintyy myös sellaisia käsitteistyyksiä, joita Abitti-aineistossa ei esiintynyt lainkaan.

Taulukko 3. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI

Esimerkit	Käsitteistys
4) Vuorovaikutus rakentaa olennaisen ja tärkeän luottamuksen lääkärin ja potilaan välille. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ, LUOTTAMUKSEN LUOMINEN ON YHTEYDEN RAKENTAMISTA
5) McDonald'sissa meillä yhtenäisyys ja hyvä vuorovaikutus ovat tärkeitä elementtejä, jotka kantavat meidät pitkälle (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN ELOTON TEKIJÄ, VUOROVAIKUTUS ON KULKUVÄLINE, PITKÄLLE KANTAMINEN ON EDISTYMISTÄ
6) On tutkittua, että vuorovaikutus kasvotusten opettaa ihmisiä keskustelemaan ja auttaa ymmärtämään toisten tunteita.	VUOROVAIKUTUS ON INHIMILLINEN TEKIJÄ
7) Kykyrin mukaan vuorovaikutus ja sivistys	VUOROVAIKUTUS ON KEHITTYVÄ ENTITEETTI, SAMANAIKAINEN KEHITTYMINEN ON KÄSI KÄDESSÄ KULKEMISTA

kulkevat käsi kädessä (Aihe 3)	
8) Tiedejutussa haastatellaan erikoispsykologi ja apulaisprofessori Virpi-Liisa Kykyriä, joka väittää, että vuorovaikutus tekee ihmisestä ihmisen. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON IHMISYYDEN AIKAANSAAJA, IHMISYYS ON PROSESSI
9) Mutta mitä voimme tehdä jotta kasvotusten käytävä vuorovaikutus alkaisi tekemään paluuta? (Aihe 4)	VUOROVAIKUTUS ON LIIKKUVA ENTITEETTI, HALLUSTA POISTUMINEN ON LÄHTEMISTÄ, HALTUUN SIIRTYMINEN ON PALAAMISTA, LÄHTEMINEN ON MÄÄRÄN VÄHENEMISTÄ, PALAAMINEN ON MÄÄRÄN LISÄÄNTYMISTÄ
10) Isäni puolinen suku on hyvin läheinen omalle perheelle, josta on seurannut ruotsinkielen ja vuorovaikutuksen piirteiden tarttuminen itseen. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON SAIRAUUS, TARTTUMINEN ON LEVIÄMISTÄ
11) Asiat kuten tuntemattomille puhuminen, pitkät keskustelut ja iloisuus ovat osa ruotsalaista kulttuuria. Näiden ansiosta olen saanut vahvat juuret vuorovaikuttamiseen ja "itseni myyntiin", eli vaikutuksen tekemiseen ja hyvän kuvan jättämiseen muille. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON KASVUALUSTA, IHMINEN ON KASVI

Esimerkissä 4 *vuorovaikutus rakentaa luottamuksen lääkärin ja potilaan välille. Rakentaa-* verbi vie *luottamusta* RAKENNUKSEN suuntaan, jonka *vuorovaikutus* saa aikaan. *Luottamus* vaikuttaisi hahmottuvan pitkälti jonkinlaisena SILTANA, joka yhdistää *lääkärin* ja *potilaan* toisiinsa. Metaforaa mukaillen voi tulkita, että sekä *lääkäri* että *potilas* edustavat lauseessa RAKENNUKSIA, jotka ovat toisistaan erillään. *Vuorovaikutuksen* aikaansaama *luottamus* toimii nämä kaksi RAKENNUSTA yhdistävänä SILTANA, jota pitkin yhteys rakennuksien välille avautuu. Lauseesta ilmenevät käsitteistyksen ovat VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ ja LUOTTAMUKSEN LUOMINEN ON YHTEYDEN RAKENTAMISTA.

Esimerkissä 5 *vuorovaikutuksen* todetaan yhdessä *yhtenäisyyden* kanssa olevan *tärkeitä elementtejä*, joiden todetaan *kantavan meidät pitkälle*. Lauseessa kiinnostavaa on, että

vuorovaikutusta luonnehditaan *elementiksi*, jonka merkitys viittaa yhtäältä alkuaineeseen, toisaalta perusosaan, perusainekseen tai perustekijään (KS 2026, s.v. *elementti*), joka voisi ohjata sen tulkintaa elottoman AINEEN tai ESINEEN suuntaan. Sille hahmottuu samanaikaisesti kulkuvälineen ominaisuuksia, kun sen todetaan *kantavan pitkälle*. *Kantaa*-verbin merkitys hahmottuu tässä yhteydessä 'kuljettamisena' (KS 2026, s.v. *kantaa*). Loppupiste *pitkälle* ei täsmennä tarkkaa määränpäättä, johon *meidät* kuljetetaan, mutta se aktivoi ELÄMÄ ON MATKA -metaforan, jolloin *pitkälle kantaminen* hahmottuu elämässä eteenpäin menemiseksi.

Vuorovaikutus on se toimija, joka *kantaa* ihmisen elämässä eteenpäin. Lauseesta ilmenevät käsitteistyksen ovat VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN ELOTON TEKIJÄ ja PITKÄLLE KANTAMINEN ON ELÄMÄSSÄ ETEENPÄIN MENEMISTÄ.

Esimerkissä 6 *vuorovaikutus opettaa ihmisiä keskustelemaan ja auttaa ymmärtämään toisten tunteita*. Lauseessa *vuorovaikutus* hahmottuu ikään kuin opettajana, joka jakaa tietoa ja auttaa ymmärtämään erinäisiä asioita. Usein *opettaa*-verbi edellyttää subjekttiltaan agenttiivisuutta ja elollisuutta, vaikka myös abstraktit asiat voivat toimia opettajina, kuten esimerkissä *Kokemus on opettanut* (KS 2026, s.v. *opettaa*). *Keskustelemaan ja ymmärtämään* opettaminen ovat kuitenkin toimintaa, jotka edellyttävät elollista toimintaa, ja tulkitsen, että myös niiden *opettaminen* tässä yhteydessä edellyttää inhimillisen toimijan läsnäoloa. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON INHIMILLINEN TEKIJÄ.

Esimerkeissä 7 ja 9 *vuorovaikutus* hahmottuu entiteetiksi, jolla on kyky liikkua. Esimerkissä 8 todetaan, että *vuorovaikutus kulkee käsi kädessä* ja esimerkissä 11 puolestaan kysytään, mitä ihmisten tulisi tehdä, jotta *vuorovaikutus alkaisi tehdä paluuta*.

Kulkea-verbin merkitys viittaa konkreettisesti liikkumiseen ja paikasta toiseen siirtymiseen mutta kuvaannollisesti se viittaa myös tapahtumien yhteydessä kehittymiseen, etenemiseen ja sujumiseen (KS 2026, s.v. *kulkea*). Konkreettisessa merkityksessä sen subjekttilta edellytetään agenttiivisuutta: *kulkea*-verbi kaipaa seuralaisekseen jonkun, jolla on kyky kulkea. Esimerkin 7 voi tulkita tarkoittavan, että *sivistys ja vuorovaikutus* ovat entiteettejä, jotka kehittyvät *käsi kädessä* eli yhtäaikaisesti. Lause sisältää viittauksen kädelliseen ruumiiseen: siinä viitataan sekä *vuorovaikutuksen* että *sivistyksen* omaavan kädet, jotka yhteen tarrautuneina *vuorovaikutus* ja *sivistys* kulkevat eteenpäin. Ojutkankaan (2003, 5) mukaan *käsi* on pitkälti kieliopillistunut ja viittaa 'hallussapitoon' tai 'omistamiseen'. Omistamisen suhde ei kuitenkaan ole lauseessa selkeä, sillä omistaja ei selkeästi hahmotu omistettavan viittauspisteen kautta (Langacker 2001: 19–21). Lauseessa esiintyvä potentiaalinen omistajuus

kuitenkin viittaa siihen, että sekä *sivistys* että *vuorovaikutus* ovat entiteettejä, joilla on kyky omistaa jotakin, vaikka omistussuhde ei ole samalla tavoin selkeä kuten Langackerin (2001, 19–21) esimerkissä *The boy's shoe*. Näin ollen lauseen merkitystä voi hahmottaa esimerkiksi niin, että *sivistys* ja *vuorovaikutus* ovat ontologisoituja entiteettejä, jotka kehittyvät samanaikaisesti suhteessa toisiinsa. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KEHITTYVÄ ENTITEETTI ja SAMANAIKAINEN KEHITTYMINEN ON KÄSI KÄDESSÄ KULKEMISTA.

Esimerkissä 9 *vuorovaikutus alkaisi tekemään paluuta*, jos tietyt ehdot täyttyvät. Lauseessa hahmotetaan *vuorovaikutuksen* olevan ENTITEETTI, joka voi palata. Palaaminen edellyttää poistumista: *vuorovaikutuksen* on siis täytynyt ensiksi siirtyä kiintopisteestä kauemmas, jotta se voi tehdä paluun. Lauseessa esitetty kysymys *mitä voisimme tehdä, jotta* implikoi myös, että *vuorovaikutus* on ENTITEETTI, joka voi palata, jos olosuhteet ovat tietynlaiset. Kyse on myös vuorovaikutuksen vähenemisestä: vuorovaikutuksen lähteminen viittaa määrän vähenemiseen ja palaaminen määrän lisääntymiseen. Esimerkkilauseen 9 merkityksessä heijastuvat käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON LIIKKUVA ENTITEETTI, HALLUSTA POISTUMINEN ON LÄHTEMISTÄ ja HALTUUN SIIRTYMINEN ON PALAAMISTA, LÄHTEMINEN ON MÄÄRÄN VÄHENEMISTÄ ja PALAAMINEN ON MÄÄRÄN LISÄÄNTYMISTÄ.

Esimerkissä 8 *vuorovaikutus* hahmottuu ominaisuudeksi, jonka olemassaolo tekee *ihmisestä ihmisen*. *Tehdä*-verbin merkitykseksi hahmottuu 'saada aikaan' (KS 2026, s.v. *tehdä*). Kyse on fiktiivisestä muutosprosessista, jossa elatiivisijainen *ihmisestä* toimii muutosprosessin lähtöpisteenä ja genetiivisijainen *ihmisen* loppupisteenä. *Vuorovaikutus* on ominaisuus, joka muutosprosessin saa aikaan. Ilman vuorovaikutusta *ihminen* ei ole kokonainen eli ei saavuta ihmisyyden päätepistettä. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON IHMISYYDEN AIKAANSAAJA ja IHMISYYS ON PROSESSI.

Esimerkissä 10 *vuorovaikutus* hahmottuu entiteetiksi, jolla on kyky tarttua ihmiseen. *Tarttua*-verbin merkityksen voi ajatella viittaavan tässä yhteydessä tauteihin: *vuorovaikutus* on ikään kuin tauti, joka siirtyy *piirteiden* avulla toiseen ihmiseen. Taudin leviäminen edellyttää mikrobien läsnäoloa, joiden siirtyessä tauti tarttuu. Tässä yhteydessä *piirteet* hahmottuvat taudin mikrobeina, jotka siirtyvät ihmisestä toiseen. Kiinnostavaa on, että tarttumisen negatiivinen merkitys taka-alastuu esimerkissä 10: *vuorovaikutuksen piirteiden tarttuminen itseensä* hahmottuu esimerkissä neutraalina asiana: kirjoittaja ei avaa *tarttumisen* negatiivisia seurauksia eikä käsitteistä niitä oireiden kaltaisiksi ikäviksi lieveilmiöiksi, mikä puolestaan

taudeille on ominaista. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON SAIRAUS ja TARTTUMINEN ON LEVIÄMISTÄ.

Esimerkissä 11 kirjoittaja kuvaa saaneensa *vahvat juuret vuorovaikutukseen*. *Juuri*-sana viittaa konkreettisesti 'kasvin alustansa kiinnittävä ja siitä vettä ja ravinteita imevä peruselin' (KS 2026, s.v. *juuri*). Sillä on myös kuvaannollinen merkitys 'alkuperä, lähtökohta', kuten *Seppo on juuriltaan oululainen*. Kuvaannollinen merkitys perustuu siihen, että kasvin lähtökohtana toimivat sen juuret: kasvi alkaa juuresta, samoin kuin *Sepon* elämä on mahdollisesti alkanut *Oulusta*. Näin ollen esimerkissä *vuorovaikutus* hahmottuu alustaksi, jossa *juuret* sijaitsevat. Ihminen hahmottuu lauseessa kasvin kaltaiseksi, jolla on selkeät juuret. Kasveilla juuret sijaitsevat maaperässä tai jossakin muussa keinotekoisessa kasvualustassa. Näin ollen *vuorovaikutus* hahmottuu lauseessa kasvualustaksi, josta ihminen kasvaa. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KASVUALUSTA ja IHMINEN ON KASVI.

5.1.3 VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE

Abitti-aineistossa VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE-metaforaryhmässä on yksi osuma (ks. taulukko 4), kun YTL-aineistossa osumia on 14, joista käsittelen 7 (ks. taulukko 5). Tässä metaforaryhmässä vuorovaikutus ontologisoidaan elottomaksi AINEEKSI tai ESINEEKSI, jolloin se voidaan tunnistaa, siihen voidaan viitata ja sitä voidaan määritellä (Lakoff & Johnson 1980, 26).

Taulukko 4. Abitti-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE

Esimerkit	Käsitteistys
12) Vuorovaikutus on Kykyrin tutkimusten punainen lanka. Painava asia , josta kertoessaan hän ei säästele sanojaan – taito kohdata toinen toisemme on kaikki kaikessa. (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE

Esimerkissä 12 *vuorovaikutus* rinnastetaan *punaiseen lankaan* ja sitä kuvataan vielä jäljempänä *painavaksi asiaksi*. Vuorovaikutukselle hahmotetaan materian fysikaalisia ominaisuuksia, kuten paino ja väri. Ilmauksella *punainen lanka* on itsessään kiteytynyt metaforinen merkitys: se viittaa johonkin johtavaan ajatukseen, läpikäyvään piirteeseen (KS 2026, s.v. *punainen*). Esimerkissä korostetaan vuorovaikutuksen olevan tutkimusten läpikäyvä piirre ja keskeinen, johtava ajatus. Esimerkissä 12 *vuorovaikutuksen* kuvaamiseen käytetty ilmaus *painava asia* on kuitenkin kiinnostava. Kielitoimiston sanakirja (2026)

määrittelee *painava*-sanan yhdeksi merkitykseksi 'tärkeän', 'painokkaan' tai 'suurimerkityksisen', joka sopii korostamaan *punaisen langan* merkitystä. Rinnastus *langan* ja *painavan asian* välillä on kuitenkin mielenkiintoinen. *Lanka* on usein massaltaan varsin kevyt, mutta *painavan* merkitys on yhtäältä 'painoltaan suuri, raskas' (KS 2026, s.v. *painava*). Lause pyrkii korostamaan *vuorovaikutuksen* keskeistä luonnetta ja tärkeää merkitystä. Tärkeyden korostaminen tapahtuu hyödyntämällä aineen ja esineen fyysisiä ominaisuuksia: *langan punaisuus* ja *asian painavuus* ovat konkreettisia ominaisuuksia, jotka alleviivaavat abstraktin ilmiön merkitystä. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on

VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE.

YTL-aineistossa VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE-metaforyhmä on määrältään toiseksi suurin. Osumia on kokonaisuudessaan 14, mutta käsittelen niistä 7. Tässä metaforyhmässä *vuorovaikutukselle* hahmotetaan ESINEEN ominaisuuksia, kuten Abitti-aineistossa, mutta poikkeavasti myös AINEEN ominaisuuksia (ks. taulukko 5).

Taulukko 5. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE

Esimerkit	Käsitteistys
13) Lisäksi vuorovaikutus on kaikkien ihmissuhteitten ydin. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE, TÄRKEÄ ON KESKELLÄ
14) Vuorovaikutuksen eri työkaluja voi käyttää esimerkiksi kavereiden kanssa keskustellessa, mutta voivat olla myös erityisesti hyödyllisiä töiden teossa. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON TYÖKALUKOKOELMA
15) Vuorovaikutus ihmiselämän kulmakivenä (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE, IHMISELÄMÄ ON RAKENNUS
16) Vuorovaikutus on hyvin jäykkää ja epäluontevaa , sekä toisia ei ymmärretä keskustelun aikana. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON AINETTA
17) Heidän vuorovaikutus katoaa someen eli sosiaaliseen mediaan ja verkkoon, jossa tunteiden näyttäminen on jo valmiiksi vähäistä. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE, HUOMIOPIIRISTÄ KATOAMINEN ON SIIRTYMISTÄ OLINPAIKKAAN
18) Älylaitteet tuhoavat vuorovaikutuksen (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE, HUOMIOPIIRISTÄ KATOAMINEN ON OLEMISEN LAKKAAMISTA

<p>19) Vuorovaikutukseen törmäämme useita kymmeniä tai jopa satoja kertoja päivän aikana, joka on hyväksi meille, sillä pienimmätkin kohtaamiset, kuten kaupan kassalla kommunikointi, edistävät merkittävästi hyvinvointiamme. (Aihe 1)</p>	<p>VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE</p>
---	--

Esimerkissä 13 *vuorovaikutus* hahmottuu aineen tai esineen sisimmäksi osaksi eli ytimeksi (KS 2026, s.v. *ydin*). Esimerkistä käy ilmi, että *vuorovaikutus on kaikkien ihmissuhteiden ydin*, eli *ihmissuhteet* koostuvat ainakin *ytimestä* eli *vuorovaikutuksesta* ja mahdollisesti myös muista osista. *Ihmissuhteet* edellyttävät ihmisten läsnäoloa, jotta ne voivat muodostua, mutta esimerkki ei kuitenkaan suoraan ontologisoi *ihmissuhteita* ihmisen kaltaiseksi olennoiksi. Jos lause ontologisoisi *ihmissuhteet* ihmisen kaltaiseksi, voisi *ydin*-sanan tilalla esiintyä sana *sydän*. Näin ei kuitenkaan ole, vaan kirjoittaja käyttää *ydin*-sanaa, jolloin tulkitseen, että kirjoittaja ontologisoi *ihmissuhteet* AINEEN tai ESINEEN KALTAISIKSI. *Ihmissuhteet* hahmottuvat ikään kuin atomeina, joiden kannalta *ytimien* läsnäolo on ratkaisevan tärkeää. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE ja TÄRKEÄ ON KESKELLÄ.

Esimerkeissä 14 ja 15 *vuorovaikutus* hahmottuu konkreettisenä esineenä. Esimerkissä 14 *vuorovaikutus* on ikään kuin erilaisista työkaluista koostuva työkalukokoelma, jonka eri työkaluja voi käyttää hyödyksi erinäisissä tilanteissa. Esimerkissä 15 *vuorovaikutus* on *kulmakivi*, jonka merkitys viittaa rakennuksen perustuksissa olevaan kannatinkiveen (KS 2026, s.v. *kulmakivi*). Esimerkkilauseessa kuvataan *vuorovaikutuksen* olevan *ihmiselämän kulmakivi*, jolloin sitä voi hahmottaa niin, että *ihmiselämä* hahmottuu RAKENNUKSENA, jonka perustana ja kannattelevana fyysisenä rakenteena toimii *vuorovaikutus*. *Vuorovaikutus* on siis rakennuksen osa, perustavanlaatuisen rakenne, joka pitää rakennuksen eli *ihmiselämän* koossa. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON TYÖKALUKOKOELMA, VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE ja IHMISELÄMÄ ON RAKENNUS.

Esimerkissä 16 *vuorovaikutukselle* hahmotetaan aineen ominaisuuksia. *Vuorovaikutus on jäykkää ja epäluontevaa*, eli 'joustamatonta', 'taipumatonta' ja 'epäluonnollista' (KS 2026, s.v. *jäykkä / epäluonteva*). Predikatiivin partitiivi luo kuvan vaikeasti muokattavasta aineesta. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON AINETTA.

Esimerkissä 17 *vuorovaikutuksen* todetaan *katoavan*. *Kadota*-verbin merkitys voi viitata olemattomiin häviämiseen tai hupenemiseen, mutta ymmärrän sen viittavan tässä yhteydessä tarkoittavan 'hävitä näkyvistä', 'lakata näkymästä', mikä tukee sen tulkintaa aineeksi tai

esineeksi (KS 2026, s.v. *kadota*). Tulosijainen illatiivi *someen* aktivoi *vuorovaikutuksen* siirtymän lähtöpaikasta virtuaaliseen todellisuuteen. Lauseen merkityksen voi ymmärtää niin, että *vuorovaikutus* on alun perin olemassa fyysisessä todellisuudessa, jossa sen on aineen tai esineen tavoin voinut aistein havaita, mutta se on *kadonnut* eli siirtynyt virtuaalitodellisuuteen, jolloin sitä ei enää voi samalla tavalla aistein havaita. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE. Lauseesta ilmenee myös toinen käsitteistys, joka mukailee myös Huumon (2025, 59–60) tarkastelua: HUOMIOPIIRISTÄ KATOAMINEN ON SIIRTYMISTÄ OLINPAIKKAAN.

Esimerkissä 18 puolestaan *vuorovaikutuksen* todetaan tuhoutuvan. *Tuhota*-verbi viittaa 'lopun tekemiseen' tai 'perin pohjin turmelemiseen' (KS 2026, s.v. *tuhota*). Kotimaisten kielten keskus (2026) toteaa, että sanakirjoissa yleisyysjärjestys on ensisijainen, ja useimmiten konkreettinen merkitys esitetään ennen abstraktia. Kielitoimiston sanakirja (2026) mainitsee ensimmäiseksi esimerkiksi *tuhota*-verbistä lauseen *Tuli tuhosi rakennuksen*, jossa konkreettinen subjekti tuhoaa konkreettisen objektin. Lauseen totaaliobjekti ohjaa tulkintaa siihen, että *rakennus* tuhoutuu kokonaisuudessaan, kun taas partitiiviobjekti ohjaisi tulkintaa siihen suuntaan, että vain osa rakennuksesta tuhoutuisi. Esimerkissä 18 subjektina toimivat *älylaitteet* hahmottuvat semanttiselta rooliltaan agenttiivisiksi tekijöiksi, jotka tuhoamisen suorittavat. Totaaliobjektina toimiva *vuorovaikutuksen* ontologisoi vuorovaikutuksen kvantitatiivisesti määräiseksi kokonaisuudeksi, johon tuhoaminen kokonaisuudessaan kohdistuu. *Tuhota*-verbin konkreettiseen merkitykseen nojaten tulkitsen, että *vuorovaikutus* hahmottuu esimerkissä selkeärajaiseksi kokonaisuudeksi, AINEEN tai ESINEEN kaltaiseksi.

Lisäksi esimerkistä käy ilmi, että kirjoittaja hahmottaa vuorovaikutuksen prototyyppisenä: kasvokkaisena, vähintään kahdenkeskisenä, universaalina ilmiönä, joka on rajattavissa tuhottavaan muotoon. Kiinnostavaa on, että kirjoittaja ei hahmota älylaitteiden avulla tapahtuvaa kommunikaatiota tai yhteydenpitoa vuorovaikutukseksi. Esimerkistä ei käy ilmi, jääkö vuorovaikutusta kirjoittajan mielestä tuhoamisen jälkeen jäljelle ollenkaan. Totaaliobjekti luo tulkinnan siitä, että vuorovaikutus kokonaisuudessaan tuhoataan. Kun *älylaitteet tuhoavat vuorovaikutuksen*, voi lausetta tulkita niin, että *vuorovaikutus* katoaa olemattomiin havaitsijan huomiopiiristä, eikä sitä enää voi samalla tavalla havaita. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE, mutta myös HUOMIOPIIRISTÄ KATOAMINEN ON OLEMISEN LAKKAAMISTA.

Esimerkissä 19 *vuorovaikutus* hahmottuu ESINEENÄ, johon voi fyysisesti *törmätä*. *Törmätä*-verbin konkreettinen merkitys viittaa liikkeessä osumiseen johonkin niin, että liike pysähtyy, kuten esimerkissä *Auto törmäsi sillan kaiteeseen* (KS 2026, s.v. *törmätä*), mikä puolestaan edellyttää, että *törmäämisen* kohteella on materiaallinen olemus. *Vuorovaikutuksen* täytyy myös kestää *törmäämistä*, sillä esimerkissä mainitaan, että *vuorovaikutukseen törmäämme useita kymmeniä tai jopa satoja kertoja päivän aikana*. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE.

5.1.4 VUOROVAIKUTUS ON VÄLINE

VUOROVAIKUTUS ON VÄLINE -metaforaryhmän osumia on Abitti-aineistossa vain yksi, kun taas YTL-aineistossa niitä on 27. Abitti-aineistossa vuorovaikutus näyttyy KEINONA, eli toimenpiteenä tai menettelynä, jolla jokin abstrakti asia hoituu (ks. taulukko 6).

Taulukko 6. Abitti-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON VÄLINE

Esimerkit	Käsitteistys
20) ” Ilman vuorovaikutusta emme tule ihmisiksi. ” (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON IHMISEKSI TULEMISEN KEINO

Esimerkissä 20 *vuorovaikutus* ilmenee KEINONA, jonka avulla ihmisyyys saavutetaan ja kääntäen *ilman vuorovaikutusta* tätä päämäärää tai tavoitetta ei voida saavuttaa. Kiinnostavaa esimerkissä 30 on, että ihmisyyys ei näyttäydä ihmiselle synnynnäisenä ominaisuutena, vaan se on ikään kuin tavoite, johon ihmisen tulee päästä. Liikeverbi *tulla* ja sen translatiivirektio *ihmisiksi* aktivoivat lauseessa olotilanmuutosprosessin, jonka lähtöpisteenä toimii jonkinlainen ei-ihmisyyys. Olotilanmuutoksen päätepisteenä on *ihmisyyys*, johon on mahdollista päästä käsiksi *vuorovaikutuksella*. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON IHMISEKSI TULEMISEN KEINO.

YTL-aineistossa VUOROVAIKUTUS ON VÄLINE -metafora on kaikkein yleisin. VÄLINE-metafora jakautuu YTL-aineistossa kahteen: KEINOIHIN ja VÄLINEISIIN. VÄLINE-metaforissa on yhtäältä kyse siitä, että *vuorovaikutus* ontologisoidaan ESINEEKSI. Sen erottaa kuitenkin AINE/ESINE-metaforaryhmästä se, että *vuorovaikutus* esiintyy esimerkkilauseissa adessiivisijaisena tai adposition *ilman*, *kautta* tai adposition *avulla* kanssa, jolloin sen tulkinnassa korostuu välineen kautta saavutettava tila tai päämäärä. KEINO-metaforissa on yhtä lailla kyse siitä, että *vuorovaikutuksella* saavutetaan jotakin, mutta kontekstina toimii abstraktimpi kokonaisuus,

kuten *ihmiseksi tuleminen* tai *kasvaminen*, jolloin VÄLINEEN konkreettinen luonne taka-alaistuu ja abstraktimpi luonne etualaistuu.

Taulukko 7. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON VÄLINE

Esimerkit	Käsitteistys
21) Jutussa mainitaan myös "ilman vuorovaikutusta emme tule ihmisiksi" (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON IHMISEKSI TULEMISEN KEINO
22) Ihminen kasvaa vuorovaikutuksen avulla (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON KASVAMISEN KEINO
23) Vuorovaikutuksen avulla ihmiset tulevat toimeen keskenään eivätkä syrjäydy muusta yhteiskunnasta. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON KESKINÄISEN TOIMEEN TULEMISEN JA SYRJÄYTYMISEN ESTÄMISEN KEINO
24) Myöhemmin vuorovaikutuksen avulla ihmiset olivat kehittäneet kielet joiden avulla he pystyivät kommunikoida toisilleen. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON KIELEN KEHITTÄMISEN KEINO
25) Vuorovaikutuksen kautta opimme elintärkeitä taitoja, kuten tunteiden säätelyä. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON OPPIMISEN KEINO
26) Vuorovaikutuksella luodaan tärkeyttä läheisille. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON TÄRKEYDEN LUOMISEN VÄLINE
27) Hyvän parisuhteen ylläpitoon hyvä vuorovaikutus on yksi avain. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON AVAIN, PARISUHTEEN YLLÄPITO ON PROSESSI, HYVÄ PARISUHDE ON SÄILIÖ

YTL-aineistossa *vuorovaikutus* hahmottuu Abitti-aineiston tavoin KEINOKSI, eli toimenpiteeksi tai menettelyksi, jolla jokin abstrakti asia hoituu (KS 2026, s.v. *keino*), mutta myös VÄLINEEKSI, eli jossakin apuna käytettäväksi esineeksi (KS 2026, s.v. *väline*). Aineiston todellinen VÄLINE-metaforien määrä on 27 kappaletta, mutta analysoin niistä 7 kappaletta rakenteellisten ja merkitykseen liittyvien samankaltaisuuksien vuoksi.

Esimerkissä 21 *vuorovaikutus* on KEINO, jolla *ihmiseksi tullaan*. VUOROVAIKUTUS ON IHMISEKSI TULEMISEN KEINO on Abitti-aineistosta sellaisenaan lainattu käsitteistys, joka esiintyy YTL-aineistossa 8 kertaa. Useimmissa tapauksissa Abitti-aineiston esimerkki on osoitettu lainatuksi lainausmerkein tai sitten se on referoitu hivenen sanajärjestyksestä tai sisältöä

muuttamalla, kuten *Ilman sosiaalista vuorovaikutusta emme tule ihmisiksi*. Lauseista ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON IHMISEKSI TULEMISEN KEINO.

Esimerkeissä 22 ja 23 adpositio *avulla* ohjaa *vuorovaikutuksen* tulkintaa *kasvamisen* sekä *keskinäisen toimeen tulemisen ja syrjäytymisen estämisen* KEINOKSI, kun taas esimerkissä 24 adpositio *avulla* ohjaa *vuorovaikutuksen* tulkintaa *kielen kehittämisen* VÄLINEIKSI.

Kiinnostavaa lauseissa on, ettei niissä *vuorovaikutus* hahmotu SÄILIÖNÄ, jatkuvasti läsnä olevana tilana tai kehyksenä, jonka piirissä ihminen on, ja jossa erinäiset asiat tapahtuvat, vaan *vuorovaikutus* hahmottuu KEINONA tai VÄLINEENÄ, jotka edellyttävät jonkun käyttävän niitä. Jos KEINOA tai VÄLINETTÄ ei käytetä, lopputulos jää saavuttamatta. Esimerkeissä *vuorovaikutukselle* ei hahmotu ontologisen ESINEEN luonnetta, mutta niitä kuitenkin käytetään jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KASVAMISEN KEINO, VUOROVAIKUTUS ON KESKINÄISEN TOIMEEN TULEMISEN JA SYRJÄYTYMISEN ESTÄMISEN KEINO ja VUOROVAIKUTUS ON KIELEN KEHITTÄMISEN VÄLINE.

Esimerkissä 25 *kautta*-adpositio tekee tulkinnasta haasteellisen. *Kautta*-adpositiolla on monta erilaista merkitystehtävää, jolla ilmaistaan paikkaa, välivaiheita, keinoa tai vetoamista johonkin (Seppälä 2010, 46). Seppälä (2010, 46) kuitenkin huomauttaa Kielitoimiston sanakirjaa mukaillen (KS 2026, s.v. *kautta*), että *kautta*-adposition käyttöä instrumentaalisenä tapana tai keinona tulisi välttää ja tilalla tulisi suosia jotain toista ilmaisua. Esimerkissä verbi *oppia* ohjaa kuitenkin *vuorovaikutuksen* tulkintaa välineelliseen suuntaan: esimerkissä 25 *vuorovaikutus* kuvataan oppimisen KEINONA. Paikanilmaisissa *kautta*-adpositio voisi hahmottua SÄILIÖKSI, jos merkityksessä korostuisivat selkeä väylän alkupiste sekä loppupiste, joiden väliin *kautta*-adposition sisältävä SÄILIÖ sijoittuisi, kuten esimerkissä *Ajoin Salosta Turun kautta Naantaliin*. Esimerkkilauseessa voi hahmottaa *Turun* ikään kuin rajattuna alueena, jonka vaikutuspiiriin muuttuja saapuu ja josta muuttuja poistuu. Tällaiset alku- ja loppupisteet edellyttäisivät kuitenkin usein ero- ja tulosijaa, joita kummassakaan esimerkissä ei esiinny. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON OPPIMISEN KEINO.

Esimerkeissä 26 adessiivisijainen *vuorovaikutus* hahmottuu KEINOKSI, jolla *luodaan tärkeyttä läheisille*. *Luoda*-verbin merkitys viittaa esimerkin yhteydessä 'saada aikaan, tuottaa, tehdä, muodostaa' (KS 2026, s.v. *luoda*). *Luoda*-verbin eräs merkitys on myös 'siirtää lapiolla tms., lapioida', kuten *Luoda lunta*, jolloin merkityksessä korostuu luomisen instrumentaalinen luonne. Vaikka esimerkissä 26 esiintyy *luoda*-verbi sekä partitiivisijainen täydennys, merkityksessä ei heijastu konkreettinen *tärkeyden* siirtäminen. VÄLINEEN käyttäjä jää

esimerkissä implisiittiseksi: on epäselvää, kuka tai mikä toimija esimerkissä toimii *luomisen* agenttina (ks. Huumo 1996, luku 2.2.1). Kiinnostavaa on, että *tärkeys* näyttäytyy partitiivin sijapääteen kautta abstraktissa merkityksessään laajana ja rajaamattomana: *vuorovaikutuksella* ei onnistuta luomaan koko *tärkeyttä*, vaan vain osa siitä. *Tärkeyden luomisessa* on kyse mentaalista prosessista, jossa on kyse joko siitä, että *läheisille* saadaan aikaan tärkeyden tunne tai siitä, että läheisistä tulee kirjoittajalle tärkeitä. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON TÄRKEYDEN LUOMISEN KEINO.

Esimerkissä 27 puolestaan *vuorovaikutus* on yhtäältä konkreettinen *avain*, jolla voidaan *ylläpitää parisuhdetta*. *Parisuhde* ei kuitenkaan esimerkissä näyttäydy *avaimen* vastinparina eli *lukkona*, vaan *ylläpitää*-verbi eksplikoi sen jonkinlaisena käynnissä olevana PROSESSINA, jota *avaimella* eli *vuorovaikutuksella* voidaan *ylläpitää*. Kyseinen PROSESSI hahmottuu myös illatiivin sijapääteen kautta SÄILIÖNÄ, jonka sisälle pääsemiseksi tarvitaan *avainta* (vrt. *Avain mun kiesiin*). Täten *avain* eli *vuorovaikutus* näyttäytyy VÄLINEENÄ. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON AVAIN, PARISUHTEEN YLLÄPITO ON PROSESSI ja HYVÄ PARISUHDE ON SÄILIÖ.

5.1.5 VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ

Abittiaineistossa osumia SÄILIÖ-metaforaryhmässä on yksi (ks. taulukko 8). Ryhmä koostuu metaforista, joissa *vuorovaikutus* hahmottuu rajattuna staattisena tilana, johon voi päästä sisään tai kulkea ulos (eng. *in-out orientation*) (Lakoff ja Johnson (1980, 29). SÄILIÖ-metaforan laukaisee inessiivin sijapääte ja SÄILIÖLLE tyypillistä on, että tilanne ja siihen osallistuvat pysyttelevät niiden sisäpuolella (Huumo 2025, 61).

Taulukko 8. Abitti-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ

Esimerkit	Käsitteistys
28) ”Meidän on osattava tarvittaessa rauhoittaa tai innostaa toinen toisiamme. Nämä ovat yhteisiä, vain vuorovaikutuksessa hankittavia taitoja ”, Kykyri kiteyttää. (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, VUOROVAIKUTUS ON KEINO, SÄILIÖSSÄ OLEMINEN KEHITTÄÄ IHMISTÄ

Esimerkkilauseessa 28 vuorovaikutus näyttäytyy rajattuna tilana, johon ihminen voi päästä sisään ja tarvittaessa myös ulos. Esimerkissä 28 SÄILIÖ tarjoaa ihmiselle paikan, jossa hänellä on mahdollisuus oppia *rauhottamaan tai innostamaan kanssaihmiä*. Nikanteen (1992, 70) mukaan SÄILIÖLLE on tyypillistä, että siihen voidaan ujuttaa erinäisiä asioita. Nikanne (1992,

70) esittää SÄILIÖN olevan esimerkiksi ihminen: ihmiseen voidaan esimerkiksi ujuttaa ruokaa. Samankaltaista ujuttamista voi hahmottaa Lakoffin ja Johnsonin (1980, 30) esimerkissä *I put a lot of energy into washing the windows*, jossa ikkunoiden peseminen hahmottuu SÄILIÖNÄ, joihin ihminen voi ujuttaa energiaa. Energian lisäksi ihminen voisi ujuttaa tähän säiliöön esimerkiksi aikaa.

Esimerkissä 28 SÄILIÖÖN ei kuitenkaan ujuteta mitään, vaan ihminen ujuttaa säiliön sisällä itseensä jotain. SÄILIÖ ei siis näyttäydy vain tilana, jonka ominaisuutena on se, että ihminen voi päästä sen sisälle tai sieltä ulos, vaan myös eräänlaisena alueena, jonka sisällä ihminen ammentaa itselleen jotakin hyödyllistä. SÄILIÖ näyttäytyy samanaikaisesti KEINONA, jolla ihminen voi saavuttaa erinäisiä taitoja: *rauhottamista* ja *innostamista*. Kiinnostavan esimerkistä tekee vielä se, että se implikoi SÄILIÖN olevan ainoa tila, josta tiettyjä sosiaalisia taitoja voi hankkia. Esimerkki 28 jättää avoimeksi, voiko kaikkia *vuorovaikutuksessa* tarvittavia taitoja hankkia nimenomaisesti tästä SÄILIÖSTÄ, vai onko SÄILIÖ jakautunut yhden sijaan useampaan erilliseen, joista ihminen erilaisia taitoja voi ammentaa. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, VUOROVAIKUTUS ON KEINO ja SÄILIÖSSÄ OLEMINEN KEHITTÄÄ IHMISTÄ.

YTL-aineistossa *vuorovaikutus* hahmottuu Abitti-aineiston tavoin SÄILIÖKSI. SÄILIÖN tulkintaa ohjaa yhtäältä inessiivin sijapäätte, mutta myös *kautta*-adpositio ja partitiivin sijapäätte (ks. taulukko 9).

Taulukko 9. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ

Esimerkit	Käsitteistys
29) Ihmisinä me elämme erilaisten vuorovaikutusten kautta. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON PYSÄHDYSPAIKKA, ELÄMÄ ON MATKA
30) Kun vuorovaikutusta rajoitetaan, että mikä on oikein ja mikä ei, oikea mielipide ei myöskään tule esiin. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, SÄILIÖN RAJOITTAMINEN ON MIELIPITEEN ILMAISEMISEN RAJOITTAMISTA
31) Jokaiseen osa-alueeseen liittyy sääntöjä, ja valtaosa ihmisistä pyrkii noudattaamaan vuorovaikutuksissa edes joitain niistä. (Aihe 2)	VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, JOSSA VALLITSEE SÄÄNTÖJÄ
32) Lisäksi vuorovaikutusta esiintyy nykypäivänäkin vauvasta pitäen, sillä vauva on jatkuvassa vuorovaikutuksessa vanhempansa kanssa. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, KESTO ON AJALLISTA PITUUTTA

33) Tämän lisäksi Kykyri kertoo Heikkisen artikkelissa, **että vuorovaikutuksessa tarkoituksena on rakentaa luottamusta ja, ettei vuorovaikutuksen merkitystä tästä syystä tule ohittaa.** (Aihe 1)

VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, SÄILIÖN SISÄLLÄ OLEMINEN ON TAVOITTEISEEN PYRKIMISTÄ

Esimerkissä 29 *vuorovaikutus* hahmottuu *kautta*-sanan takia alkupisteen ja loppupisteen välisenä kiintopisteenä, kuten konkreettisesti esimerkiksi *Juna menee Turusta Salon kautta Helsinkiin* (Seppälä 2010, 48). Esimerkkilause heijastaa laajemmin ELÄMÄ ON MATKA-metaforaa, jossa syntymä toimii ELÄMÄN alkupisteenä ja kuolema ELÄMÄN loppupisteenä. Esimerkkilauseessa 29 *vuorovaikutukset* ovat ikään kuin pysähdyspaikkoja tai välitiloja näiden kahden välissä, joihin *ihminen* pysähtyy elämänsä aikana. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON PYSÄHDYSPAIKKA, ELÄMÄ ON MATKA.

Esimerkissä 30 *rajoittaa*-verbi ohjaa *vuorovaikutuksen* tulkintaa suuntaan, jossa sille hahmottuu jonkinlainen ala, jota voidaan supistaa. Esimerkissä todetaan, että *rajoittamalla vuorovaikutusta oikea mielipide ei tule esiin*, minkä voi tulkita tarkoittavan sitä, että *mielipiteet* sijaitsevat SÄILIÖN sisällä ja sieltä ne pääsevät normaalitilanteessa virtaamaan ulos. *Esiin tuleminen* viittaa siihen, että SÄILIÖSSÄ on jonkinlainen ulostulo tai aukko, josta *oikeat mielipiteet* tulevat esiin. SÄILIÖN *rajoittaminen* pienentää tai supistaa sen alaa, jolloin se vaikuttaa myös ulostulon tai aukon kokoon. *Rajoittaminen* pienentää ulostuloa, mikä puolestaan estää sen, että *oikea mielipide* ei pääse säiliöstä ulos. Vaikka esimerkissä 30 ei ole SÄILIÖLLE tyypillistä inessiivin sijapäätetä, katson, että yllä mainittujen seikkojen vuoksi kyse on selkeärajaisesta SÄILIÖSTÄ, joka kätkee sisälleen esimerkiksi mielipiteitä: *rajoittaa*-verbin merkityksessä heijastuu 'asettaa jllek raja(t), supistaa, kaventaa, estää ylittämästä määrärajaa' (KS 2026, s.v. *rajoittaa*). Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ ja SÄILIÖN RAJOITTAMINEN ON MIELIPITEEN ILMAISEMISEN RAJOITTAMISTA.

Esimerkissä 31 *vuorovaikutus* hahmottuu useina eri SÄILIÖINÄ eli alueina, joihin ihminen pääsee sisään ja joista ihminen pääsee ulos. Kiinnostavaa on, että kirjoittaja hahmottaa SÄILIÖITÄ olevan useita ja niissä vallitsevan *säännöt*, joita osa ihmisistä ei kuitenkaan noudata. *Vuorovaikutus* ei siis näyttäydy vain yhtenä SÄILIÖNÄ, vaan se jakautuu useampaan eri SÄILIÖÖN, joissa kuitenkin vaikuttaa pätevän tietyt säännöt. Abitti-aineistoon verrattuna kiinnostavaa on, että esimerkin 31 SÄILIÖSSÄ ei ole kuitenkaan mahdollista oppia tai saada mitään. Abitti-aineiston SÄILIÖSSÄ ihminen voi hankkia itselleen erinäisiä taitoja, mutta

esimerkin 31 SÄILIÖISSÄ keskeistä on vain se, että *ihminen* on niiden sisällä. SÄILIÖIHIN on ujutettu erinäisiä sääntöjä, mutta kirjoittaja ei kuvaa, voiko ihminen ammentaa niistä itselleen jotain. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, JOSSA VALLITSEE SÄÄNTÖJÄ.

Esimerkissä 32 *vuorovaikutusta* hahmotetaan SÄILIÖNÄ, jossa *vauva* sekä *vanhemmat* ovat yhtä aikaa. Kiinnostavaa on, miten esimerkkilause määrittelee SÄILIÖTÄ. Adjektiivi *jatkuva* hahmottaa SÄILIÖSSÄ OLEMISEN 'keskeytymättömäksi' ja 'yhtäjaksoiseksi' (KS 2026, s.v. *jatkuva*). SÄILIÖSSÄ OLEMINEEN on täten ajallisesti *jatkuvaa* eli *pitkäkestoista*, joka viittaa siihen, että *vauva* ja *vanhemmat* ovat siellä pitkän ajan. Esimerkki jättää avoimeksi, onko SÄILIÖSTÄ mahdollista päästä pois, tai onko olemassa muita SÄILIÖITÄ, joissa *vauva* on läsnä esimerkiksi isovanhempiensa tai muiden sukulaistensa kanssa – ja miten näiden SÄILIÖIDEN välillä on mahdollista navigoida, jos on. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ ja KESTO ON AJALLISTA PITUUTTA.

Esimerkissä 33 *vuorovaikutus* hahmotuu SÄILIÖNÄ, jonka sisällä olemisessa tarkoituksena on *rakentaa luottamusta*. SÄILIÖSSÄ olemineen hahmotuu näin tavoitteelliseksi toiminnaksi. Esimerkki ei tarkemmin spesifioi SÄILIÖTÄ tai sitä, ketkä sen sisällä voivat olla, mutta *luottamuksen rakentaminen* viittaa vahvasti elollisiin toimijoihin. Esimerkki jättää myös avoimeksi, onko tavoitetta eli *luottamuksen rakentamista* mahdollista koskaan saavuttaa, ja mitä tavoitteen saavuttamisesta tai saavuttamattomuudesta seuraa. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ ja SÄILIÖN SISÄLLÄ OLEMINEEN ON TAVOITTEISEEN PYRKIMISTÄ.

5.1.6 VUOROVAIKUTUS ON PROSESSI

PROSESSI-metaforia ei esiinny Abitti-aineistossa lainkaan. YTL-aineistossa esiintyy 6 PROSESSI-metaforaa, mutta käsittelen alla niistä 4 (ks. taulukko 10). PROSESSI-metaforalle tyypillistä on, että *vuorovaikutus* hahmotuu usein jonkin aikaan kytkeytyvän verbin ansiosta tapahtumaketjuksi, jolla ei ole selkeää ajallista kestoa. Kyse ei ole vahvasta metaforisuudesta, sillä vuorovaikutus usein ymmärretään prosessiksi. Esimerkeissä kuitenkin PROSESSILLE hahmotuu metaforisia ominaisuuksia, joita pidän mielenkiintoisina ja tarkastelemisen arvoisina.

Taulukko 10. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON PROSESSI

Esimerkit	Käsitteistys
-----------	--------------

34) Koko maailman kattavaa vuorovaikutusta on vaikeaa ylläpitää aina sillä kaikkia ei kohdella samoin ja kaikilla ei ole samoja oikeuksia. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON YLLÄPIDETTÄVÄ PROSESSI, PROSESSIN OLEMASSAOLO EDELLYTTÄÄ PONNISTELUA
35) Internet luo vuorovaikutukselle lähtökohtaisesti hankalan aloituspisteen, koska internetin luonne estää monet tärkeät osat ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON PROSESSI, INTERNET ON ENTITEETTI
36) Kun vuorovaikutus naapurin kanssa on loppuillaan, viimeinen haaste on siitä lähteminen. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON ITSENÄINEN PROSESSI, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, PROSESSIN LOPPUMINEN ON SÄILIÖSTÄ POISTUMISTA
37) Tietojutussa kykyräinen kertoo, että myyjä rakentaa luottamusta melkein koko vuorovaikutuksen ajan ja myynti tapahuu vasta lopussa. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON PROSESSI, LUOTTAMUKSEN RAKENTAMINEN ON PROSESSI

Esimerkissä 34 *ylläpitää*-verbi hahmottaa *vuorovaikutusta* PROSESSINA. *Ylläpitää*-verbin merkitys on tyypillisesti 'pitää toiminnassa, voimassa, vireillä' (KS 2026, s.v. *ylläpitää*). *Ylläpitäminen* edellyttää agenttiivista toimijuutta: jonkun toimijan täytyy ponnistella säännöllisesti, jotta PROSESSI pysyy yllä. *Ylläpitäminen* viittaa myös siihen, että *vuorovaikutuksella* on aloituspiste, josta alkaen *ylläpitämistä* on harjoitettu, vaikka lause ei tällaista alkupistettä eksplikoi. Loppupistettä lause ei eksplikoi, mutta *koko maailman kattavan vuorovaikutuksen ylläpitämisen vaikeudet* viittaisivat siihen, että PROSESSI voi esimerkiksi epäonnistua tai kärsiä, jos *ylläpitämistä* ei harjoiteta. Se, että lause ei eksplikoi *vuorovaikutukselle* tarkempaa kestoa tai selkeää aikarakennetta, vahvistaa *vuorovaikutuksen* tulkintaa PROSESSIKSI, ajallisesti epämääräiseksi tapahtumasarjaksi. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON YLLÄPIDETTÄVÄ PROSESSI ja OLEMASSAOLO EDELLYTTÄÄ PONNISTELUA.

Esimerkeissä 35 ja 36 mainitut *aloituspiste* ja *on loppuillaan* ohjaavat *vuorovaikutuksen* tulkintaa ajalliseen tapahtumakulkuun eli PROSESSIIN. *Vuorovaikutus* hahmottuu tapahtumasarjana, jolla on alku ja loppu, vaikka esimerkeissä 35 loppua ja esimerkissä 36 alkua ei eksplikoida. Esimerkissä 35 todetaan *internetin luovan vuorovaikutukselle lähtökohtaisesti hankalan aloituspisteen*. *Internet* hahmottuu ENTITEETIKSI, joka toimii *aloituspisteen luojana*, mikä on kiinnostavaa, sillä yleensä vuorovaikutustilanteissa ihminen toimii niiden alkuunpanijana. Esimerkissä 36 kuvataan *vuorovaikutuksen olevan loppuillaan*,

jolloin *ihmisen* toiminta jää passiiviseksi: *vuorovaikutus* kuvastuu PROSESSINA, joka loppuu itsestään. Esimerkki kuvaa, että *ihmisen viimeinen haaste on siitä lähteminen*, jolloin hahmottuu kuva siitä, ihminen voi osallistua PROSESSIIN tulemalla mukaan, tai *lähtemällä*, mutta hänen ei tarvitse tehdä mitään PROSESSIN ylläpitämiseksi. Esimerkissä 36 *lähteminen* ja elatiivisijainen *siitä* hahmottavat *vuorovaikutuksen* SÄILIÖNÄ, josta poistutaan PROSESSIN päättyessä. Esimerkeistä ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON (ITSENÄINEN) PROSESSI, INTERNET ON ENTITEETTI, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ ja PROSESSIN LOPPUMINEN ON SÄILIÖSTÄ POISTUMISTA.

Esimerkissä 37 *vuorovaikutus* hahmottuu PROSESSIKSI, joka koostuu eri vaiheista. Lause eksplikoi PROSESSIN loppuvaiheen, jossa *myynti tapahtuu*. *Vuorovaikutuksella* ei ole esimerkissä selkeää ajallista kestoa, mutta esimerkissä *luottamuksen rakentaminen* hahmottuu *vuorovaikutuksen* kanssa samanaikaiseksi PROSESSIKSI, joilla on selkeä loppuvaihe *myynti*. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON PROSESSI ja LUOTTAMUKSEN RAKENTAMINEN ON PROSESSI.

5.1.7 VUOROVAIKUTUS ON KONE/RAKENNUS

Abitti-aineistossa ei esiinny lainkaan KONE/RAKENNUS-metaforia. YTL-aineistossa metaforia on 5. Analysoitavia esimerkkejä on kuitenkin neljä, sillä esimerkissä 39 liittyy kaksi metaforaa (ks. taulukko 11). Olen analysoinut sen erikseen sekä KONEENA että RAKENNUKSENA.

Taulukko 11. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON KONE/RAKENNUS

Esimerkit	Käsitteistys
38) Päätöksentekijöiden välinen toimiva vuorovaikutus takaa meille sen , että kansalaisia koskevia päätöksiä on pohdittu useasta eri näkökulmasta ja asiaan on liitetty useita eri mielipiteitä. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON KONE, KONEEN TOIMIMINEN ON AJATTELEMISTA JA MIELIPITEIDEN HUOMIOIMISTA
39) Toimiva vuorovaikutus on siis pohja toimivalle yhteiskunnalle , ja ilman sitä arkemme saattaisi näyttää täysin erilaiselta kuin miltä se nyt näyttää. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON KONE, VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUKSEN POHJA, YHTEISKUNTA ON KONE, YHTEISKUNTA ON RAKENNUS
40) Kaikki alkaa vuorovaikuttamisesta ja se jatkuu ihmissuhteen aikanakin, parisuhteenkin ylläpitämisessä vuorovaikuttaminen ja keskustelu on lähes tärkeimpiä tukipilareita . (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUKSEN KANTAVA OSA

41) Oona Laine kertoo Helsingin Sanomien artikkelissaan Keskustelun mestariksi (Julkaistu: 3.2.2023.) **onnistuneen vuorovaikutuksen perustat.** (Aihe 3)

VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUS

Esimerkeissä 38 *toimia*-verbin VA-partisiippi ohjaa *vuorovaikutuksen* tulkintaa KONEEN kaltaiseksi. *Toimia*-verbin merkitys hahmottuu esimerkeissä 'täyttää tehtävänsä', joka useimmiten liittyy esineisiin tai asioihin (KS 2026, s.v. *toimia*). Esimerkissä 38 *vuorovaikutus* ontologisoituu *päätöksentekijöiden väliseksi* KONEEKSI, jonka *toimivuus takaa sen, että kansalaisia koskevia päätöksiä on pohdittu useasta eri näkökulmasta ja asiaan on liitetty useita eri mielipiteitä*. Kun KONE toimii, *eri näkökulmien pohtiminen ja mielipiteiden huomioiminen* toimii. Esimerkki implikoi, että KONE voi olla myös toimimaton, jolloin seuraukset ovat myös toisenlaiset. Esimerkissä hahmottuu yhteyksiä DEMOKRATIA ON KONE -metaforaan, jonka myötä on esimerkiksi mahdollista todeta *demokratian olevan rikki tai demokratia pitää korjata* (ks. Lapka 2023). Samoin esimerkin yhteydessä olisi mahdollista todeta *vuorovaikutuksen olevan rikki*. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KONE ja KONEEN TOIMIMINEN ON AJATTELEMISTA JA MIELIPITEIDEN HUOMIOIMISTA.

Esimerkissä 39 limittyy osittain kaksi eri metaforaa. Yhtäältä *toimiva*-partisiippi ohjaa sekä *vuorovaikutuksen* että *yhteiskunnan* tulkintaa KONEEN kaltaisiksi olioiksi. Kiinnostavaa on, että *toimiva vuorovaikutus* määritellään esimerkissä *toimivan yhteiskunnan pohjaksi*. *Pohja* viittaa 'jonkun alustana, perustana olevaan pintaan, alustaan ja pohjarakenteeseen' (KS 2026, s.v. *pohja*). Esimerkki on mielenkiintoinen, sillä *toimiva vuorovaikutus* hahmottuu *toimivan yhteiskunnan* pohjarakenteeksi, jonka päälle kaikki muu rakentuu. Kyse on siten myös RAKENNUS-metaforasta. *Toimiva*-partisiipin merkitys on yhtäältä 'joka toimii, toimintakuntoinen', kuten esimerkissä *toimiva kello* (KS 2026, s.v. *toimiva*), jolloin merkitys on lähempänä KONETTA, mutta yhtäältä sen merkitys on myös 'tarkoituksenmukainen, tehtävänsä hyvin täyttävä, kätevä', kuten esimerkissä *toimiva keittiö* (KS 2026, s.v. *toimia*). *Toimiva* RAKENNUS on siis tarkoituksenmukainen, tehtävänsä täyttävä RAKENNUS. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KONE, VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUKSEN POHJA, YHTEISKUNTA ON KONE ja YHTEISKUNTA ON RAKENNUS.

Esimerkeissä 40 *parisuhde* hahmottuu *tukipilari*-substantiivin ansiosta RAKENNUKSEKSI, ja esimerkissä 41 puolestaan *vuorovaikutus* hahmottuu *perusta*-substantiivin johdosta RAKENNUKSEKSI. *Tukipilari* on pylväsmäinen, kantava rakenne (KS 2026, s.v. *pilari*) ja *perusta*

on 'rakennuksen alla oleva maapohja' KS (2026, s.v. *perusta*). Esimerkissä 40 *vuorovaikuttaminen* ja *keskustelu* hahmottuvat RAKENNUKSEN kantaviksi rakenteiksi eli RAKENNUKSEN OSIKSI. Esimerkissä 41 puolestaan kuvataan *vuorovaikutus* RAKENNUKSEKSI, jolla on *perusta*, vaikka esimerkissä ei tarkemmin avata, mistä tämä *perusta* koostuu. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUKSEN KANTAVA OSA ja VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUS.

5.2 Vuorovaikutuksen käsitteistäminen rakenteellisina metaforina

5.2.1 Rakenteellisten metaforien jakauma Abitti- ja YTL-aineistossa

Abitti-aineistossa esiintyneiden rakennemetaforien todellinen määrä on 6 ja käsitelty määrä on 5. YTL-aineistoissa esiintyneiden rakennemetaforien todellinen määrä on 49. Käsiteltyjen metaforien määrä on 24. Käsiteltyjen metaforien määrä on pienempi kuin todellinen määrä, sillä metaforaryhmissä on esiintynyt lähes identtisiä metaforia, jotka olen käsitellyt vain kerran. Alla olevassa taulukossa olen järjestänyt metaforaryhmät lähdealueittain yleisyysjärjestykseen (ks. taulukko 12).

Taulukko 12. Rakennemetaforien jakauma Abitti-aineistossa

Rakennemetaforien lähdealueet Abitti-aineistossa		Rakennemetaforien lähdealueet YTL-aineistossa	
TAITO	3	TAITO	19
TEHTÄVÄ	2	TARVE	8
RESURSSI	1	RESURSSI	7
		SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ	7
		TEHTÄVÄ	4
		TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ	2
		LAUTAPELI	1
		HARRASTUS	1

Rakennemetaforissa usein limittyvät myös erinäiset ontologiset metaforat, mutta käsittelen tässä yhteydessä vain sellaisia ontologisia metaforia, jotka käsitteistykseen kannalta tuovat jotain uutta tietoa.

5.2.2 VUOROVAIKUTUS ON TAITO

Abitti-aineiston yleisin metaforaryhmä koostuu metaforista, joissa laajempina lähdealueena toimii TAITO (ks. taulukko 13). TAIDOSSA on kyse 'oppimisen avulla saavutetusta luontaisesta (käytännön) kyvystä, jonkin toiminnan hallitsemisesta, taitamisesta ja osaamisesta' (KS 2026,

s.v. *taito*). TAITO vaatii aktiivista harjoittelijaa, joka TAITOA kehittää. *Vuorovaikutuksesta* voi puhua TAITO-lähdealueen kautta: *vuorovaikutusta voi treenata, kehittää, opetella, oppia, harjoittaa ja harjoitella. Vuorovaikutukselle* hahmottuu TAIDON tavoin alkupiste, jossa *vuorovaikutuksen* osaaminen voi olla heikompaa, mutta se paranee esimerkiksi *harjoittelun* tai *kehittämisen* avulla. *Vuorovaikutuksesta* voidaan myös puhua TAITOON kuuluvilla käsitteillä: *Matti ei osaa vielä vuorovaikuttaa, Minun täytyy treenata vielä vuorovaikutusta, Sinä olet hyvä vuorovaikutuksessa.*

Taulukko 13. Abitti-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON TAITO

Esimerkit	Käsitteistys
42) Jos haluaa kehittyä vuorovaikutuksessa, kannattaa tarkkailla muutamia perusasioita. (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON TAITO, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, TAIDON KEHITTYMINEN EDELLYTTÄÄ SÄILIÖSSÄ OLEMISTA
43) Heillä on suuri vastuu vuorovaikutuksessa kehittämisen mahdollisuuksien tarjoamisessa. (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON TAITO, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, SÄILIÖÖN UJUTTAMINEN ON MAHDOLLISUUKSIEN TARJOAMISTA

Esimerkissä 42 mainitaan, että *vuorovaikutus* on jotain, jossa ihminen voi *kehittyä*.

Esimerkissä limittyä kaksi erilaista metaforaa: yhtäältä *vuorovaikutus* ontologisoituu inessiivin sijapäätteen takia selkeärajaiseksi SÄILIÖKSI. Kiinnostavaa on, että SÄILIÖSSÄ oleminen ei itsessään vielä riitä TAIDON kehittymiseksi: ihmisen tulee haluta kehittyä sekä tarkkailla muutamia perusasioita, jotta kehittyminen on mahdollista. Esimerkki 42 ei kuitenkaan tarkemmin avaa, mitä konkreettisesti tulee tehdä, jotta TAIDON kehittyminen konkreettisesti tapahtuu. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON TAITO, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ ja KEHITTYMINEN EDELLYTTÄÄ SÄILIÖSSÄ OLEMISTA.

Esimerkissä 43 on samalla tavoin kyse siitä, että *vuorovaikutus* ontologisoituu SÄILIÖKSI, jonka sisällä oleminen on edellytys kehittymiselle. Kiinnostavaa on *kehittämisen mahdollisuuksien tarjoaminen*. Esimerkki 43 implikoi, että *kehittämisen mahdollisuudet* tulevat SÄILIÖN ulkopuolelta. Kyse on siitä, että jokin ulkopuolinen toimija ujuttaa SÄILIÖÖN mahdollisuuksia, joihin SÄILIÖSSÄ oleva ihminen voi tarttua. *Mahdollisuudet* ovat kuitenkin ilman ulkopuolista ujuttajaa SÄILIÖSSÄ olevalle ihmiselle ulottumattomissa. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON TAITO, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ ja SÄILIÖÖN UJUTTAMINEN ON MAHDOLLISUUKSIEN TARJOAMISTA.

YTL-aineiston yleisimmässä rakennemetaforaryhmässä lähdealueena toimii TAITO, kuten Abitti-aineistossa. Metaforien todellinen määrä on 19 kappaletta ja käsiteltyjen metaforien määrä 7 kappaletta rakenteellisen ja merkitykseen liittyvän samanlaisuuden vuoksi. YTL-aineiston esimerkeissä esiintyy Abitti-aineiston tavoin *kehittyä*-verbiä, mutta myös paljon muita TAITOON kytkeytyviä verbejä. *Vuorovaikutus* hahmottuu osassa esimerkeissä Abitti-aineiston tavoin SÄILIÖKSI, mutta YTL-aineistossa *vuorovaikutus* ontologisoituu myös ENTITEETIKSI. YTL-aineistossa kirjoittajat käyttävät sekä *vuorovaikutus*-substantiivivia että *vuorovaikuttaminen*-substantiivijohdosta. Käsitellen näitä samanarvoisina, sillä kirjoittajat käyttävät niitä johdonmukaisesti synonyymisina (ks. taulukko 14).

Taulukko 14. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON TAITO

Esimerkit	Käsitteistys
44) Myyntityön tärkein taito on vuorovaikuttaminen ja sitä pystyy kehittämään ainoastaan tekemällä ja virheistä oppimalla. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON KEHITETTÄVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI, KEHITTÄMINEN ON TEKEMISTÄ JA VIRHEISTÄ OPPIMISTA
45) Vuorovaikuttamisessa on kuitenkin koulun myötä tapahtunut kehitystä erilaisten pari- ja ryhmätöiden myötä. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON KEHITTYVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, ELOTTOMAT OLIOT OVAT KEHITYKSEN MAHDOLLISTAJIA
46) Vuorovaikuttamista pitää jokaisen harjoitella oli se sitten aluksi netissä tai kasvotusten, mutta se on jokaisen opittava, koska vuorovaikutus on ihmisen elämässä mittaamattoman arvokas taito. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON PAKOLLINEN TAITO
47) Hän muunmuassa kertoo koronajan vaikuttaneen ihmisten tunteiden ilmaisuun vuorovaikutuksessa ja kuinka vuorovaikutus ei voi kehittyä olematta yhteydessä muihin ihmisiin. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON ITSESTÄÄN KEHITTYVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ
48) Vuorovaikutus on siis selkeä taitolaji ja sen mestariksi pyrkiminen tulisi olla jokaisen ihmisen tavoite. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON URHEILULAJI, JOKA VAATII TAITOA, VUOROVAIKUTUS ON URHEILULAJISSA VAADITTAVA TAITO

Esimerkissä 44 *kehittää*-verbi ja sen objektina toimiva *vuorovaikuttaminen* ohjaavat tulkintaa TAIDOKSI. Samassa abstrakti ilmiö *vuorovaikutus* ontologisoituu objektin kaltaiseksi ENTITEETIKSI, jotta siitä voidaan puhua *kehittämisen* kohteena. Ontologisointi ei kuitenkaan ole tarkkaa tai selkeää, kuten Abitti-aineistossa, jossa *vuorovaikutus* ontologisoituu SÄILIÖKSI. Esimerkeissä 44 eksplikoidaan suoraan *vuorovaikuttamisen* olevan *tärkein taito* ja sen olevan kehitettävissä. *Vuorovaikutus* on jotain, jota agenttiivisen toimijan täytyy kehittää, eikä *vuorovaikutus* kehity itsestään. Esimerkissä 44 avataan tarkemmin, miten *vuorovaikutusta* voi kehittää: *ainoastaan tekemällä ja virheistä oppimalla*. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KEHITETTÄVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI ja KEHITTÄMINEN ON TEKEMISTÄ JA VIRHEISTÄ OPPIMISTA.

Esimerkissä 45 esiintyy jälleen metaforista päällekkäisyyttä. *Vuorovaikuttaminen* ontologisoituu inessiivin sijapäänteen myötä SÄILIÖKSI, mutta *on tapahtunut kehitystä* -rakenteen vuoksi se hahmottuu myös TAIDOKSI. Kiinnostavaa on, että esimerkki eksplikoi *koulun ja pari- ja ryhmätöiden* toimivan *kehityksen* taustalla. Ne saavat ontologisen ENTITEETIN piirteitä, joilla on kyky edistää *kehitystä*. Ontologisointi ei jälleen ole kovin tarkkaa vaan jättää avoimeksi ENTITEETIN tarkemman luonteen ja muodon. Luonnollisesti *koulu* sekä *pari- ja ryhmätöet* edellyttävät inhimilliselollisia toimijoita taustalleen, mutta kiinnostavaa on, että lause eksplikoi elottoman rakennuksen sekä elottomat työskentelytavat *kehityksen* mahdollistaviksi toimijoiksi. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KEHITTYVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ ja ELOTTOMAT OLIOT OVAT KEHITYKSEN MAHDOLLISTAJIA.

Esimerkissä 46 *vuorovaikutus* hahmottuu PAKOLLISENA TAITONA ja siinä korostuu T Aidon harjoittelijan rooli. Suhtautuminen *vuorovaikuttamiseen* on velvoittava: *se on jokaisen opittava*. *Oli se sitten* -rakenne tuo esimerkkiin mukaan vähättelevän sävyn: esimerkistä hahmottuu, että kirjoittajan mielestä osa ihmisistä ei osaa vuorovaikuttaa ja että heidän tulee harjoitella sitä väkipakolla, tapahtui harjoittelu sitten *netissä* tai *kasvotusten*. Muista aineiston esimerkeistä poiketen kirjoittaja ei arvota kasvokkaista vuorovaikutusta paremmaksi kuin esimerkiksi internetissä tapahtuvaa vuorovaikutusta. *Netissä* tapahtuva vuorovaikutus ja *kasvokkainen* vuorovaikutus ovat kirjoittajalle samanarvoisia. Kiinnostavaa vielä on, että kirjoittaja ei avaa tarkemmin, miksi TAITO on opittava: esimerkissä todetaan sen olevan vain *mittaamattoman arvokas taito*. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON PAKOLLINEN TAITO.

Esimerkissä 47 esiintyy jälleen metaforista päällekkäisyyttä. Inessiivin sijapääte ontologisoii *vuorovaikutuksen* SÄILIÖKSI, jossa tapahtuvaan tunteiden ilmaisuun korona-aika on vaikuttanut. Intransitiivinen *kehittyä*-verbi hahmottaa *vuorovaikutuksen* itsenäisenä ENTITEETTINÄ, *kehittymisen* KOHTEENA, joka *kehittyy* ilman ihmisen aktiivista ponnistelua. Kyse on SÄILIÖN kehittymisestä, joka tapahtuu yhteydessä muihin ihmisiin. *Kehittyä*-verbi aktivoi laajemman TAITO-skeeman. Esimerkki jättää avoimeksi, onko kehitys tapahtunut parempaan vai huonompaan suuntaan. Mielenkiintoista on, että esimerkissä *vuorovaikutus* hahmottuu TAITONA, joka kehittyy itsestään. Tämä on poikkeuksellista, sillä useimmiten TAITO edellyttää harjoittelemista ja aktiivista harjoittelijaa. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON ITSESTÄÄN KEHITTYVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI ja VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ.

Esimerkissä 48 *vuorovaikutus* hahmottuu *taitolajiksi*, jonka *mestariksi pyrkiminen tulisi olla jokaisen ihmisen tavoite*. *Taitolaji* viittaa 'ennen muuta taitoa vaativaan urheilulajiin' (KS 2026, s.v. *taitolaji*). *Vuorovaikutus* hahmottuu siis urheilulajina, joka edellyttää *taitoa*. Kun tarkastelee, mikä on urheilulajin takana piilevä TAITO, huomaa sen kuitenkin olevan *vuorovaikutus*. Samoin on esimerkiksi juoksemisen kohdalla: juoksemisesta voidaan puhua taitolajina, ja sen takana piilevä TAITO, jolla osaaminen mahdollistuu, on juokseminen. Kiinnostavaa esimerkissä on vielä se, että se eksplikoi, ettei ihminen syntyessään ole *vuorovaikutuksen* mestari vaan että *mestariksi pyrkiminen tulisi olla jokaisen ihmisen tavoite*. Lause määrittelee selkeän tavoitteen, joka koskee kaikkia ihmisiä, mutta se ei ota kantaa siihen, miten se hahmottaa *vuorovaikutuksen* osaamista tällä hetkellä. Se ei myöskään määrittele, mitä *mestariksi tuleminen* käytännössä tarkoittaa. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON URHEILULAJI, JOKA VAATII TAITOA ja VUOROVAIKUTUS ON URHEILULAJISSA VAADITTAVA TAITO.

5.2.3 VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ

Abittiaineiston seuraavaksi yleisimmässä metaforaryhmässä *vuorovaikutus* hahmottuu TEHTÄVÄN käsitealueen kautta (ks. taulukko 15). TEHTÄVÄSSÄ on kyse 'suoritettavaksi saadusta, otetusta tai annetusta työstä' (KS 2026, s.v. *tehtävä*). TEHTÄVÄÄN liittyvät vastuu, vastuunkantajan rooli, tehtävän haastavuus ja lopputulos, johon liittyy joko mahdollisuus epäonnistua tai onnistua.

Taulukko 15. Abitti-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ

Esimerkit	Käsitteistys
-----------	--------------

49) Asiakkaiden kohtaamisissa ammattilaisen vastuu vuorovaikutuksen onnistumisesta on suuri. Se näkyy esimerkiksi psykologisen arvioinnin palautekeskusteluissa. (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON VASTUUN ALKUPERÄ, VASTUU ON NÄKYVÄ ENTITEETTI
50) Hän muistuttaa, että vuorovaikutuksesta ei voi vierittää vastuuta pelkästään yksilöille. (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON VASTUUN ALKUPERÄ, VASTUU ON PALLO, PALLON VIERITTÄMINEN ON VASTUUN ANTAMISTA

Esimerkeissä 49 ja 50 on jälleen kyse siitä, että abstraktille *vuorovaikutuksen* käsitteelle annetaan ontologisen ENTITEETIN luonne, jotta sitä voidaan hahmottaa ja siitä voidaan puhua. Esimerkki 49 ontologisoi *vuorovaikutuksen* jonkinlaiseksi osakokonaisuudeksi, josta elatiivin sijapääte eksplikoi *vastuun* olevan yksi osa. Perusmerkityksessään elatiivi on erosija, joka ilmaisee lähtemistä tai irtaantumista, esimerkiksi *Lähdin koulusta kotiin*. Perusmerkityksensä vuoksi esimerkkilauseissa esiintyviä *vastuu vuorovaikutuksen onnistumisesta* ja *vastuuta vuorovaikutuksesta* voi hahmottaa niin, että *vastuu* juontuu *vuorovaikutus*-kokonaisuudesta omaksi erilliseksi osakseen. Tällainen irtautuminen näkyy esimerkkilauseissa: esimerkissä 49 *vastuu* on jotain, joka voi näkyä, mutta *vuorovaikutus* ei, ja se on jotain *suurta*, jota voidaan *vierittää*, mutta *vuorovaikutusta* ei. Vastuun *vierittäminen* mukailee VASTUU ON PALLO-metafora, joka näkyy esimerkiksi lauseissa *Juha otti tehtävän hoitamisesta kopin, Pallo on nyt Heikillä* ja *Pallo karkasi Heikin käsistä*. Esimerkissä 49 *vastuu* ontologisoituu ENTITEETIKSI, joka voi näkyä, ja esimerkissä 50 puolestaan PALLOKSI. Avoimeksi jää, millaisena ontologisen ENTITEETTINÄ *vuorovaikutus* hahmottuu: esimerkit paljastavat vain sen, että kyse on selkeärajaisesta kokonaisuudesta, josta voidaan irrottaa osia. *Vastuu* sekä *vuorovaikutuksen onnistuminen* aktivoivat esimerkeissä laajemman TEHTÄVÄ-skeeman, jossa *vuorovaikutus* näyttäytyy *vastuun* sisältäväksi suoritettavaksi toimeksi, joka voi onnistua tai epäonnistua. Lauseista ilmenevät käsitteistyksen ovat VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON VASTUUN ALKUPERÄ, VUOROVAIKUTUS ON NÄKYVÄ ENTITEETTI, VASTUU ON PALLO ja PALLON VIERITTÄMINEN ON VASTUUN ANTAMISTA.

YTL-aineistossa TEHTÄVÄ-metaforyhmä, jossa *vuorovaikutusta* hahmotetaan TEHTÄVÄ-lähdealueen kautta, on neljänneksi yleisin. YTL-aineiston esimerkeissä hahmotetaan *vuorovaikutukselle* Abitti-aineiston tavoin TEHTÄVÄN OMINAISUUKSIA, kuten vastuuta ja

mahdollisuutta onnistua tai epäonnistua. *Vuorovaikutus* ontologisoituu esimerkeissä Abitti-aineiston tavoin ENTITEETIKSI mutta myös SÄILIÖKSI (ks. taulukko 16).

Taulukko 16. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ

Esimerkit	Käsitteistys
51) Artikkelissa käsitellään haastateltavan Kykyrin tutkimuksia vuorovaikutuksesta, sen onnistumisesta ja täten myös parantamisesta. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON RAJATTU ENTITEETTI, VAIN ONNISTUNUTTA VUOROVAIKUTUSTA VOI PARANTAA
52) Jutussa Tanja Heikkinen painottaa vuorovaikutuksen tärkeyttä, antaen Kykyrin pätevyyttä apuna käyttäen ohjeita vuorovaikutuksessa onnistumiseen sen siirtyessä verkkoon. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, SÄILIÖSSÄ OLEMINEN ON TEHTÄVÄN HOITAMISTA, VERKKO ON SÄILIÖ

Esimerkissä 51 *vuorovaikutus* ontologisoituu ensinnäkin ENTITEETIKSI eli joksikin kokonaisuudeksi, jota voidaan tutkia, joka voi onnistua ja jota voidaan parantaa. *Vuorovaikutukselle* hahmottuu objektin ominaisuuksia: se on *tutkimusten ja parantamisen* KOHDE, mutta sillä on myös subjektin ominaisuuksia: *vuorovaikutus* on jotain, joka voi *onnistua*. Täten esimerkki paljastaa hivenen enemmän *vuorovaikutuksen* ontologisesta luonteesta kuin Abitti-aineiston esimerkit 49 ja 50. *Onnistuminen ja parantaminen* aktivoivat esimerkissä TEHTÄVÄ-skeeman: *vuorovaikutus* hahmottuu hoidettavana tehtävänä tai suorituksena, jotka voivat onnistua. Suoriutumista TEHTÄVÄSSÄ voidaan myös *parantaa*. Kirjoittajan mielestä *vuorovaikutusta* voidaan *parantaa* vain, kun se *onnistuu*: Täten-adverbin merkitys viittaa 'tämän johdosta, tämän perusteella' (KS 2026, s.v. *täten*), jolloin merkityksessä hahmottuu, että vain onnistunutta vuorovaikutusta voidaan parantaa. Kiinnostavaa on myös, että Abitti-aineistossa esiintyvää TEHTÄVÄÄN kuuluvaa vastuuta ei kuitenkaan esimerkissä 51 eksplikoida. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON RAJATTU ENTITEETTI ja VAIN ONNISTUNUTTA VUOROVAIKUTUSTA VOI PARANTAA.

Esimerkissä 52 *vuorovaikutus* ontologisoituu inessiivin sijapäänteen ansiosta SÄILIÖKSI, joka esimerkissä hahmottuu olevan siirtymässä toiseen SÄILIÖÖN, *verkkoon*. Esimerkissä 52 ihminen ujuttaa SÄILIÖÖN *ohjeita*, kun SÄILIÖ samanaikaisesti siirtyy toisen SÄILIÖN, verkon sisään. Kiinnostavaa on, että *Tanja Heikkinen* hahmottuu esimerkissä SÄILIÖIDEN ulkopuoliseksi toimijaksi, joka käyttää *Kykyrin pätevyyttä* ohjeiden antamisen VÄLINEENÄ.

Onnistua-verbi aktivoi laajemman TEHTÄVÄ-skeeman. SÄILIÖSSÄ OLEMISESSA on kyse TEHTÄVÄN suorittamisesta, mutta esimerkki implikoi, että pelkkä SÄILIÖSSÄ OLEMINEN ei yksinään riitä siihen, että TEHTÄVÄ tulee suoritetuksi. SÄILIÖN SISÄLLÄ OLEVA IHMINEN, joka TEHTÄVÄÄ hoitaa, saa SÄILIÖN ULKOPUOLELTA *ohjeita* TEHTÄVÄN loppuunsaattamiseksi, joka näyttäytyy *onnistumisena*. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, SÄILIÖSSÄ OLEMINEN ON TEHTÄVÄN HOITAMISTA ja VERKKO ON SÄILIÖ.

5.2.4 VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI

Abitti-aineiston kolmanneksi yleisimmässä metaforaryhmässä *vuorovaikutusta* hahmotetaan RESURSSIN lähdealueen kautta (ks. taulukko 17). Metaforaryhmässä esiintyy metaforista päällekkäisyyttä: *vuorovaikutus* ontologisoituu ENTITEETIKSI, jotta abstraktia ilmiötä on mahdollista käsitellä ja hahmottaa, ja sille haetaan merkitys laajemman RESURSSI-skeeman kautta. RESURSSISSA on kyse 'voimavaroista, mahdollisuuksista, keinoista' (KS 2026, s.v. *resurssi*). Tulkintaa RESURSSIKSI ohjaa usein jokin määrän tai laadun olemassaoloa, muutosta tai puuttumista ilmaiseva verbi. RESURSSIN olemassaololla tai sen lisääntymisellä on usein positiivisia seurauksia ja vastavuoroisesti sen vähenemisellä tai puuttumisella on negatiivisia seurauksia.

Taulukko 17. Abitti-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI

Esimerkit	Käsitteistys
53) Verkkokohtaamisten aikakaudella tingitään hyvästä vuorovaikutuksesta , ja se on uhka hyvinvoinnillemme, sanoo psykologian apulaisprofessori Virpi-Liisa Kyyri. (Abitti-aineisto)	VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI, HYVÄ ON KOKONAINEN, TINKIMINEN ON MÄÄRÄN TAI LAADUN HEIKKENEMISTÄ, VUOROVAIKUTUKSESTA TINKIMINEN ON UHKA HYVINVOINNILLE

Esimerkissä 53 *vuorovaikutus* hahmotuu kokonaisuudeksi, ENTITEETIKSI, josta voidaan *tinkiiä*. *Tinkiiä*-verbin merkitys viittaa 'menojen, kulutuksen tms. pienenemiseen' tai myönnytysten tekemiseen (KS 2026, s.v. *tinkiiä*). *Tinkiiä*-verbi aktivoi laajemman RESURSSI-skeeman: esimerkissä 53 *tingitään hyvästä vuorovaikutuksesta*, jolloin *hyvä vuorovaikutus* näyttäytyy laadultaan tai määrältään eheänä kokonaisuutena, josta voidaan vähentää. Epäselvää on, viittaako lauseen *tinkiminen* laadusta vai määrästä tinkimiseen. Yhtäältä merkitystä voi hahmottaa niin, että *hyvä*-adjektiivi eksplikoi kyseen olevan laadullisesta *tinkimisestä* mutta että toisaalta *hyvä* ei aina takaa kyseen olevan laadusta: *hyvä hinta* voi

esimerkiksi viitata sopivaan määrään. *Tinkii*-verbi ei itsessään kerro, kummasta on kyse: lauseessa *Lasse joutui tinkimään neliöistä* on kyse neliömäärästä, mutta *Paula ei suostunut tinkimään porealtaasta* viittaa laatuun: vain *poreamme* käy *Paulalle*, tavallinen kylpyamme ei. Esimerkissä 53 *vuorovaikutus* hahmottuu RESURSSIKSI, jonka laadun tai määrän vähenemisellä on potentiaalisia negatiivisia seurauksia. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI, HYVÄ ON KOKONAINEN, TINKIMINEN ON MÄÄRÄN TAI LAADUN HEIKKENEMISTÄ ja VUOROVAIKUTUKSESTA TINKIMINEN ON UHKA HYVINVOINNILLE.

YTL-aineistossa RESURSSI-metaforaryhmä, jossa *vuorovaikutusta* hahmotetaan RESURSSI-lähdealueen kautta, on kolmanneksi yleisin. Esimerkeissä hahmotetaan *vuorovaikutukselle* Abitti-aineiston tavoin RESURSSIN ominaisuuksia: *vuorovaikutuksen* laatu tai määrä voi vähentyä, sillä on useimmiten erinäisiä seurauksia ja verbien merkityksissä heijastuu usein laadun tai määrään olemassaolo, muuttuminen tai puuttuminen (ks. taulukko 18). Jotta *vuorovaikutusta* voidaan käsitellä, esimerkeissä ontologisoidaan *vuorovaikutus* Abitti-aineiston tavoin ENTITEETIKSI mutta myös AINEEKSI/ESINEEKSI.

Taulukko 18. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI

Esimerkit	Käsitteistys
54) Tällä vuorovaikutuksen vähenemisellä on selkeästi ollut omassa hyvinvoinnissani negatiivisia vaikutuksia. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE
55) Olen kykyrin kanssa samaa mieltä, että korona-aikana vuorovaikutus laski olemattomiin ja ihmiset eivät olleet minkäänlaisissa lähikontakteissa toistensa kanssa. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE, SUURI MÄÄRÄ ON YLHÄÄLLÄ, PIENI MÄÄRÄ ON ALHAALLA, HYVÄ LAATU ON YLHÄÄLLÄ, HUONO LAATU ON ALHAALLA
56) Mutta mitä tapahtuisi ihmiselle, joka on vuorovaikutuksen puutteessa , ja miten asiaan voidaan puuttua? (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON OMAISUUS TAI OMINAISUUS, PUUTE ON SÄILIÖ, ASIAAN PUUTTUMINEN ON SÄILIÖSTÄ VAPAUTTAMISTA
57) Tällöin on siis todennäköisempää, että ihminen menettää vuorovaikutuksensa muihin ihmisiin ja muuhun maailmaan. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON OMAISUUS TAI OMINAISUUS, MUUT IHMISET JA MUU MAAILMA OVAT SÄILIÖITÄ, MENETTÄMINEN ON OMAISUUDEN TAI OMINAISUUDEN SIIRTYMISTÄ LÄHTÖPAIKASTA KOHDEPAIKKAAN

58) On siis selvää, että **demokratian toimimiseen vaaditaan osapuolten välistä vuorovaikutusta.** (Aihe 1)

VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI,
VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE,
DEMOKRATIA ON KONE

Esimerkeissä 54 ja 55 *vuorovaikutus* hahmottuu ontologiseksi kokonaisuudeksi, jonka ominaisuutena hahmottuu laatu ja määrä. Kyse on laadullisesta ja määrällisestä AINEESTA/ESINEESTÄ, joka *vähenee ja laskee olemattomiin*. AINEELLE/ESINEELLE määrän ja laadun muutokset ovat helpommin hahmotettavissa kuin esimerkiksi elollisille ENTITEETEILLE. Epäselväksi jälleen jää, onko kyse laadun vai määrän vähenemisestä: *vuorovaikutuksen väheneminen ja korona-aikana vuorovaikutus laskee olemattomiin* voivat viitata kumpaankin. *Väheta*-verbi kallistaa esimerkin 54 tulkintaa hivenen enemmän määrällisen vähenemisen suuntaan: *väheta*-verbin merkitys liittyy 'määrältään pienentymiseen' (KS 2026, s.v. *väheta*). Esimerkissä 55 tulkinta ei ole yhtä selkeä. Kyse voi olla siitä, että kirjoittaja viittaa *vuorovaikutuksella* kasvokkaiseen, samassa tilassa tapahtuvaan interaktioon, minkä seurauksena hän hahmottaa, että vuorovaikutuksen määrä *laskee olemattomiin*, kun ihmisten kokoontumisvapautta rajoitettiin ja kasvokkaiset kohtaamiset eivät olleet samalla tavalla mahdollisia. *Laskea*-verbin merkitys viittaa 'alaspäin liikuttamiseen, alempaan paikkaan siirtämiseen tai alas painamiseen' (KS 2026, s.v. *laskea*) ja *olematon*-adjektiivin merkitys viittaa 'mitättömään, kovin pieneen, vähäiseen' ja johonkin, jota 'ei ole olemassa' (KS 2026, s.v. *olematon*). Lause mukailee yhtäältä HYVÄ ON YLHÄÄLLÄ – PAHA ON ALHAALLA -suuntametaforaa: esimerkissä SUURI MÄÄRÄ ON YLHÄÄLLÄ ja PIENI MÄÄRÄ ON ALHAALLA.

Yhtäältä voi ajatella, että kyse on tason laskemisesta: *vuorovaikutuksella* on ennen korona-aikaa ollut jokin laadullinen taso, joka on sittemmin laskenut: kirjoittaja arvottaa kasvokkaisen, samassa tilassa tapahtuvan vuorovaikutuksen ”laadukkaaksi vuorovaikutukseksi”, ja kun tämä ei ollut mahdollista korona-aikana, laadullisesti *vuorovaikutus laskee olemattomiin* eli muuttui laadultaan mitättömäksi. Myös laadullisesta näkökulmasta lauseessa hahmottuu HYVÄ ON YLHÄÄLLÄ – PAHA ON ALHAALLA -suuntametafora: HYVÄ LAATU ON YLHÄÄLLÄ ja HUONO LAATU ON ALHAALLA. Lauseesta 54 ilmenevät käsitteistyksen ovat VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI ja VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE. Lauseesta 55 ilmenevät käsitteistyksen ovat VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE, SUURI MÄÄRÄ ON YLHÄÄLLÄ, PIENI MÄÄRÄ ON ALHAALLA, HYVÄ LAATU ON YLHÄÄLLÄ ja HUONO LAATU ON ALHAALLA.

Esimerkissä 56 *puute*-substantiivi ohjaa *vuorovaikutuksen* tulkintaa RESURSSIKSI. Esimerkissä *puute* ontologisoituu inessiivin sijapäätteen johdosta ontologisena SÄILIÖKSI, jonka sisällä ihminen on ilman *vuorovaikutusta*. *Vuorovaikutus* ontologisoituu esimerkissä 56 OMAISUUDEN tai OMINAISUUDEN kaltaiseksi ENTITEETIKSI, joka ihmisellä voi olla hallussaan. Kun ihmisellä ei ole *vuorovaikutusta* hallussaan, hän ajautuu puutteeseen eli SÄILIÖÖN. Kirjoittaja ei ota kantaa, mitä SÄILIÖSSÄ olemisen ihmiselle aiheuttaa, mutta täsmentää, että SÄILIÖSSÄ olemiseen tulee kuitenkin puuttua. *Puuttua*-verbin merkitys hahmottuu lauseessa 'ryhtyä ottamaan osaa, tulla mukaan, osalliseksi, sekaantua' (KS 2026, s.v. *puuttua*). Esimerkissä SÄILIÖÖN joutunut ihminen ei pysty itse ratkaisemaan *vuorovaikutuksen puutetta* vaan tarvitsee ulkopuolisen sekaantujan, joka *puutteen* ratkaisee. Kiinnostavaa on, että vaikka kirjoittaja ei suoraan ota kantaa, onko *vuorovaikutuksen puuttuminen* positiivinen vai negatiivinen asia, *puuttua*-verbi vie esimerkin tulkintaa negatiiviseen suuntaan: SÄILIÖSSÄ olemisen ei ole neutraalia, vaan sieltä täytyy päästä pois. Lauseista ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON OMAISUUS TAI OMINAISUUS ja PUUTE ON SÄILIÖ.

Esimerkissä 57 *vuorovaikutusta* on mahdollista hahmottaa monin tavoin. Yhtäältä on mahdollista, että *vuorovaikutus* ontologisoituu esimerkin 56 tavoin OMAISUUDEKSI TAI OMINAISUUDEKSI, jonka ihminen voi *menettää*. Toisaalta on myös mahdollista, että *vuorovaikutus* ontologisoituu VÄLINEEKSI, jolla ihminen on yhteydessä *muihin ihmisiin ja muuhun maailmaan*. Lisäksi on mahdollista, että *vuorovaikutus* hahmottuu esimerkissä TAIDOKSI, jonka ihminen voi *menettää*, jolloin hän ei pysty olemaan yhteydessä *muihin ihmisiin tai muuhun maailmaan*. Tulkitsen lauseen kuitenkin niin, että *vuorovaikutus* hahmottuu tässä yhteydessä enemmän OMAISUUDEKSI tai OMINAISUUDEKSI, koska lauseessa ei esiinny VÄLINEELLE ominaista adessiivin sijapäätettä tai postpositiota eikä TAIDOLLE ominaisia kehittymiseen viittaavia verbejä. *Vuorovaikutus* on rajallinen OMAISUUS TAI OMINAISUUS, jonka ihminen kokonaisuudessaan haaskaa SÄILIÖIHIN eli *muihin ihmisiin ja muuhun maailmaan*, jolloin ihmiselle ei enää jää *vuorovaikutusta* itselleen. *Vuorovaikutuksen* rajallisuuden tulkintaan ohjaa jälleen totaaliobjekti. Kyse on samanlaisesta menettämisestä kuin esimerkissä *Matti menetti rahansa pelikoneisiin* tai *Jimi menetti hermonsäädin kaupunginvaltuuston raitiovaunun päätökseen*. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON OMAISUUS TAI OMINAISUUS, MUUT IHMISET JA MUU MAAILMA OVAT SÄILIÖITÄ ja MENETTÄMINEN ON OMAISUUDEN TAI OMINAISUUDEN SIIRTYMISTÄ LÄHTÖPAIKASTA KOHDEPAIKKAAN.

Esimerkissä 58 *demokratia* ontologisoituu *toimia*-verbin johdosta KONEEKSI, jonka *toiminen* edellyttää *vuorovaikutusta*. Vuorovaikutus hahmottuu RESURSSINA, jota ilman KONE ei toimi. Esimerkki ei tarkemmin määrittele, minkälaisesta RESURSSISTA on kyse. Yhtäältä lauseen voi hahmottaa niin, että *vuorovaikutus* on ikään kuin KONEEN OSA, tai sitten *vuorovaikutus* on esimerkiksi jotakin polttoainetta kaltaista, jota tarvitaan KONEEN toimimiseen, kuten esimerkiksi auto tarvitsee polttoainetta toimiakseen. Tulkinnasta riippuen *vuorovaikutus* ontologisoituu AINEEKSI tai ESINEEKSI. Lauseesta ilmenevät käsitteistyksen ovat VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE ja DEMOKRATIA ON KONE.

5.2.5 VUOROVAIKUTUS ON TARVE

YTL-aineiston toiseksi yleisimmässä metaforaryhmässä *vuorovaikutusta* hahmotetaan TARPEEN lähdealueen kautta (ks. taulukko 19). Tällaisia metaforia ei esiinny Abitti-aineistossa ollenkaan. *Tarpeessa* on kyse 'fyysisestä tai henkisestä tilasta, jossa koetaan tietoisesti tai tiedostamatta jonkun välttämättömän, tarpeellisen halutun tai toivotun asian puutetta' (KS 2026, s.v. *tarve*). Esimerkeissä *vuorovaikutus* hahmottuu yhtäältä homeostaattisena TARPEENA, kuten uni tai ruoka, mutta myös sosiaalisena ja emotionaalisen tarpeena. TARVE on ihmiseen sisäänkirjoitettu sisäsyntyinen ominaisuus. TARPEESEEN voi vastata, tai sen voi jättää huomiotta eli sivuuttaa, millä on usein negatiivisia seuraamuksia. TARVE-skeeman aktivoivat *tarve*-substantiivi, *tarvita*-verbi ja sen erinäiset johdokset sekä *riippuvainen*-adjektiivi.

Taulukko 19. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON TARVE

Esimerkit	Käsitteistys
59) Vuorovaikutus on tärkeä tarve ihmisille ja niin kuin korona ajoilta nähtiin, siitä ei voida tinkiä. (Aihe 3)	VUOROVAIKUTUS ON KAIKILLE IHMISILLE YHTEINEN TARVE, VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI
60) Ihminen tarvitsee rakkautta ja seuraa, vuorovaikutusta, muiden lajitovereidensa kanssa, ja sen kiistäminen toiselta on julmaa. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON LAJITYYPILLINEN SOSIAALINEN TARVE
61) Vaarimme ja me omaiset emme saaneet ansaitsemaamme ja tarvitsemaamme vuorovaikutusta lääkäreiltä tai hoitajilta. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON TARVE, VUOROVAIKUTUS ON IHMISEN OIKEUS

62) Vuorovaikutuksen merkitys ja tarve vaihtelee jokaisella ihmisellä. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON YKSILÖLLINEN TARVE
63) Me ihmiset olemme biologisen kehityksemme alusta asti olleet erittäin sosiaalinen ja vuorovaikutuksesta riippuvainen laji. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON HENGISSÄ PYSYMISEN EDELLYTYS

Esimerkissä 59 esiintyy metaforista päällekkäisyyttä. *Vuorovaikutus* hahmottuu kaikille ihmisille yhtenäisenä TARPEENA. Kyse on yhtäältä myös RESURSSISTA, kun siitä *ei voida tinkiä*. Lauseesta on vaikeaa hahmottaa, millaisesta RESURSSISTA on kyse: onko kyse ihmisen sisäisestä RESURSSISTA kuten unesta, vai ihmisen ulkoisesta RESURSSISTA kuten ruoasta. Jonkinlaisesta rajatusta kokonaisuudesta on kuitenkin kyse, sillä sen laadusta tai määrästä voi *tinkiä*. Esimerkissä esiintyvä *tarve*-substantiivi aktivoi laajemman TARVE-skeeman. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KAIKILLE IHMISILLE YHTEINEN TARVE ja VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI.

Esimerkissä 60 *vuorovaikutus* hahmottuu *tarvitsemisen* kohteeksi eli TARPEEKSI. Kirjoittaja ohjaa lauseen tulkintaa lajityypillisen tarpeen suuntaan: vuorovaikutuksessa, kuten rakkaudessa ja seurassa on kyse ihmislajin sosiaalisesta tarpeesta. Geneerinen ilmaus *ihminen* viittaa lauseyhteydessä kaikkiin ihmisiin, samalla tavoin kuin esimerkki *Töyhtöhyöppä palaa Suomeen kesäksi*. Kyse on jälleen kaikille ihmisille tyypillisestä tarpeesta, jonka *kiistäminen toiselta on julmaa*. *Kiittää*-verbi on mielenkiintoinen valinta, sillä se viittaa 'olla myöntämättä todeksi, väittää perättömäksi, väittää vastaan, kieltää, evätä' (KS 2026, s.v. *kiittää*). Esimerkki ei tarkemmin valota, kuinka *vuorovaikutus* voidaan ihmiseltä 'kieltää' tai 'evätä', mutta se vaikuttaa kuitenkin olevan mahdollista ja julmaa. Taka-alalle jää myös, kuka *vuorovaikutuksen* voi 'kieltää' tai 'evätä' ihmiseltä. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON LAJITYYPILLINEN SOSIAALINEN TARVE.

Esimerkissä 61 *vuorovaikutus* on jotain, jota ihminen *ansaitsee* ja *tarvitsee*. *Ansaita*-verbin merkitys viittaa tässä yhteydessä 'saada oikeutetusti' (KS 2026, s.v. *ansaita*). Esimerkki eksplikoi, että jokaiselle ihmisellä on oikeus *vuorovaikutukseen*. Esimerkissä *vuorovaikutus* on TARPEEN lisäksi jokaisen ihmisen OIKEUS, ihmiselle kuuluva etu. Kiinnostavaa on, että nämä molemmat on mahdollista saada *lääkäreiltä tai hoitajilta*. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON TARVE ja VUOROVAIKUTUS ON IHMISEN OIKEUS.

Esimerkissä 62 todetaan, että *vuorovaikutuksen tarve vaihtelee jokaisella ihmisellä*. Kyse on samanlaisesta TARPEEN yksilöllistä eroista kuin esimerkiksi unen kanssa: jokaisella ihmisellä on oma yksilöllinen unentarpeensa. *Vuorovaikutuksesta* voi esimerkissä puhua kuin muista tarpeista, joka aktivoi laajemman TARVE-skeeman. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON YKSILÖLLINEN TARVE.

Esimerkissä 103 *vuorovaikutus* on TARVE, josta ihmislaji on ja on aina ollut riippuvainen. *Vuorovaikutus* näyttäytyy jälleen samanlaisena TARPEENA kuin esimerkiksi uni tai ruoka: ilman näitä ihmislaji ei pysy hengissä. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON HENGISSÄ PYSYMISEN EDELLYTYS.

5.2.6 VUOROVAIKUTUS ON SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ

YTL-aineiston toisessa kolmanneksi yleisimmässä metaforaryhmässä *vuorovaikutusta* hahmotetaan SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄN lähdealueen kautta (ks. taulukko 20). Metaforaryhmässä *vuorovaikutukselle* hahmotetaan SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄN ominaisuuksia. Keskeisimpänä on, että *vuorovaikutus* hahmotuu kokonaisuutena, johon sisältyy määriteltyjä *sääntöjä*, joita tulee noudattaa. *Sääntö* viittaa 'yleisesti velvoittavaan lausumaan jostakin menettelytavasta' ja 'yleiseen normiin' (KS 2026, s.v. *sääntö*). SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ-skeemaa aktivoivat *säännöt*, niiden *opettaminen* ja *määrittelemine*n sekä *päivittäminen*. SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ on ylläpidettävä kokonaisuus, jonka toimivuutta ja järkevyyttä voidaan arvioida.

Taulukko 20. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ

Esimerkit	Käsitteistys
64) Tosin, nuorille luetut vuorovaikutuksen säännöt ovat jälleen päivitetystä versiosta , ja Heikkiselle tärkeimmät säännöt ovat hänen ikäluokalleen korvaamattomia. (Aihe 2)	VUOROVAIKUTUS ON PÄIVITETTÄVÄ SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ
65) Vuorovaikutuksen sääntöjä on opetettu kouluissa vuosikymmeniä samoilla kaavoilla: miten vuorovaikuttaa täydellisesti. (Aihe 2)	VUOROVAIKUTUS ON KOULUIHIN VAKIINTUNUT JA KOULUISSA OPETETTAVA SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ
66) Vuorovaikutukseen liittyvät säännöt tuovat konkreettisia neuvoja ja ohjeita vuorovaikutustilanteissa toimimiseen. (Aihe 2)	VUOROVAIKUTUS ON SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ, SÄÄNNÖT OVAT AGENTIIVISIA TEKIJÖITÄ

Esimerkissä 64 todetaan *vuorovaikutuksen sääntöjen* olevan *päivitetypää versiota*. Esimerkki eksplikoi, että sääntöjä voidaan päivittää, mikä viittaa SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄN olevan dynaaminen, muokattavissa oleva systeemi. Sääntöjen päivittäminen on erinäisille sääntöjärjestelmille, kuten koulujen järjestyssäännöille tai valtioiden laeille, tyypillistä. Säännöt ovat keinotekoisia, ne eivät ole olemassa itsestään ja jokin taho on aina määritellyt kuhunkin järjestelmään kuuluvat säännöt. Esimerkissä 64 kiinnostavaa on, että säännöt ovat *nuorille luetut*, mistä on vaikeaa päätellä, onko jokin taho on lausunut säännöt *nuorille* ääneen vai onko joku lukenut ne nuorten puolesta. Esimerkki jättää myös avoimeksi, kuka alkuperäiset säännöt on luonut ja kuka niitä on päivittänyt. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON PÄIVITETTÄVÄ SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ.

Esimerkissä 65 *säännöt* ontologisoituvat *opettamisen* KOHTEEKSI. Kyse on ikään kuin oppiaineista, joita kouluissa opetetaan. *Vuorovaikutus* hahmottuu SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄKSI, johon kuuluvia sääntöjä voidaan opettaa *kouluissa*. *Sääntöjen* opettaminen hahmottuu lauseessa tavoitteelliseksi toiminnaksi, joka pyrkii täydelliseen vuorovaikuttamiseen, mikä tukee SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄN tulkintaa: säännöt eivät ole olemassa tyhjää varten vaan jotakin tiettyä tarkoitusta varten. Kiinnostavaa on, että *vuorovaikutus* vaikuttaa esimerkissä olevan vakiintunut järjestelmä, jota kaikissa kouluissa opetetaan samalla tavalla: kaikessa opetuksessa tavoitteena on, että ihminen pystyy *vuorovaikuttamaan täydellisesti*. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON KOULUIHIN VAKIINTUNUT JA KOULUISSA OPETETTAVA SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ.

Esimerkeissä 66 todetaan *vuorovaikutukseen* liittyvän erinäisiä *sääntöjä*, mikä aktivoi SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ-skeemaa. Esimerkki 66 on ainoa esimerkki, jossa valotetaan, mitä hyötyä *sääntöjen* olemassaolosta on: *ne tuovat konkreettisia neuvoja ja ohjeita vuorovaikutustilanteissa toimimiseen*. Aiemmin en ole käsitellyt *vuorovaikutus*-määriteosan sisältäviä yhdyssanoja mutta tässä yhteydessä kyse on rajatapauksesta: lauseessa esiintyy *vuorovaikutus* edellyttämässäni muodossa, mutta myös yhdyssanan määriteosana, joka vaikuttaa merkityksen hahmottamiseen. Lauseen kokonaismerkityksen hahmottamiseksi lausetta on käsiteltävä kokonaisuutena. *Säännöt* ontologisoituvat agenttiivisiksi *konkreettisten neuvojen ja ohjeiden* tuojiksi, jotka toimittavat *konkreettiset neuvot ja ohjeet vuorovaikutustilanteissa toimimiseen*. Monikon tunnus ja inessiivin sijapäätte ohjaavat *vuorovaikutustilanteiden* tulkintaa SÄILIÖIKSI, jonne *säännöt tuovat konkreettisia neuvoja ja ohjeita*. *Toimia*-verbin MA-infinitiivin illatiivi rajaa *konkreettiset neuvot ja ohjeet* koskemaan SÄILIÖSSÄ *toimimista*, joka puolestaan edellyttää agenttiivisuutta. Lauseista ilmenevät

käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ ja SÄÄNNÖT OVAT AGENTIIVISIA TEKIJÖITÄ.

5.2.7 VUOROVAIKUTUS ON TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ/LAUTAPELI/HARRASTUS

Viimeisessä metaforaryhmässä *vuorovaikutusta* hahmotetaan PELIN, TAVOITTEEN/PÄÄMÄÄRÄN ja HARRASTUKSEN lähdealueen kautta (ks. taulukko 21).

Taulukko 21. YTL-aineisto: VUOROVAIKUTUS ON LAUTAPELI/TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ/HARRASTUS

Esimerkit	Käsitteistys
67) Elämme vuorovaikutusta varten (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON ELÄMÄN TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ.
68) Sen sijaan, että enää kohdattaisiin toinen ihminen silmästä silmään ja pyrittäisiin hyvään vuorovaikutukseen niin kommunikoimme enemmän ja enemmän ainoastaan digitaalisesti jolloin sosiaalinen kokemus jää vajavaiseksi. (Aihe 4)	VUOROVAIKUTUS ON TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ, HYVÄ VUOROVAIKUTUS ON SÄILIO
69) Vuorovaikutukseenhan itsessään kuuluu jo niin monta osa-aluetta, ettei pelin sääntölappu edes mahdu pelin laatikkoon. (Aihe 2)	VUOROVAIKUTUS ON LAUTAPELI
70) Meistä osa harrastaa vuorovaikutusta enemmän ja toiset vähemmän. (Aihe 1)	VUOROVAIKUTUS ON HARRASTUS

Esimerkissä 67 *vuorovaikutus* hahmottuu TAVOITTEEN/PÄÄMÄÄRÄN lähdealueen kautta. *Varten*-postposition merkitys viittaa tässä yhteydessä ’jonkun vuoksi’ (KS 2026, s.v. *varten*). Kyse on saavuttamisesta, tekeminen motivoituu jonkun ulkoisen asian saavuttamisesta, kuten *Kirjoitan työhakemusta työpaikkaa varten* tai *Erosin kumppanistani parempaa elämää varten*. *Vuorovaikutus* hahmottuu esimerkissä 67 TAVOITTEENA tai PÄÄMÄÄRÄNÄ, jonka vuoksi ihminen elää. Kyse on suuremmasta päämäärästä, johon ihminen elämässään tähtäämään. Lause implikoi, että *vuorovaikutus* on jotain, jota ihminen ei vielä ole saavuttanut ja jonka saavuttamiseen ihmiseltä kuluu koko elämä. Kiinnostavaa on, miten kirjoittaja ymmärtää vuorovaikutuksen: millaiseksi esimerkkilauseessa hahmotetaan elämä, jossa *vuorovaikutusta* ei ole vielä saavutettu. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON ELÄMÄN TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ.

Esimerkissä 68 on myös kyse *vuorovaikutuksen* hahmottamisesta TAVOITTEEN/PÄÄMÄÄRÄN lähdealueen kautta. *Hyvä vuorovaikutus* ontologisoituu illatiivin sijapääteen takia SÄILIÖKSI, jonka sisään pääseminen hahmottuu laajempaan TAVOITTEENA/PÄÄMÄÄRÄNÄ, johon ihmisen tulisi pyrkiä. Esimerkki eksplikoi, että tähän TAVOITTEeseen/PÄÄMÄÄRÄÄN ihminen ei kuitenkaan enää yritä pyrkiä, vaan ihminen tyytyy digitaaliseen kommunikaatioon. Lauseesta ilmenevät käsitteistykset ovat VUOROVAIKUTUS ON TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ ja HYVÄ VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ.

Esimerkissä 69 *vuorovaikutusta* hahmotetaan LAUTAPELIN lähdealueen kautta. *Vuorovaikutus* ontologisoituu LAUTAPELIKSI, jota säilytetään laatikossa. Laajemman LAUTAPELI-skeeman aktivoivat sääntöjen olemassaolo kirjallisessa sääntölapun muodossa sekä laatikko, jossa lautapeliä säilytetään. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON LAUTAPELI.

Esimerkissä 70 *vuorovaikutus* hahmottuu HARRASTUS-lähdealueen kautta. HARRASTUS-skeema aktivoituu *harrastaa*-verbin takia: esimerkissä todetaan, että *Meistä osa harrastaa vuorovaikutusta enemmän ja toiset vähemmän*, mikä viittaa siihen, että osa ihmisistä käyttää *vuorovaikutukseen* enemmän aikaa kuin toiset. Näin on myös muiden harrastusten kohdalla: osa harrastaa esimerkiksi kuntosalilla käymistä enemmän kuin toiset. Lauseesta ilmenevä käsitteistys on VUOROVAIKUTUS ON HARRASTUS.

6 Päätäntö

6.1 Kokoavasti

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tarkastellut käsitteistämistä välttävän pistemäärän saaneiden kirjoitustaidon vastausten metaforissa. Olen tarkastellut käsitteistämistä koetilanteessa mukana olleessa aineistossa, Abitti-aineistossa sekä varsinaisessa tutkimusaineistoissa, YTL-aineistossa. Abitti-aineisto on koostunut yhteensä kahdeksasta tekstistä, joista kaksi olen rajannut analyysini ulkopuolelle, sillä niissä vuorovaikutusta ei ole käsitelty ilmiönä. YTL-aineisto on koostunut 40 kirjoitustaidon vastauksesta, joista 4 olen rajannut käsittelyni ulkopuolelle siitä syystä, että niissä ei ole käsitelty vuorovaikutusta ilmiönä. Tutkimusmenetelmäni on ollut laadullinen sisältöpohjainen analyysi. Olen hyödyntänyt tutkimuksessani myös määrällisiä menetelmiä tulosten esittämiseksi.

Varsinaiset tutkimuskysymykseni ovat olleet

- Millaisia metaforia välttävän pistemäärän saaneissa kirjoitustaidon vastauksissa esiintyy?
- Miten välttävän pistemäärän saaneissa kirjoitustaidon vastauksissa käsitteistetään vuorovaikutusta?
- Miten kognitiivinen metaforateoria soveltuu kuvaamaan käsitteistämistä ylioppilaskirjoituksissa?

Hypoteesini oli, että vastauksista ilmenevät metaforat ja käsitteistykset ovat jossain määrin epäselviä ja vaikeasti hahmotettavissa. Hypoteesini toteutui ja avaan toteutumista tarkemmin luvuissa 6.2 ja 6.3.

Ennakkokäsitykseni ovat vaikuttaneet niin, että tutkiessani välttävän pistemäärän saaneita kirjoitustaidon vastauksia olen olettanut niissä esiintyvän kielentämistaidon olevan välttävää. Tutkimukseni kannalta on ollut tärkeää tiedostaa, että siinä missä vastauksissa kirjoitettu kieli voi omasta tutkijapositiostani käsin näyttää puutteelliselta, on vastaus kuitenkin ollut vain yksi yksittäinen teksti ja sen syntyyn on voinut vaikuttaa lukuisia eri asioita: koetilanne, valmistautuminen, elämäntilanne, ravitsemus, stressi ja jännitys. On ollut myös tärkeää ymmärtää, että yksittäinen koesuoritus ei kerro kirjoittajastaan kaikkea: se kertoo vain

kirjoittajan tekstistä kyseisenä koepäivänä kyseisistä aiheista. Tutkiessani välttävää kirjoitustaitoa, on ollut syytä visusti pitää erillään tekstit niiden takana piilevistä kirjoittajista.

Olen tunnistanut itsessäni myös jonkinlaista sympatiaa välttävää kirjoitustaitoa kohtaan. Tutkimukseni on alun perin motivoitunut siitä havainnosta, että lukiolaisten äidinkielen taidot ovat kokeneet viime vuosina kolauksen. Suomessa käydään 2020-luvulla runsaasti keskustelua äidinkielen taitojen heikkenemisestä, ja olemassa on tutkimustietoa esimerkiksi siitä, miten lasten ja nuorten lukutaito heikkenee ja miten lukuharrastuksen suosio laskee jatkuvasti. Kaikenkattavaa tietoa siitä, mihin kaikkiin se vaikuttaa ja miten, ei toistaiseksi kuitenkaan ole. Tutkielmassani minua on kiinnostanut tarkastella juuri tätä nykytilannetta ylioppilasteksteistä käsin: miten käsitteistyksissä näkyy mahdollisesti lukuharrastuksen ja lukemisen suosion laskeminen, ja miten ne vaikuttavat ylioppilaskirjoituksissa menestymiseen. Navigoin siis varsin laajalla alueella, eikä mitään yksiselitteistä ja yksinkertaista vastausta voi löytyä. Siinä piilee tutkimukseni suurin vaaran paikka: vaikka saisinkin tutkimuksessani selville, että esimerkiksi välttävän pistemäärän saaneissa vastauksissa esiintyvät käsitteistyksiset eivät välity vastaanottajalle toivotulla tavalla, ei sitä voi pitää minkään yksittäisen tekijän seurauksena. Käsittelen varsinaiset tutkimustulokset seuraavassa luvussa 6.2.

6.2 Tiivistys tuloksista

YTL-aineistossa esiintyvät metaforat noudattivat pitkälti Lakoffin ja Johnsonin (1980) kolmijakoa suunta-, rakenne- ja ontologisiin metaforiin. Suuntametaforia en käsitellyt erillisenä kategoriana, sillä niitä esiintyi aineistossani varsin vähän. Kiinnostavaa on, että välttävän pistemäärän saaneissa kirjoitustaidon vastauksissa suuntametaforia ei juurikaan hyödynnetty vuorovaikutuksen käsittelemisessä.

Vastaan seuraavassa kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni eli havainnollistan, millaisia metaforia aineistoissa esiintyy ja millaisia käsitteistyksiä metaforista ilmenee. Lisäksi jokaisen ryhmän kohdalla esitän havainnot siitä, mikä on tutkimukseni kannalta keskeistä ja mielenkiintoista. Aloitan esittelemällä ontologiset metaforat ja niissä esiintyvät käsitteistyksiset ja sen jälkeen rakenteelliset metaforat ja niissä esiintyvät käsitteistyksiset. Käsittelyssäni on mukana myös aineistosta poimimiani muita metaforia, jotka läsnäolollaan tukevat 'vuorovaikutuksen' metaforista käsitteistystä.

Ontologisten metaforien yleisimpänä lähdealueena YTL-aineistossa toimi VÄLINE. Abitti-aineistossa VÄLINE-metaforia esiintyi vain yksi, mutta YTL-aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 27. Metaforat olivat keskenään samankaltaisia ja ne mukailivat pitkälti Abitti-aineistossa esiintynyttä metaforaa. VÄLINE-metaforan merkityksessä korostui vuorovaikutuksen käyttäminen jotakin tarkoitusta varten.

Abitti-aineiston VÄLINE-metaforista ilmenevä käsitteistys oli VUOROVAIKUTUS ON IHMISEKSI TULEMISEN KEINO. YTL-aineiston VÄLINE-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON IHMISEKSI TULEMISEN, KASVAMISEN, KESKINÄISEN TOIMEENTULEMISEN JA SYRJÄYTYMISEN ESTÄMISEN, KIELEN KEHITTÄMISEN JA OPPIMISEN KEINO. Lisäksi metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON TÄRKEYDEN LUOMISEN VÄLINE, VUOROVAIKUTUS ON AVAIN, PARISUHTEEN YLLÄPITO ON PROSESSI ja HYVÄ PARISUHDE ON SÄILIÖ.

Ontologisten metaforien toiseksi yleisimpänä lähdealueena YTL-aineistossa toimi AINE/ESINE. Abitti-aineistossa AINE/ESINE-metaforia esiintyi vain yksi ja YTL-aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 14. AINE/ESINE-metaforien merkityksessä vuorovaikutus hahmottui fyysiseksi esineeksi tai aineeksi. Esineet olivat keskenään erilaisia: vuorovaikutus hahmottui punaiseksi langaksi, painavaksi asiaksi, työkalukokoelmaksi ja kulmakiveksi. Vuorovaikutukselle hahmottui myös aineen ominaisuuksia, kuten jäykkyys, epäluonteisuus ja kyky tuhoutua.

Metaforaryhmä ei sellaisenaan esiintynyt Lakoffin ja Johnsonin (1980) luokittelussa, vaan se syntyi aineistovetoisesti. Mielestäni kategoria tarjosi tarkemman tarkasteluikkunan metaforien merkitykseen kuin Lakoffin ja Johnsonin (1980) melko lähelle tuleva ENTITEETTI-kategoria. Rajaukseni oli, että ENTITEETTI-metaforaryhmässä voi esiintyä elollisuutta mutta AINE/ESINE-metaryhmässä ei.

Abitti-aineiston AINE/ESINE-metaforista ilmenevä käsitteistys oli VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE. YTL-aineistossa esiintyvistä AINE/ESINE-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON FYYSINEN ESINE, TÄRKEÄ ON KESKELLÄ, VUOROVAIKUTUS ON TYÖKALUKOKOELMA, IHMISELÄMÄ ON RAKENNUS, VUOROVAIKUTUS ON AINETTA, VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE, HUOMIOPIIRISTÄ KATOAMINEN ON SIIRTYMISTÄ OLINPAIKKAAN ja HUOMIOPIIRISTÄ KATOAMINEN ON OLEMISEN LAKKAAMISTA.

Ontologisten metaforien kolmanneksi yleisimpänä lähdealueena YTL-aineistossa toimi ENTITEETTI. Abitti-aineistossa ENTITEETTI-metaforia esiintyi neljä ja YTL-aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 10. ENTITEETTI-metaforien merkityksessä vuorovaikutus hahmottui agenttiiviseksi tekijäksi. Vuorovaikutukselle hahmottui personifikaation myötä inhimillisiä piirteitä, kuten kyky liikkua, opettaa, rakentaa ja kulkea. Toisinaan vuorovaikutus hahmottui myös sairauden ja kasvualustan kaltaiseksi.

Abitti-aineiston ENTITEETTI-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ, PERHEET JA YHTEISÖT OVAT SÄILIÖITÄ. YTL-aineiston ENTITEETTI-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN TEKIJÄ, LUOTTAMUKSEN LUOMINEN ON YHTEYDEN RAKENTAMISTA, VUOROVAIKUTUS ON AGENTIIVINEN ELOTON TEKIJÄ, VUOROVAIKUTUS ON KULKUVÄLINE, PITKÄLLE KANTAMINEN ON EDISTYMISTÄ, VUOROVAIKUTUS ON INHIMILLINEN TEKIJÄ, VUOROVAIKUTUS ON KEHITTYVÄ ENTITEETTI, SAMANAIKAINEN KEHITTYMINEN ON KÄSI KÄDESSÄ KULKEMISTA, VUOROVAIKUTUS ON IHMISYYDEN AIKAANSAAJA, IHMISYYS ON PROSESSI, VUOROVAIKUTUS ON LIIKKUVA ENTITEETTI, HALLUSTA POISTUMINEN ON LÄHTEMISTÄ, HALTUUN SIIRTYMINEN ON PALAAMISTA, LÄHTEMINEN ON MÄÄRÄN VÄHENEMISTÄ, PALAAMINEN ON MÄÄRÄN LISÄÄNTYMISTÄ, VUOROVAIKUTUS ON SAIRAUS, TARTTUMINEN ON LEVIÄMISTÄ, VUOROVAIKUTUS ON KASVUALUSTA ja IHMINEN ON KASVI.

Ontologisten metaforien neljänneksi yleisimpänä lähdealueena YTL-aineistossa toimi SÄILIÖ. Abitti-aineistossa SÄILIÖ-metaforia esiintyi yksi ja YTL-aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 6. SÄILIÖ-metaforien merkityksessä vuorovaikutus hahmottui usein sisäpaikallissijamuotojen vuoksi rajatuksi alueeksi tai tilaksi, jonka sisään ihminen voi mennä ja josta hän lähteä pois. Useimmiten SÄILIÖSSÄ ihminen ei ollut passiivisesti, vaan SÄILIÖSSÄ OLEMISESSA korostui toiminta ja tavoitteellisuus.

Abitti-aineiston SÄILIÖ-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, VUOROVAIKUTUS ON KEINO, SÄILIÖSSÄ OLEMINEN KEHITTÄÄ IHMISTÄ. YTL-aineiston SÄILIÖ-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON PYSÄHDYSPAIKKA, ELÄMÄ ON MATKA, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, SÄILIÖN RAJOITTAMINEN ON MIELIPITEEN ILMAISEMISEN RAJOITTAMISTA, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, JOSSA VALLITSEE SÄÄNTÖJÄ, KESTO ON AJALLISTA PITUUTTA ja SÄILIÖN SISÄLLÄ OLEMINEN ON TAVOITTEESEEN PYRKIMISTÄ.

Ontologisten metaforien neljänneksi yleisimpänä lähdealueena SÄILIÖN lisäksi YTL-aineistossa toimi PROSESSI. Abitti-aineistossa PROSESSI-metaforia ei ollut lainkaan. YTL-

aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 6. PROSESSI-metaforissa metaforisuus oli löyhää, sillä vuorovaikutus ymmärretään yleisesti prosessin kaltaiseksi. PROSESSI-metaforille hahmottui kuitenkin ominaisuuksia, jotka tekivät niiden käsittelemisestä mielekäästä. Vuorovaikutus ymmärrettiin esimerkiksi koko maailman laajuisena ja ylläpidettävänä prosessina. Tämän lisäksi prosessin käynnistäjänä toimi poikkeavasti internet eivätkä ihmiset. Prosessi hahmottui aineistossa myös ajalliselta kestoaltaan todella rajatuksi, jolloin se muistutti enemmän yksittäistä tapahtumaa.

YTL-aineiston PROSESSI-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON YLLÄPIDETTÄVÄ PROSESSI, PROSESSIN OLEMASSAOLO EDELLYTTÄÄ PONNISTELUA, VUOROVAIKUTUS ON PROSESSI, INTERNET ON ENTITEETTI, VUOROVAIKUTUS ON ITSENÄINEN PROSESSI, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, PROSESSIN LOPPUMINEN ON SÄILIÖSTÄ POISTUMISTA ja LUOTTAMUKSEN RAKENTAMINEN ON PROSESSI.

Ontologisten metaforien harvimmin esiintyneenä lähdealueena toimi KONE tai RAKENNUS. Abitti-aineistossa tällaisia metaforia ei ollut lainkaan. YTL-aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 5. Metaforissa vuorovaikutus sai fyysisen rakennuksen tai koneen ominaisuuksia. Esimerkeissä yhteiskunnan ja vuorovaikutuksen suhde oli vahvemmin läsnä muihin metaforaryhmiin verrattuna.

YTL-aineiston KONE/RAKENNUS-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON KONE, KONEEN TOIMINEN ON AJATTELEMISTA JA MIELIPITEIDEN HUOMIOIMISTA, VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUKSEN POHJA, YHTEISKUNTA ON KONE, YHTEISKUNTA ON RAKENNUS, VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUKSEN KANTAVA OSA ja VUOROVAIKUTUS ON RAKENNUS.

Seuraavaksi ryhdyn käsittelemään rakenteellisia metaforia. Rakenteellisten metaforien yleisimpänä lähdealueena YTL-aineistossa toimi TAITO. Abitti-aineistossa TAITO-metaforia esiintyi 3 ja YTL-aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 19. Metaforat olivat keskenään samankaltaisia ja ne mukailivat pitkälti Abitti-aineistossa esiintyneitä metaforia. TAITO-metaforien merkityksessä hahmottui laajempi TAITO-skeema. Vuorovaikutus näyttäytyi TAITONA, jota jonkun tuli harjoitella ja kehittää. Toisinaan kyse oli myös TAIDOSTA, joka kehittyi itsestään.

Abitti-aineiston TAITO-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON TAITO, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, TAIDON KEHITTYMINEN EDELLYTTÄÄ SÄILIÖSSÄ OLEMISTA ja

SÄILIÖÖN UJUTTAMINEN ON MAHDOLLISUUKSIEN TARJOAMISTA. YTL-aineiston TAITO-metaforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON KEHITETTÄVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI, KEHITTÄMINEN ON TEKEMISTÄ JA VIRHEISTÄ OPPIMISTA, VUOROVAIKUTUS ON KEHITTYVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, ELOTTOMAT OLIOT OVAT KEHITYKSEN MAHDOLLISTAJIA, VUOROVAIKUTUS ON PAKOLLINEN TAITO, VUOROVAIKUTUS ON ITSESTÄÄN KEHITTYVÄ TAITO, VUOROVAIKUTUS ON URHEILULAJI, JOKA VAATII TAITOA ja VUOROVAIKUTUS ON URHEILULAJISSA VAADITTAVA TAITO.

Rakenteellisten metaforien toiseksi yleisimpänä lähdealueena YTL-aineistossa toimi TARVE. Abitti-aineistossa TARVE-metforia ei esiintynyt lainkaan ja YTL-aineistossa tällaisia metforia esiintyi 8. TARVE-metforien merkityksessä hahmottui laajempi TARVE-skeema. Eroja syntyi siinä, millaisesta tarpeesta oli kysymys: suurin ero oli siinä, oliko kyse lajityypillisestä vai yksilöllisestä TARPEESTA. Vuorovaikutus hahmottui myös OIKEUTENA.

YTL-aineiston TARVE-metforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON KAIKILLE IHMISILLE YHTEINEN TARVE, VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON LAJITYYPILLINEN SOSIAALINEN TARVE, VUOROVAIKUTUS ON TARVE, VUOROVAIKUTUS ON IHMISEN OIKEUS, VUOROVAIKUTUS ON YKSILÖLLINEN TARVE ja VUOROVAIKUTUS ON HENGISSÄ PYSYMISEN EDELLYTYS.

Rakenteellisten metaforien kolmanneksi yleisimpänä lähdealueena YTL-aineistossa toimi RESURSSI. Abitti-aineistossa RESURSSI-metforia esiintyi 1 ja YTL-aineistossa tällaisia metforia esiintyi 7. RESURSSI-metforien merkityksessä hahmottui laajempi RESURSSI-skeema. Vuorovaikutus hahmottui kokonaisuudeksi, jonka laatua ja määrää oli mahdollista heikentää ja vähentää. Käsiteltyjen esimerkkien merkityksissä useimmiten korostuivat RESURSSIN puuttumisen negatiiviset seuraukset.

Abitti-aineiston RESURSSI-metforasta ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON ENTITEETTI, HYVÄ ON KOKONAINEN, TINKIMINEN ON MÄÄRÄN TAI LAADUN HEIKKENEMISTÄ ja VUOROVAIKUTUKSESTA TINKIMINEN ON UHKA HYVINVOINNILLE. YTL-aineiston RESURSSI-metforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON RESURSSI, VUOROVAIKUTUS ON AINE/ESINE, SUURI MÄÄRÄ ON YLHÄÄLLÄ, PIENI MÄÄRÄ ON ALHAALLA, HYVÄ LAATU ON YLHÄÄLLÄ, HUONO LAATU ON ALHAALLA, VUOROVAIKUTUS ON OMAISUUS TAI OMINAISUUS, PUUTE ON SÄILIÖ, ASIAAN PUUTTUMINEN ON SÄILIÖSTÄ VAPAUTTAMISTA, MUUT IHMISET JA MUU MAAILMA OVAT SÄILIÖITÄ, MENETTÄMINEN ON OMAISUUDEN TAI OMINAISUUDEN SIIRTYMISTÄ LÄHTÖPAIKASTA KOHDEPAIKKAAN ja DEMOKRATIA ON KONE.

Rakenteellisten metaforien kolmanneksi yleisimpänä lähdealueena RESURSSIN lisäksi YTL-aineistossa toimi SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ. Abitti-aineistossa SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ-metforia ei esiintynyt lainkaan ja YTL-aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 7. SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ-metforien merkityksessä hahmottui laajempi SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ-skeema. Kyse oli järjestelmästä, johon kuuluivat selkeät säännöt, joita piti päivittää ja joita opetettiin kouluissa. SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄN säännöt palvelivat jotakin tarkoitusta.

YTL-aineiston SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ-metforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON PÄIVITETTÄVÄ SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ, VUOROVAIKUTUS ON KOULUIHIN VAKIINTUNUT JA KOULUISSA OPETETTAVA SÄÄNTÖJÄRJESTELMÄ ja SÄÄNNÖT OVAT AGENTIIVISIA TEKIJÖITÄ.

Rakenteellisten metaforien neljänneksi yleisimpänä lähdealueena toimi TEHTÄVÄ. Abitti-aineistossa TEHTÄVÄ-metforia esiintyi 2 ja YTL-aineistossa tällaisia metaforia esiintyi 4. TEHTÄVÄ-metforien merkityksessä hahmottui laajempi TEHTÄVÄ-skeema. Kyse oli hoidettavasta ja suoritettavasta toimesta, johon useimmiten kuului jonkinlainen vastuu. Metaforaryhmän esimerkkilauseissa puntaroitiin usein TEHTÄVÄN onnistumista ja lopputulosta.

Abitti-aineiston TEHTÄVÄ-metforasta ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON VASTUUN ALKUPERÄ, VASTUU ON NÄKYVÄ ENTITEETTI, VASTUU ON PALLO, PALLON VIERITTÄMINEN ON VASTUUN ANTAMISTA. YTL-aineiston TEHTÄVÄ-metforista ilmenivät käsitteistykset VUOROVAIKUTUS ON TEHTÄVÄ, VUOROVAIKUTUS ON RAJATTU ENTITEETTI, VAIN ONNISTUNUTTA VUOROVAIKUTUSTA VOI PARANTAA, VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, SÄILIÖSSÄ OLEMINEN ON TEHTÄVÄN HOITAMISTA ja VERKKO ON SÄILIÖ.

Rakenteellisten metaforien kolme viimeisintä metaforaryhmää käsittelin yhdessä. YTL-aineistossa TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ-metforia esiintyi 2, LAUTAPELI-metforia 1 ja HARRASTUS-metforia 1. Abitti-aineistossa ei esiintynyt lainkaan näitä metaforia. Kaikissa metaforaryhmissä kyse oli kunkin laajemman skeeman aktivoitumisesta: TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ-metforien merkityksessä hahmottui laajempi TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ-skeema. Skeeman aktivoivat *varten*-postpositio, jonka kautta vuorovaikutus hahmottui elämän suurena TAVOITTEENA/PÄÄMÄÄRÄNÄ. LAUTAPELI-metforan merkityksessä hahmottui laajempi LAUTAPELI-skeema. Skeeman aktivoivat konkreettiset lautapelin osat, kuten pelilaatikko ja sääntölappu. HARRASTUS-metforan merkityksessä hahmottui laajempi

HARRASTUS-skeema, ja sen saivat aikaan *harrastaa*-verbi sekä harrastamisen määrän vertailu yksilöiden välillä.

YTL-aineiston TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ/LAUTAPELI/HARRASTUS-metaforista ilmenivät käsitteistyksen VUOROVAIKUTUS ON ELÄMÄN TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ, VUOROVAIKUTUS ON TAVOITE/PÄÄMÄÄRÄ, HYVÄ VUOROVAIKUTUS ON SÄILIÖ, VUOROVAIKUTUS ON LAUTAPELI ja VUOROVAIKUTUS ON HARRASTUS.

Aikaisemman juuri tätä aihetta ja teoreettista viitekehystä yhdistelevän tutkimuksen puuttumisen vuoksi minulla ei ollut selkeää ennako-oletusta siitä, missä määrin metaforia tulisi löytymään ja kuinka helposti niistä olisi analysoitavissa käsitteistyksiä. Aineiston analysointi osoittautui paikoitellen hyvin haastavaksi, sillä usein ei ollut selvää, millaisia metaforia ja käsitteistyksiä kirjoittajat pyrkivät vastaanottajalle välittämään. Useimmiten merkitysten päättelyminen oli erityisen aikaavievää. Osa metaforista oli helposti löydettävissä ja vastasi Lakoffin ja Johnsonin (1980) teoksessaan esittelemiä metaforia. Joukkoon mahtui kuitenkin paljon sellaisia metaforia, joista merkitystä sai hakemalla hakea. On mahdollista, että olen aineistoa analysoidessani halunnut nähdä metaforia siellä, missä niitä ei välttämättä selkeästi ole ollut, sillä tutkijapositioni on ollut ymmärtäväinen välttävän pistemäärän saaneita vastauksia kohtaan.

6.3 Lopuksi

Kevään 2025 kirjoitustaidon kokeen vastauksissa esiintyi kyllä metaforisia ilmaisuja, jotka sopivat Lakoffin ja Johnsonin (1980) esittämään luokitteluun, mutta yleiskuvaltaan metaforat olivat kielentämiseen liittyvien ongelmien takia vaikeaselkoisia. Metaforia löytyi aineistosta yllättävän suuri määrä, 117, vaikka asetin aineistolle *vuorovaikutus*-sanaa koskevia rajoituksia. En esimerkiksi käsitellyt sellaisia lauseita, joissa esiintyi *vuorovaikutus*-määriteosan sisältäviä yhdyssanoja. Jätin käsittelyni ulkopuolelle myös sellaiset lauseet, joissa pohdittiin esimerkiksi vuorovaikutuksen merkitystä, tulevaisuutta, uhkia ja mahdollisuuksia.

Kirjoitustaidon kokeen arviointikriteereissä (YTL 2025c) mainittu puutteellinen ajatusten kielentämisen kyky näkyy tutkielmani aineistossa selkeästi. Makkonen-Craigin (2011) mainitsemat kirjoittamisen kieliopillinen ja kognitiivinen kompetenssi näkyvät aineistoissani puutteellisina. Kieliopillisessa kompetenssissa näkyy puutteita esimerkiksi siinä, että kielelliset ilmaisut eivät ole täsmällisiä, esimerkiksi verbien *harjoitella* ja *harjoittaa* välinen ero ei vaikuta olevan vastauksissa selvä. Myös erot *vuorovaikutuksessa* ja

vuorovaikuttamisessa eivät ole vastauksissa kovinkaan selkeitä. Aineistossa esiintyy myös sellaisia lauseita, jotka tuntuvat norminvastaisilta, kuten *Vuorovaikutuksella luodaan tärkeyttä läheisille*. Vastauksissa esiintyvät metaforat ja niistä ilmenevät käsitteistyksen jäävät usein merkitykseltään hyvin avoimiksi ja lukijan on vaikea hahmottaa niiden merkityksiä.

Kognitiivisessa kompetenssissa puutteita näkyy esimerkiksi siinä, että osassa vastauksissa referoidaan tai lainataan sellaisenaan Abitti-aineistossa esiintyviä vuorovaikutukseen liittyviä metaforia. Tämä näkyy eritoten siinä, että vastauksessa tuodaan ilmi jokin Abitti-aineistosta peräisin oleva metafora, kuten *Ilman vuorovaikutusta emme tule ihmisiksi*, mutta vastauksissa ei täsmennetä, mitä ilmaisu tarkoittaa tai miten ihmiseksi tuleminen konkreettisesti estyy.

Vastauksissa vaikuttaa toisinaan olevan tiedonpuutteita siitä, miten suomen kielessä useimmiten tiettyjä ilmiöitä kuvataan, mikä näkyy esimerkiksi lauseissa *Mutta mitä voimme tehdä jotta kasvotusten käytävä vuorovaikutus alkaisi tekemään paluuta, [...] ihminen menettää vuorovaikutuksensa muihin ihmisiin ja muuhun maailmaan*. Ensimmäisessä esimerkkilauseessa *alkaisi tekemään paluuta* tuntuu rakenteellisesti anglismilta *to make a comeback* -rakenteen vuoksi. Jälkimmäisessä on kiinnostavaa, että *vuorovaikutus* hahmottuu *menettämisen* kohteena ja *muut ihmiset* sekä *muu maailma* hahmottuvat lokaatioksi, jonne *vuorovaikutus* menetetään. Mahdollista on, että ihminen menettää esimerkiksi puhekykynsä, jonka seurauksena *vuorovaikutuksesta* tulee haasteellista, mutta *vuorovaikutuksen* menettäminen kokonaan vaikuttaa merkittävästi.

Käyttämäni menetelmä sopi erinomaisesti aineistoni käsittelyä varten. Tutkimusmenetelmä oli joustava ja sen ansiosta pystyin muuttamaan tutkimuskysymyksiäni analyysin edetessä sopivimmaksi. Hyödyntämäni teoreettinen viitekehys eli kognitiivinen metaforateoria osoittautui aineistolle haastavaksi. Kognitiivinen metaforateoria tarjoaa usein soveltajalleen selkeät raamit kielen yksiköiden analysoimiseksi. Esimerkiksi SÄILIÖN aktivoivat tietyt sijapääätteet. Tämänkaltaisia selkeitä kielenaineiksia esiintyi joissakin metaforaryhmissä, mutta useimmiten esimerkeissä selkeitä metaforan laukaisevia kielenaineiksia oli suppeasti. Tämän vuoksi korkeamman pistemäärän saaneet vastaukset soveltuisivat paremmin käsiteltäviksi tämän teoreettisen viitekehysten kautta: korkeamman pistemäärän vastauksissa normienhallinta olisi todennäköisesti vahvemmalla pohjalla, mikä vaikuttaisi suoraan metaforien ymmärrettävyyteen. Edistyneemmän kielentämisen taidon vuoksi myös käsitteistyksen saattaisivat välittyä vastaanottajalle selkeämmin, jolloin niitä olisi yksinkertaisempaa analysoida. Täten ajattelen, että kognitiivinen metaforateoria soveltuu kuvaamaan käsitteistämistä korkeamman pistemäärän saaneissa kirjoitustaidon vastauksissa,

mutta matalamman pistemäärän saaneissa vastauksissa teorian toimivuutta haastaa eritoten vastauksissa ilmenevä puutteellinen kielentämisen taito.

Vaikka asetin aineistolleni tiettyjä rajauksia, olisi aineistoa pitänyt rajata vielä entisestään, koska *vuorovaikutus*-lemma kaikkine sijamuotoineen ja kaikkine merkityksineen osoittautui liian laajaksi. Tarkastelun voisi vastaavanlaisissa tutkimuksissa kohdistaa esimerkiksi pelkästään muutamaaan lausetyyppiin, eikä kaikkiin mahdollisiin lausetyyppihin, jotta aineisto pysyisi siedettävän kokoisena ja vertailu lauseiden välillä olisi yksinkertaisempaa. Koen, että esimerkiksi *vuorovaikutuksen* sisältämät kopulalauseet soveltuisivat tällaiseen tarkoitukseen erinomaisesti.

Tutkielmani heikkous on se, että analysoimani lauseet on irrotettu täydellisestä kontekstistaan, minkä vuoksi tulkinta hankaloitui entisestään. Mikäli olisin käsitellyt vain muutamassa kirjoitustaidon kokeessa esiintyviä metaforia ja käsitteistyksiä, olisi tulkitseminen ollut helpompaa, mutta se olisi ollut ongelmallista aineiston anonymiteetin ja tunnistamisvaaran takia. Kiinnostavaa olisi jatkossa tutkia sitä, minkälaisia metaforia ja käsitteistyksiä korkeamman pistemäärän saaneissa vastauksissa esiintyy ja miten kognitiivinen kielentutkimus soveltuu niiden kuvaamiseksi.

Lähteet

- Björn, Piia 2023. Tekoäly opetuksessa ja opiskelussa. Vararehtorin linjaus tekoälystä. Saatavilla https://intranet.utu.fi/fi/yksikko/tutkimuksen-toimiala/Documents/Vararehtorin%20linjaus_teko%C3%A4ly%20tutkimuksessa_fina_1_signed.pdf#search=vararehtorin%20teko%C3%A4ly. [Viitattu 1.4.2026.]
- Etelämäki, Marja – Herlin, Ilona – Jaakola, Minna – Visapää, Laura 2009. Kielioppi käsitteistyksenä ja toimintana: Kognitiivista kielioppia ja keskusteluanalyysia yhdistämässä [Grammar as conceptualization and as action: Combining Cognitive Grammar and Conversation Analysis]. *Virittäjä*, 113(2). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/4182> [Viitattu 25.11.2025]
- Evans, Vyvyan – Green, Melanie 2006. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh University Press.
- Evans, Vyvyan 2007. *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh University Press.
- Harjunen, Elina – Marjanen, Jukka – Karlsson, Jessica 2019. Äidinkielen pieni pitkittäisarviointi 2014–2017. Perusopetuksen päätöstä lukion pättöön. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 4:2019. Saatavilla: <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/aidinkielen-pieni-pitkittaisarviointi-2014-2017-perusopetuksen-paatosta-lukion-paattoon> [Viitattu 25.11.2025.]
- Helasvuo, Marja-Liisa – Huumo, Tuomas 2010. Mikä subjekti on? [On the subject of subject in Finnish]. *Virittäjä* 114: 2, s. 165–195. Kotikielen Seura, Helsinki
- Huumo, Tuomas – Sivonen Jari 2010. Leonard Talmy – Kognitiivisen kielitieteen klassikko. Haddington, Pentti – Sivonen, Jari (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*, s. 19–40. Gaudeamus, Helsinki.
- Huumo, Tuomas. 1996. On the semantic function of domain instrumentals. *SKY* 96, s. 35–52. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/finjol/issue/view/11606> [Viitattu 18.5.2026].
- 2003. Incremental existence: The world according to the Finnish existential sentence. – *Linguistics* 41, s. 461-493.
- 2025. Rektio ja käsitteistys: Miten metaforisuus, voimadynamiikka ja fiktiivinen liike motivoivat suomen verbien paikallissijarektioita. *Finnish Journal of Linguistics* 38, 57–88. Saatavilla <https://doi.org/10.61197/fjl.142826> [Viitattu 10.4.2026].
- Kantola, Roosa 2025. Pilkkupoloinen: Miten lukiolaiset käyttävät pilkkua? Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202506263135> [Viitattu 30.11.2025].

- Katajaniemi, Eemeli 2026. Talouden rattaista on siivottu soraa - Metaforiset ilmaukset Petteri Orpon vuoden 2025 puheissa. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2026031821431> [Viitattu 20.5.2026].
- Kauppinen, Anneli – Lehti-Eklund, Hanna – Makkonen-Craig, Henna – Juvonen, Riitta 2011. Lukiolaisten äidinkieli. Suomen suomenkielisten ja ruotsinkielisten lukioden opiskelijoiden äidinkielen taidot ja niiden arviointi. SKS, Helsinki.
- Kauppinen, Anneli – Makkonen-Craig, Henna 2011. Johtopäätöksiä ja avauksia. Kauppinen, Anneli – Lehti-Eklund, Hanna – Makkonen-Craig, Henna – Juvonen, Riitta (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen suomenkielisten ja ruotsinkielisten lukioden opiskelijoiden äidinkielen taidot ja niiden arviointi*, s. 463–474. SKS, Helsinki.
- Kövecses, Zoltán (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. 2. painos. New York: Oxford University Press.
- Lakoff, George – Johnson, Mark 1980. *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald 1999. *Grammar and Conceptualization*. De Gruyter, Inc. Saatavilla: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=929294>.
- 2001. Dynamicity In Grammar. *Axiomathes : Quaderni Del Centro Studi per La Filosofia Mitteleuropea*, 12(1-2), 7–33. Saatavilla: <https://doi.org/10.1023/A:1012701031022>.
- 2008. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford University Press. Verkkooversio. Saatavilla: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3052572>.
- Lapka, Olha 2023. Machine metaphors in 2020 USA electioneering campaign: a cognitive aspect. *Studies about Languages / Kalbų studijos*, 43, s. 64–76. Saatavilla: <https://doi.org/10.5755/j01.sal.1.43.35102>.
- Leino, Pentti 1993. Suomen kielen kognitiivista kielioppia. 1, Polysemia: kielen moniselitteisyys. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- Levinson, Stephen 1996. Frames of reference and Molyneux's question: Crosslinguistic evidence.– Paul Bloom, Mary A. Peterson, Lynn Nadel & Merrill F. Garrett (toim.), *Language and space* s. 109–169. Cambridge: The MIT Press.
- LOPS 2019 = Opetushallitus. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019, päivitetty 2025. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf. [Viitattu 1.12.2025].
- Luodonpää-Manni, Milla – Ojutkangas, Krista 2020. Luku 7 Laadullinen aineistopohjainen kielentutkimus. Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne,

- Kaius Sinnemäki (toim.), *Kielentutkimuksen Menetelmiä I-IV*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2020. Saatavissa: <https://doi.org/10.21435/skst.1457>.
- Makkonen-Craig, Henna 2011. Kirjoittajan kompetenssit ja äidinkielellä kirjoittaminen. Kauppinen, Anneli – Lehti-Eklund, Hanna – Makkonen-Craig, Henna – Juvonen, Riitta (toim.) *Lukiolaisten äidinkieli. Suomen suomenkielisten ja ruotsinkielisten lukioiden opiskelijoiden äidinkielen taidot ja niiden arviointi*, s. 62–91. SKS, Helsinki.
- Moore, Kevin Ezra 2014. *The Spatial Language of Time: Metaphor, Metonymy and Frames of Reference*. Verkko-versio.
- Ojutkangas, Krista 2000. Ruumiinosannimien kieliopillistumisesta suomessa ja virossa: tarkust ei wõi käega külge panna. *Virittäjä*, 104(1), 2. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/39978> [Viitattu 10.4.2026].
- 2005. Viittauskehykset ja tarkastelunäkökulma – Miten sijaintia perusakselilla kuvataan? *Virittäjä*, 109(4), 525–551. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/40438>. [Viitattu 5.4.2026].
- Onikki, Tiina. 2005. Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkemyksestä. Airola, Anu, -- Koskinen, Heikki J. -- Mustonen, Veera (toim.), *Merkillinen merkitys*, s. 85–114. Gaudeamus, Helsinki.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina 2010. Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. Haddington, Pentti – Sivonen, Jari (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*, s. 41–70. Gaudeamus, Helsinki.
- Pajunen, Anneli – Honko, Mari 2021. Suomen kielen hallinta ja kehitys: peruskoululaiset ja nuoret aikuiset. SKS, Helsinki. Saatavilla: doi.org/10.21435/skst.1472 [Viitattu 20.11.2025].
- Pajunen, Anneli – Honko, Mari 2021. Myöhempi kielenkehitys: Sanatiedosta rakenne- ja tekstitietoon. Pajunen, Anneli – Honko, Mari (toim.), *Suomen kielen hallinta ja kehitys: peruskoululaiset ja nuoret aikuiset*, s. 8–60. SKS, Helsinki. Saatavilla: doi.org/10.21435/skst.1472 [Viitattu 21.2.2025].
- Pajunen, Anneli – Vainio, Seppo 2021. Kielen rakenteen hallinta peruskoululaisilla ja nuorilla aikuisilla. Pajunen, Anneli – Honko, Mari (toim.), *Suomen kielen hallinta ja kehitys: peruskoululaiset ja nuoret aikuiset*, s. 367–420. SKS, Helsinki. Saatavilla: doi.org/10.21435/skst.1472 [Viitattu 21.2.2025].
- Pietilä, Petra 2024. Kun pörssin kevät koittaa, odotukset ovat nupullaan – Metaforat yleistajuistamisen välineinä Sijoittajaksi 7 päivässä -teoksessa. Pro gradu -tutkielma.

- Turun yliopisto. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202401294658> [Viitattu 20.5.2026].
- POPS 2014 = Opetushallitus. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Saatavilla: <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/9959715> [Viitattu 20.11.2025].
- Rauste, Johanna 2018. Englannin kielen vaikutus lukiolaisten kirjoitettuun kieleen. Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Saatavilla: <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/20640> [Viitattu 31.11.2025].
- Routarinne, Sara – Juvonen, Riitta 2020. Luku 5. Kirjoittaminen. Tainio, Liisa – Ahlholm, Maria – Grünthal, Satu – Happonen, Sirke – Juvonen, Riitta – Karvonen, Ulla – Routarinne, Sara (toim.), *Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa*. Helsingin yliopisto. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/316123>
- Seppälä, Piia 2010. Kautta-postposition semantiikkaa. *Sananjalka*, 52(1), 46–66. Noudettu osoitteesta <https://doi.org/10.30673/sja.86696> [Viitattu 21.4.2026].
- Sivonen, Jari 2005. Mutkia matkassa: Nykysuomen epäsuoraa reittiä ilmaisevien verbien kognitiivista semantiikkaa. Väitöskirja. SKS, Helsinki.
- Sulkunen, Sari – Luukka, Minna-Riitta 2014. Monilukutaito ja tiedonalakohtaiset tekstitaidot. *Kielikukko*, 33(4), s. 2–7. Noudettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202003112383> [Viitattu 13.4.2026].
- Svorou, Soteria 1993. *The grammar of space*. John Benjamins, Amsterdam.
- Talmy, Leonard. 2000. *Toward a cognitive semantics Vol. I: Concept structuring systems*. MIT Press.
- Tammi, Olivia 2024. Lukiolaisten kirjoitusprosessien aikainen palautteen hyödyntäminen. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202406184760> [Viitattu 30.11.2025].
- Vakkala, Tiia 2025. Rikollinen elämä metaforana. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202502171720> [Viitattu 29.1.2026].
- Yliopistovalinnat 2025. Opiskelijavalintojen kehittämishanke: Opowebinaari 07.11.2025 [PDF-diaesitys]. Saatavilla https://yliopistovalinnat.fi/wp-content/uploads/2025/11/Opiskelijavalintojen-kehittamishanke_opowebinaari_07112025.pdf [Viitattu 20.1.2026].
- YTL = Ylioppilastutkintolautakunta.

- 2025a. Äidinkielen ja kirjallisuuden kokeen määräykset. Noudettu osoitteesta <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tutkinnon-toimeenpano/maaraykset-ja-ohjeet/koekohtaiset-maaraykset-ja-ohjeet/aidinkielen-ja>. [Viitattu 5.2.2026].
- 2025b. Pisterajat. Noudettu osoitteesta <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tutkinnon-suorittaminen/pisterajat>. [Viitattu 20.11.2025].
- 2025c. Ylioppilastutkinto. Kirjoitustaidon kokeen arvostelukriteerit. Noudettu osoitteesta https://www.ylioppilastutkinto.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/arvostelutaulukko-A-kirjoitustaidon_koe.pdf. [Viitattu 20.11.2025].
- 2025d. Ylioppilastutkinto. Ylioppilastutkinnon historiaa. Noudettu osoitteesta <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tietopalvelut/tietoa-ylioppilastutkinnosta/ylioppilastutkinnon-historia>. [Viitattu 20.11.2025].